

“ผู้หญิง/ผู้ชาย : ที่บ้าน/ที่สาธารณะ”

ดร.กาญจนา แก้วเทพ

	หน้า
● บทนำ : วัฒนธรรมการใช้พื้นที่และเรื่องเพศ	59
● กลุ่มคำนิยามของ "ที่บ้าน"/"ที่สาธารณะ"	62
● "ที่บ้าน/ที่สาธารณะ" จากอดีตจนถึงปัจจุบัน	67
● กระบวนการสร้างอุดมการณ์เกี่ยวกับ "ที่บ้าน"	72
● เงื่อนไขและกลไกในการรักษาผู้หญิง/ผู้ชายให้อยู่ในที่ทางของตน	82
● โครงสร้างอำนาจและโครงสร้างคุณค่า "ผู้หญิง/ที่บ้าน : ผู้ชาย/ที่สาธารณะ"	91
● กิจกรรมที่ผู้หญิงทำ : ผู้หญิงทำอะไรอยู่ที่บ้าน	97
● แต่ในอีกด้านหนึ่ง	109
● การเคลื่อนไหวเรื่อง "ที่บ้าน"/"ที่สาธารณะ"	118

ตีพิมพ์ใน **สตรีศึกษา 2** กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บรรณาธิการ) คณะกรรมการส่งเสริมและ
ประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) 2543.

“ผู้หญิง/ผู้ชาย: ที่บ้าน/ที่สาธารณะ”

ดร.กาญจนนา แก้วเทพ

บทนำ : วัฒนธรรมการใช้พื้นที่และเรื่องเพศ

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมของแต่ละสังคม แต่ละยุคสมัย เราอาจนึกถึงเรื่องของการแต่งกาย การปรุงและกินอาหาร ศิลปะการร้องเล่นเต้นรำ สถาปัตยกรรมการสร้างบ้านเรือน ฯลฯ จากรูปธรรมของวัฒนธรรมที่ปรากฏออกมา มีมิติที่สำคัญ 2 มิติที่เกี่ยวข้องกับทุก ๆ วัฒนธรรม คือ มิติเกี่ยวกับเรื่อง "เวลา" (time) และ "สถานที่" (space/place) ที่ในความนึกคิดของคนไทยเรียกว่า "กาลเทศะ" ซึ่งจะเป็มิติที่กำหนดรูปแบบและการแสดงออกของวัฒนธรรมที่กล่าวมาข้างต้น เช่น ในเวลาไปงานศพ เราจะต้องแต่งกายด้วยชุดดำ คนที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ดีจะไม่ออกไปร้องเล่นเต้นรำอยู่กลางถนน เป็นต้น

คำว่า "เวลา/กาละ" และ "สถานที่/เทศะ" นั้น มีความหมายทั้งในเชิงรูปธรรมและนามธรรม ตัวอย่างเช่นเรื่องเวลานั้น จะมีทั้งที่เป็น "เวลาตามเข็มนาฬิกา" (clock-time) ที่นับเป็นชั่วโมง/นาที/วัน/เดือน/ปี และ "เวลาทางสังคม" (social time) เช่น สังคมไทยสมัยก่อนไม่ได้เคร่งครัดเรื่องการนับหน่วยของเวลามากนัก เราจึงกะระยะเวลาเป็น "ชั่วโมงข้าวเดือด อืดใจพระพุทธ ชั่วโมงมากแหลก แค่กระพริบตา" แต่ในปัจจุบัน ผู้ที่ทำงานอยู่ในแวดวงโฆษณาทางโทรทัศน์จะต้องนับเวลาเป็น "วินาที" เป็นต้น ความหมายเกี่ยวกับ "สถานที่" ก็เช่นเดียวกัน ในความหมายรูปธรรม "ห้องนอน" ก็คือ ห้องที่ใช้สำหรับพักผ่อนหลับนอน แต่ในความหมายนามธรรม "ห้องนอน" หมายถึง โลกส่วนตัวของเจ้าของห้อง เป็นเขตหวงห้ามไม่ให้บุคคลภายนอกเข้ามาจนกว่าจะได้รับอนุญาต (ดังนั้น จึงต้องมีการเคาะประตูห้องเสียก่อน) เป็นต้น

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับ "เวลา" และ "สถานที่" ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่อง "ผู้หญิง" "ผู้ชาย" อย่างมาก เพราะวัฒนธรรมในแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัยจะเข้ามาเป็น

ตัวกำหนดว่า "ผู้หญิง" และ "ผู้ชาย" จะอยู่ที่ไหน กับใคร ในเวลาใด ทำอะไรได้บ้าง ตัวอย่างเช่น

- ในอดีตในบริเวณพระราชฐานชั้นในของพระราชวัง จะเป็นเขตที่อยู่ของเจ้านายฝ่ายหญิง ซึ่งอนุญาตให้มีแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่เข้าไปได้ ผู้ชายห้ามเข้าเด็ดขาด ยกเว้นพระมหากษัตริย์

- สำหรับผู้ชายที่บวชเป็นพระภิกษุ ไม่สมควรที่จะอยู่ตามลำพังกับสตรีเพียงสองต่อสองในที่ลับตาคน

- ในเวลาตีคืน ผู้หญิงตีๆ ควรจะอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ไม่สมควรออกไปเที่ยวเตร่นอกบ้าน หรือไม่ไปเดินตามที่เปลี่ยวลับตาคน

- ผู้หญิงชั้นสูงในวรรณคดี เมื่อจะไปไหนมาไหน จะต้องมีพี่เลี้ยงดูแลไปด้วย โดยจะไม่ไปไหนตามลำพัง เช่น พระเพื่อนพระแพงก็ต้องมีพระพี่เลี้ยงคือ นางรื่นกับนางโรยติดตามไปทุกหนทุกแห่ง

- สำนวนไทยที่ว่า "ท่องไปเจ็ดย่านน้ำ" นั้น แน่นนอนว่า ต้องเป็นสำนวนที่ใช้กับผู้ชายเท่านั้น เช่นเดียวกับคำที่ใช้ว่ากล่าวผู้ที่ชอบเที่ยวเล่นไปตามที่ต่าง ๆ ว่า "เรด" นั้นสำนวนไทยจะหมายถึง "ผู้หญิง" เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่ทั้ง 2 คำนั้น เป็นการแสดงอาการอย่างเดียวกัน แต่เมื่อผู้หญิงกับผู้ชายเป็นผู้แสดง จะใช้คำกริยาที่ต่างกัน และมีนัยยะที่ต่างกันด้วย

จากสำนวนภาษาที่ทำหน้าที่เป็นแห่งผลึกที่เก็บบันทึกเอาความนึกคิดและวิธีประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ เอาไว้ (แม้ว่าความนึกคิดและการประพฤติปฏิบัตินั้นจะสูญหายหรือเล็กราไปแล้ว แต่ภาษาจะยังคงอยู่) สำนวนภาษาที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น แสดงให้เห็นได้ว่า ในวัฒนธรรมของไทยเช่นเดียวกับอีกหลาย ๆ วัฒนธรรมที่ได้กำหนดให้สถานที่ที่ผู้หญิงควรจะต้องอยู่คือ "ที่บ้าน" (home) และสถานที่ที่ผู้ชายจะอยู่คือ "ที่สาธารณะที่นอกบ้าน" (public) หรือที่เรียกว่า "โลกภายนอก"

นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษา "ปริมนทลทางวัฒนธรรม" (cultural sphere) ที่ได้กล่าวมาแล้ว ตัวอย่างเช่น Durkheim สนใจค้นคว้าปัญหาหลัก 2 ประการคือ คนแต่ละคนจะถูกกำหนดให้อยู่ในพื้นที่แบบไหน และแต่ละพื้นที่มีความหมาย

อย่างไร G.Simmel นักสังคมวิทยาอีกท่านหนึ่งที่น่าสนใจเรื่องการศึกษาพื้นที่ในแง่มุมมองสังคม-วัฒนธรรมได้ให้ความสนใจลักษณะ 5 ประการของพื้นที่ (space) คือ

(1) ลักษณะของแต่ละพื้นที่เป็นอย่างไร เช่น บริเวณที่กั้นพัทธสีมาแล้วถือว่าเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนาได้ ในห้องน้ำของคนสมัยใหม่ถือเป็นสถานที่ส่วนตัวมากที่สุด ฯลฯ

(2) วิธีการที่แต่ละสังคมได้จัดแบ่งพื้นที่ เช่น วิธีการแบ่งพื้นที่ในบ้านออกเป็นห้องต่าง ๆ ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในชนบทของไทยเมื่อครั้งอดีต ฯลฯ

(3) ปฏิกริยาทางสังคมที่จะมีในแต่ละพื้นที่ ในธรรมเนียมตะวันตก ผู้ชายจะถอดหมวกเพื่อแสดงความเคารพต่อสถานที่ คนไทยโบราณจะพาดผ้าห่มไหล่เมื่อจะเข้าวัด เป็นต้น

(4) ระยะความใกล้ชิดระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ระยะระหว่างบ้านกับป่าช้า การกำหนดเขตห้ามสร้างโรงงานในบริเวณที่อยู่อาศัย ฯลฯ

(5) โอกาสที่แต่ละพื้นที่จะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างกัน ตัวอย่างเช่น ห้องนอนของคนสมัยก่อนจะไม่มีโต๊ะทำงาน อันหมายถึงการแยกการพักผ่อนกับการทำงานออกจากกัน แต่ครอบครัวสมัยใหม่มักมีโต๊ะทำงานอยู่ในห้องนอน

จากแง่มุมทางสังคมศาสตร์ พื้นที่แต่ละพื้นที่นั้นจะมีกฎกติกา มารยาทที่ใช้ควบคุมแตกต่างกัน และผู้ที่ใช้ชีวิตอยู่ในแต่ละพื้นที่ต้องเรียนรู้กฎกติกาดังกล่าว

ในงานเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนจะให้ความสนใจกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับ "สถานที่/พื้นที่" (space/place/sphere) ที่ได้กำหนดให้ผู้หญิงและผู้ชายอยู่ โดยจะเน้นหนักเรื่องพื้นที่ของผู้หญิงเป็นการเฉพาะ เพื่อสืบค้นว่า วัฒนธรรมดังกล่าวนั้นมีร่องรอยความเป็นมาอย่างไร วัฒนธรรมนั้นได้คลี่คลายขยายตัวไปอย่างไร การกำหนดพื้นที่ดังกล่าวสร้างผลกระทบอะไรบ้างให้แก่ผู้ที่ถูกกำหนด เรื่องพื้นที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายอย่างไร มีกระบวนการสร้างอุดมการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้เพื่อตรึงผู้หญิงให้อยู่ในที่ต่าง ๆ ได้อย่างไร แต่ในอีกด้านหนึ่งได้มีการต่อสู้คลี่คลายเรื่องพื้นที่และเรื่องหญิง/ชายอย่างไรบ้าง

กลุ่มคำนิยามของ "ที่บ้าน"/"ที่สาธารณะ"

จากตัวอย่างสำนวนภาษาที่ยกมาข้างต้น น่าจะพอให้ภาพสรุปได้คร่าว ๆ ณ ที่นี้ว่า ในการจัดสรรพื้นที่ให้คนแต่ละเพศสังกัดอยู่ให้ใช้เวลาในชีวิตส่วนใหญ่ที่จะอยู่ภายในบริเวณนั้น รูปแบบการจัดสรรที่ค่อนข้างเป็นกระแสหลักทั่วโลกก็คือ "ที่ของผู้หญิงคือที่บ้าน" (Woman's place is at home) "ที่ของผู้ชายคือที่สาธารณะ" (Man's place is in public) แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของเรื่อง "ที่บ้าน/ที่สาธารณะ" กับเรื่องหญิงชาย ผู้เขียนจะขอทำการสำรวจกลุ่มคำที่เกาะติดอยู่รอบ ๆ คำว่า "ที่บ้าน"/"ที่สาธารณะ" ซึ่งได้คลี่คลายขยายความหมายออกไป

● จาก "ที่บ้าน" สู่ "ครอบครัว"

จากคำว่า "ที่บ้าน" (home/house) ซึ่งมีความหมายในทางรูปธรรมว่า หมายถึง บริเวณที่มีขอบเขตที่แน่นอน (รู้ได้จากการมีรั้วบ้าน มีประตู) มีการกำหนดหน้าที่ใช้สอยของ บริเวณนี้แน่นอน (นับตั้งแต่เป็นที่ซุกหัวนอน หรือเป็นสวรรค์บนดิน แหล่งพักพิงใจ ฯลฯ) คำว่า "ที่บ้าน" ได้เริ่มคลี่คลายขยายความหมายออกไปถึงคำว่า "ครอบครัว" โดยเฉพาะใน สังคมยุคอุตสาหกรรม คำว่า "ครอบครัว" ไม่ได้มีนัยยะเพียงแค่พื้นที่บริเวณเท่านั้น แต่ทว่ายัง มีความหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีรูปแบบเฉพาะตัว เช่น ต้องเป็น ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดอบอุ่นระหว่างพ่อแม่ลูกสามีภรรยา เป็นความรักความเอาใจใส่ หวังดี ต่อกัน หนุนช่วยกัน ไม่แข่งขันกัน เสียสละให้กัน ฯลฯ อันแตกต่างไปจากความสัมพันธ์ใน สถาบันอื่นๆ ครอบครัวจึงได้กลายเป็น "สถาบันทางสังคม" ที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกเอาไว้แน่นอนรูปแบบหนึ่ง ในภาษาไทย เราจะเห็นเส้นการเดินทาง ระหว่างคำว่า "ที่บ้าน" กับ "ครอบครัว" ได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น เมื่อเราเห็นหนังสือพิมพ์ เขียนว่า "หลังบ้านของท่านรัฐมนตรี" ผู้อ่านย่อมถอดความหมายได้ว่า "หลังบ้าน" นี้ ไม่ใช่ บริเวณหลังบ้านอย่างแน่นอน แต่เป็นสมาชิกในครอบครัวที่มีฐานะเป็น "ภรรยา" เป็นต้น

"ที่บ้าน" และ "ครอบครัว" ในฐานะสถาบันทางสังคมนี้ จะมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับ "ที่สาธารณะ" "ที่ทำงาน" (office) และ "การงาน" (work) เพราะรูปแบบความสัมพันธ์ในการทำงานนั้น ต้องมีลักษณะมุ่งเอาประโยชน์ส่วนตน มีการแข่งขัน หวังผลสำเร็จเป็นเป้าหมาย มีความขัดแย้งตึงเครียด ฯลฯ ดังนั้นในชีวิตประจำวัน เราจึงมักได้ยินคำที่คู่ขนานกันอยู่ตลอดเวลา เช่น แม่จะบอกกับลูกว่า "เข้านี้คุณพ่อต้องออกไปทำงาน ตอนเย็น ๆ ถึงจะกลับบ้าน" และในขณะที่สมาชิกในกลุ่ม "ที่บ้าน/ครอบครัว" จะประกอบด้วยพ่อแม่ลูกที่ผูกพันกันด้วยสายเลือดหรือความรักใคร่ผูกพัน สมาชิกในที่ทำงานกลับประกอบด้วยเพื่อนร่วมงาน (ซึ่งมาจากที่ต่าง ๆ) ที่มาร่วมมือ (หรือขัดแย้งกัน) โดยถือเอางานเป็นเป้าหมาย จึงอาจสรุปได้ว่า เป้าหมายของครอบครัว: คือ "ความสุขในชีวิตครอบครัว" ส่วนในการงาน เป้าหมายคือ "ความสำเร็จในชีวิตการงาน"

เมื่อมีการแบ่งแยก "ที่บ้าน" และ "ที่ทำงาน" ออกจากกันดังกล่าวแล้ว สังคมก็จะมอบหมายให้ "ผู้หญิง" ซึ่งโดยสภาพทางชีวะ/ร่างกาย เป็นฝ่ายที่ออกลูก จึงควรที่จะเลี้ยงลูก "เป็นแม่" และดูแลงานภายในบ้าน "เป็นแม่บ้าน" ไปพร้อม ๆ กัน ฉะนั้น เมื่อที่บ้าน = ครอบครัว และผู้หญิง = ที่บ้าน ดังนั้น ผู้หญิงจึง = ครอบครัวไปโดยปริยาย ในขณะที่ผู้ชายจะสังกัดอยู่อีกซีกหนึ่ง คือ ออกไปทำงานนอกบ้าน หาเลี้ยงครอบครัว เราจึงมักได้ยินว่า "ผู้ชายคนนี้เป็น family man" อันหมายความว่า เป็นผู้ชายที่รักและเอาใจใส่ครอบครัว แต่จะไม่เคยได้ยินคำกล่าวว่า "ผู้หญิงคนนี้เป็น family woman" เลย ทั้งนี้เนื่องจาก "การเป็นผู้หญิง" ก็เท่ากับ "การเป็นครอบครัว" อยู่แล้ว

มิติชีวิตของคนในสังคมสมัยใหม่ จึงมี 2 ด้านคือ "ชีวิตการงาน" และ "ชีวิตครอบครัว" ซึ่งถูกทำให้แยกขาดจากกัน (separate) และในบางกรณีก็กลายเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน (antagonist) เช่น ผู้ชายที่สนใจแต่การงานจนลืมชีวิตครอบครัว อย่างไรก็ตาม ในขณะที่มีการแยกชีวิต 2 ด้านนี้ออกจากกัน ผู้ชายจะถูกคาดหวังให้เอาดี ทুমเท เอาใจใส่ชีวิตการงานก่อน ในขณะที่ผู้หญิงที่แม้บางคนอาจจะมีทั้งชีวิตการงานและชีวิตครอบครัว แต่ผู้หญิงก็ต้องถือเอาชีวิตครอบครัวเป็นพื้นฐานและเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกในชีวิต ฉะนั้น หากเส้นทางชีวิตทั้ง 2 สายเกิดขัดแย้งกัน ผู้หญิงส่วนใหญ่ก็จะเลือกเลี้ยวเข้าสู่ถนนแห่งชีวิตครอบครัวก่อน ดังที่

ปรากฏว่า ผู้หญิงทำงานจำนวนมากจะหยุดงานไว้ชั่วระยะเวลาช่วงที่ลูกยังเล็กอยู่ แบบแผนเรื่องชีวิตสองด้านระหว่างชายกับหญิงจึงถูกจัดวางไว้อย่างแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ชายสามารถจะใช้ระบบ two in one คือประสบความสำเร็จทั้งการงานและครอบครัวไปพร้อมๆ กัน แต่สำหรับผู้หญิงแล้ว เธอจะต้องเลือกเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง ภูมิหลังของสตรีนักธุรกิจชั้นนำระดับโลกจึงมักเป็นสาวโสดหรือมีฉะนั้นก็หย่าร้าง แต่สตรีกลุ่มนี้ก็เป็นเพียงข้อยกเว้น เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้หญิงจำนวนมากจะเลือกครอบครัวก่อนการงาน เนื่องจาก "ที่ของผู้หญิงคือที่บ้าน" นั่นเอง

● จาก"ที่บ้าน" สู่ "เรื่องส่วนตัว"

ผลพวงจากการขยายตัวของคำว่า "ที่บ้าน" ออกไปถึงคำว่า "ครอบครัว" ยังให้ผลสืบเนื่องตามมาถึงคำนิยามอีกคำหนึ่งคือ คำว่า "ส่วนตัว" (private) ที่มีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า "ส่วนรวม" (public) ดังสำนึกที่ผู้คนในโลกปัจจุบันมีอยู่อย่างยอมรับกันโดยปริยายว่า ในบริเวณบ้านหรือในห้องนอนของเราเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่เราสามารถจะทำอะไรหรืออย่างไรก็ได้ โดยมีเสรีภาพเต็มที่ นับตั้งแต่การเคลื่อนย้ายจัดการกับสิ่งของในบ้าน การแสดงออกกับปฏิกิริยาการแต่งกาย ฯลฯ แต่เมื่อเราก้าวออกไปบริเวณนอกบ้านหรือพื้นที่สาธารณะ เสรีภาพที่เคยมีภายในบ้านก็จะถูกตีวงให้แคบเข้า ตัวอย่างเช่นในเมืองไทย การแสดงความรักระหว่างหญิงกับชายนั้นเป็นเสรีภาพที่กระทำได้ในบ้าน แต่ไม่อนุญาตให้แสดงออกอย่าง "ประเจิดประเจ้อ" ในที่สาธารณะ วัฒนธรรมในแต่ละสังคมจะมีการลากเส้นกั้นอาณาเขตระหว่าง "โลกส่วนตัว" และ "โลกภายนอก/โลกสาธารณะ" เอาไว้อย่างใกล้ชิดบ้าง ห่างกันบ้าง และในแต่ละอาณาบริเวณ จะมีกฎติกา มารยาทที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เช่น สังคมไทยเข้มงวดเรื่องการห้ามกอดจูบกันในที่สาธารณะ แต่สังคมฝรั่งเศสอนุญาตให้กระทำได้ ในขณะที่สังคมไทยไม่ค่อยเข้มงวดเรื่องการเข้าคิวในที่สาธารณะ แต่ในสังคมฝรั่งเศสเข้มงวด เป็นต้น

การลากเส้นกั้นระหว่าง "โลกส่วนตัว" และ "โลกส่วนรวม/โลกสาธารณะ/โลกภายนอก" แล้วแยกสองโลกนี้ออกจากกันนั้น จะแตกต่างกันไปในวัฒนธรรมของแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัย เช่น สังคมชนบทของไทยระยะห่างระหว่าง "ครอบครัว" (โลกส่วนตัว) กับ

"ชุมชน" (โลกภายนอก) มีไม่ค้อยมากนัก ในด้านกายภาพบ้านของคนในหมู่บ้านต่างจังหวัดจึงไม่ค้อยมีการกั้นรั้วหรือบนบ้านก็ไม่มีการกั้นห้อง บริเวณในบ้านกับนอกบ้านไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน เช่นเดียวกับมิติด้านนามธรรม เรื่องภายในครอบครัวก็จะกลายเป็นประเด็นร่วมของชุมชนด้วย ตัวอย่างเช่น หากสามีทุบตีภรรยา คนอื่น ๆ ในหมู่บ้านก็จะเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วย อันเป็นปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามกับชีวิตในเมืองที่ "ครอบครัว" กับ "โลกภายนอก" จะถูกแยกขาดจากกัน และยังมีข้อห้ามมิให้นำเอาเรื่องราวจาก 2 โลกมาปะปนกัน ดังคำกล่าวที่ว่า "อย่าเอาเรื่องส่วนตัวมาปนกับเรื่องการทำงาน"

ความเข้มงวดในการลากเส้นกั้นแบ่งแยกระหว่างสองโลก และการเลื่อนไหลเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างสองโลกนี้จะมีผลมาถึงการเคลื่อนที่ของ "ผู้หญิง" และ "ผู้ชาย" ที่ถูกกำหนดให้อยู่ "ที่บ้าน" หรือ "ที่สาธารณะ" ด้วย สำหรับสังคมที่มีเส้นกั้นไม่ชัดเจน การเคลื่อนย้ายไปมา (ทั้งในความหมายรูปธรรมและนามธรรม) ของคนแต่ละเพศในโลกทั้งสองก็จะมีมากและเป็นไปได้ง่ายกว่าสังคมที่แบ่งแยก "ที่บ้าน" กับ "ที่สาธารณะ" อย่างเด็ดขาด ในชนบทอีสาน เราจึงเห็นผู้ชายทำกับข้าว (กิจกรรมของที่บ้าน) หรืออุ้มลูก (ครอบครัว) ได้มากกว่าสังคมในเมือง

● จาก "ที่บ้าน" สู่ "โลกแบบผู้หญิง"

และในท้ายที่สุด จากเรื่อง "ที่บ้าน" "ที่สาธารณะ" ซึ่งเคยเป็นแนวคิดเรื่องพื้นที่ก็ได้ขยายความหมายออกไปสู่นัยยะเชิงนามธรรม คือสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวบุคคล ดังนั้น "ที่บ้าน" จึงหมายถึง "โลกที่แวดล้อมตัวผู้หญิง" (Women's world) ในขณะที่ "ที่สาธารณะ/โลกภายนอก" ก็หมายถึง "โลกที่แวดล้อมตัวผู้ชาย" (Men world) หากเปรียบเทียบขอบเขตของโลกทั้งสองนั้น ก็จะเห็นได้ว่า โลกของผู้หญิงนั้นมีขนาดเล็กและคับแคบอย่างมากเมื่อเทียบกับโลกของผู้ชาย ขอบเขตของโลกนี้จะมีผลในการกำหนด "โลกทัศน์" (worldview) ของคนแต่ละเพศด้วย จากการอยู่ในพื้นที่คับแคบก็มีส่วนในการทำให้เกิดความคิดที่คับแคบ ความสนใจที่คับแคบ และจิตใจที่คับแคบ ตามไปด้วย

ในการศึกษาพื้นที่ทางวัฒนธรรมระหว่างโลกทั้งสองโลกคือ "ที่บ้าน" และ "ที่ทำงาน/

สาธารณะ" นั้น มีเกณฑ์หลายเกณฑ์ที่เป็นตัวบ่งชี้ (indicator) สำหรับการศึกษา เช่น

- **ลักษณะทางกายภาพ** ได้แก่ การศึกษาว่าลักษณะทางกายภาพอะไรบ้างที่แบ่งแยกหรือบ่งชี้โลกภายในบ้านกับโลกสาธารณะ ตัวอย่างที่ได้ยกมาแล้ว เช่น การมีรั้วรอบขอบชิด การกั้นห้อง การตั้งกฎกติกา มารยาทในการใช้พื้นที่แต่ละแห่ง เป็นต้น ในยุคปัจจุบัน เมื่อมีการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างโลกทั้งสองอย่างเด็ดขาดมากขึ้น เราก็จะเห็นว่า ทุกครั้งที่จะมีการเคลื่อนย้ายระหว่างโลก 2 โลกนั้น จำเป็นต้องมี "รหัสผ่าน" (password) บางอย่าง เช่น การแต่งกาย เวลาที่อยู่ที่บ้าน คงไม่มีใครใส่สูทสวมรองเท้าหนังเอาไว้ เช่นเดียวกับที่เราจะไม่ใส่กางเกงขาสั้นรองเท้าแตะและเสื้อกล้ามเข้าไปในที่ทำงาน เป็นต้น

- **ประเภทของกิจกรรมในแต่ละพื้นที่**

สำหรับในบริเวณบ้าน กิจกรรมในสถานที่ดังกล่าวนั้นก็คือ กิจกรรมที่เรียกว่า "งานบ้าน" ในทางวิชาการได้นิยาม "งานบ้าน" เอาไว้ว่า เป็นสถาบันที่เล็กที่สุด และเป็นวิถีของกิจกรรมที่ถูกจัดการขึ้นอย่างใกล้ชิดรอบ ๆ ตัวแม่ (หนึ่งหรือหลายคน) กับลูก ๆ ของเธอ ส่วน "งานสาธารณะ" ที่ทำอยู่ในโลกภายนอก/ในที่ทำงาน ก็คือ กิจกรรมต่าง ๆ สถาบันและรูปแบบของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับตำแหน่งและการดำเนินงานขององค์กร

- **หน้าที่และความหมายของแต่ละพื้นที่** การกำหนดพื้นที่แต่ละแห่งขึ้นมาในเวทีทางวัฒนธรรมนั้น ย่อมทำให้พื้นที่แต่ละแห่งนั้นมีหน้าที่ทางสังคมบางประการ (จะกล่าวถึงหน้าที่ของที่บ้านและที่ทำงานในตอนต่อไป) และนอกจากจะมอบหมายหน้าที่แล้ว ก็ยังมีกระบวนการกำหนดความหมายและการให้คุณค่ากับพื้นที่แต่ละแห่ง (จะกล่าวถึงรายละเอียดในตอนต่อไปเช่นกัน) ตัวอย่างง่าย ๆ ที่จะแสดงให้เห็นในที่นี้ก็คือ สำหรับผู้ชาย พื้นที่ที่เขาจะทำงานก็คือ **ในที่ทำงาน** เมื่อออกจากบ้านไป และเมื่อกลับมาถึงบ้าน **ที่บ้าน** ก็คือสถานที่พักผ่อนของผู้ชาย ดังนั้นผู้ชายจึงไม่ต้องทำงานบ้าน เพราะบ้านไม่ใช่ที่ทำงาน แต่สำหรับผู้หญิงแล้ว "บ้าน" หมายความว่าการทำงาน หมายความว่าความรับผิดชอบทั้งหมดของเธอ ซึ่งรวมไปถึง "ชีวิตครอบครัว" ซึ่งเป็นคำในกลุ่มแนวคิดเดียวกันที่ได้กล่าวมาข้างต้น

"ที่บ้าน"/"ที่สาธารณะ" จากอดีตถึงปัจจุบัน

เพื่อตอกย้ำคำกล่าวที่ว่า "การจัดวางคนแต่ละเพศให้อยู่ในสถานที่ใดนั้น มิใช่เรื่องที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ (natural) ไม่ใช่เพียงเพราะเหตุผลของการเกิดมาเป็นผู้หญิง ก็เพียงพอแล้วที่ทำให้เพศนี้ชอบที่จะอยู่ที่บ้านเพื่อเลี้ยงลูก ทำกับข้าวและทำงานบ้านต่าง ๆ หากแต่การจัดวางนี้เป็นเรื่อง "วัฒนธรรม" (cultural) ที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม และแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างเช่น พวกอีลอนกอสในฟิลิปปินส์ ผู้ชายจะมีหน้าที่ล่าสัตว์ ผู้หญิงก็มีหน้าที่เพาะปลูกในบ้านผู้หญิงจะทำอาหารและดูแลเรื่องการกิน ส่วนผู้ชายก็จะแล่นเรือและปรุงอาหารเช่นเดียวกัน ตลอดทั้งวันที่ผู้หญิงออกไปเพาะปลูก ผู้ชายจะเป็นผู้ดูแลลูกอยู่ในบ้าน เป็นต้น

เพื่อให้เห็นการคลี่คลายสถานที่ที่ผู้หญิง/ผู้ชายจะถูกกำหนดให้อยู่ในแต่ละวัฒนธรรม ผู้เขียนจะยกตัวอย่างภาพรวมของสังคมในยุคเกษตรกรรม ยุคก่อนทุนนิยม เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นกับวัฒนธรรมการจัดแบ่งพื้นที่ให้คนแต่ละเพศในสังคมปัจจุบันที่มีลักษณะเป็นสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม

● **ที่บ้าน/ที่สาธารณะในสังคมเกษตรกรรมก่อนยุคทุนนิยม** ในสังคมเช่นนี้ จะมีคนอยู่ 2 ชั้นชั้นที่มีการกำหนดพื้นที่ของเพศหญิงแตกต่างกัน คือ ชั้นสูงและชั้นชาวบ้านสามัญ สำหรับชนชั้นสูงนั้น เนื่องจาก "ผู้หญิง" มีสถานะเปรียบเสมือน "สมบัติชิ้นหนึ่ง" (subject) ดังนั้น จึงต้องมีข้อกำหนดเพื่อพิทักษ์รักษาสมบัติดังกล่าวเอาไว้ สถานที่อยู่ของผู้หญิงชั้นสูงจึงถูกกำหนดให้อยู่ภายในเขตรั้วของปราสาทราชวังหรือคฤหาสน์เท่านั้น ในบางสังคมเช่นสังคมจีน จะมีประเพณีการรัดเท้าของผู้หญิงชั้นสูงให้มีขนาดเล็ก เพื่อไม่ให้เธอสามารถก้าวเดินออกไปสู่โลกภายนอกได้ "ที่บ้าน" และ"โลกภายนอก" สำหรับผู้หญิงชนชั้นสูงจึงเป็นโลก 2 โลกที่แยกขาดออกจากกัน และสถานที่ของเธอก็คือโลกภายในบ้านเท่านั้น ดังที่มีการเปรียบเทียบผู้หญิงชั้นสูงว่าเป็น "นกน้อยในกรงทอง"

แต่สำหรับกรณีของสตรีในชนชั้นสามัญหรือสาวชาวบ้านที่อยู่ในสังคมชนบทนั้น สถานการณ์จะแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากเหตุผล 2 ประการคือประการแรก บทบาทสถานะและความหมายของ "ที่บ้าน/ครอบครัว" ของสังคมเกษตรกรรม มีความแตกต่างจากครอบครัว

ปัจจุบัน กล่าวคือ ในสังคมเกษตรกรรมนั้น "ครอบครัว" จะเป็นสถาบันพื้นฐานที่สุดของบุคคล และมีบทบาทหน้าที่สำคัญ ๆ อย่างมากมาย ในด้านเศรษฐกิจ เริ่มตั้งแต่หน่วยการผลิตนั้นทำกันในครอบครัว (family-based agricultural production) ในทางการเมือง ครอบครัวเป็นฐานอำนาจที่สำคัญ ดังนั้น ครอบครัวที่ยิ่งมีขนาดใหญ่มีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมือง ก็จะมีอำนาจในชุมชนมากขึ้น (ในทางตรงกันข้าม คนที่สิ้นไร้ไม้ตอกก็คือคนที่ถูกตัดญาติขาดมิตรนั่นเอง) เมื่อ"ครอบครัว" หรือ "ที่บ้าน" เป็นสถาบันที่มีความสำคัญสูง ผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ที่บ้านเป็นผู้ดูแลความเป็นไปของบ้าน เป็น "แม่ของเรือน" จึงมีสถานภาพและบทบาทที่มีความสำคัญตามไปด้วย (เมื่อคิดในแง่เปรียบเทียบกับสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม)

อีกประการหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วว่าในสังคมชนบทนั้น มีการจัดแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วนคือ ครัวเรือน ชุมชน และโลกภายนอกชุมชน สำหรับครัวเรือนและชุมชนนั้น การแบ่งแยกทั้งด้านกายภาพและเชิงนามธรรมไม่ได้มีลักษณะการแยกขาดจากกัน เพราะฉะนั้นผู้หญิงในสังคมเกษตร จึงไม่ได้ได้อยู่แต่ "ที่บ้าน" เท่านั้น หากแต่อยู่ตามที่ต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นไร่ นา บ่อน้ำ วัดวาอาราม ฯลฯ เช่นเดียวกับผู้ชาย และเนื่องจากหน่วยการผลิตในสังคมเกษตรนั้น กระทำกันในหน่วยครัวเรือน คือทั้งปู่ย่าตายาย ผัวเมีย ลูกหลาน ดังนั้น ผู้หญิงจึงมีบทบาทเคียงบ่าเคียงไหล่ในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวที่เรียกว่า "ผัวหาบเมียคอน" พื้นที่ที่ผู้หญิงจะถูกห้ามไม่ให้ออกไป ก็ได้แก่ พื้นที่บริเวณนอกชุมชนออกไป ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้ชายจะต้องออกไปทำความรู้จักแสวงหาความรู้ ตัวอย่างเช่น ในภาคเหนือ จะมีธรรมเนียมให้ผู้ชายรวมกลุ่มกันออกไปเอาวัวต่างไปค้าขายตามที่ไกล ๆ หรือในภาคอีสานก็มีธรรมเนียมให้ผู้ชายรวมกลุ่มกันหาบยาสูบไปขาย เป้าหมายของการรวมกลุ่มของผู้ชายออกไปนอกหมู่บ้านนี้ เพื่อไปเสาะแสวงหาความรู้จากโลกภายนอกมาเสริมเพิ่มเติมให้กับภูมิปัญญาของชุมชน และยังเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เท่าทันกับโลกภายนอก

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า ความหมายของ "โลกภายนอก" ในทัศนะของสังคมเกษตรกรรมนั้น มีนัยยะที่แตกต่างไปจากสังคมปัจจุบัน เพราะ "โลกภายนอก" ในความคิดของชาวนานั้น เป็นโลกที่น่ากลัว ไม่น่าไว้วางใจ มีอันตรายแฝงอยู่ทั่วไป (ตัวอย่างเช่น คำกล่าวที่ว่า "ไม่รู้เท่าท่ามีเสือ เอาเรือเข้าไปจอด) และการที่มีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเดินทางออกไปสู่โลกกว้างก็เนื่องจาก

กลัวภัยอันตรายต่าง ๆ นี้เอง แม้แต่ผู้ชายที่จะออกไปท่องโลกภายนอก ก็ต้องมีการตระเตรียมป้องกันตัวเอง เริ่มตั้งแต่ต้อง "หุตาไว" "รู้จักแสวงหาทางหนีทีไล่" จนกระทั่งต้องหา "ตะกรูด ผ้ายันต์ของดีมาป้องกันตัว" เป็นต้น

● **ที่บ้าน/ที่สาธารณะในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรม** เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรมาสู่สังคมอุตสาหกรรม นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงการผลิตอันเป็นมิติด้านเศรษฐกิจตามที่มักเข้าใจกันแล้ว แม้แต่มิติด้านพื้นที่ (space) ก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาดศาล และมีผลกระทบมาถึงวัฒนธรรมด้านการใช้และกำหนดพื้นที่สำหรับผู้หญิงและผู้ชาย การเปลี่ยนแปลงสังคมจากเกษตรกรรมมาสู่อุตสาหกรรมนั้น เมื่อก้าวในแง่พื้นที่แล้ว ก็หมายความว่า กลุ่มชนวนาที่เคยอาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านอย่างค่อนข้างเป็นอิสระและมีขอบเขตกว้างขวางพอสมควร จะต้องอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองโดยมาอยู่รวม ๆ กันในเขตอุตสาหกรรม นักเศรษฐศาสตร์การเมืองกล่าวถึงการเคลื่อนย้ายดังกล่าวว่า การกวาดต้อนชนวนาที่กลายมาเป็นคนงานโรงงานอุตสาหกรรมให้มาอยู่รวมกันในพื้นที่ที่เป็นเขตโรงงานนั้นก็เพื่อให้ทุนสามารถที่จะควบคุมการใช้เวลาและการใช้พื้นที่ของคนงานได้อย่างเต็มที่ รูปแบบการจัดพื้นที่แบบใหม่ที่แตกต่างไปจากสังคมเกษตรจึงเกิดขึ้น

การอพยพเคลื่อนย้ายจากชนบทมาสู่เมืองนั้น ส่งผลกระทบต่อครอบครัวในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นขนาด โครงสร้าง และหน้าที่ของครอบครัว กล่าวคือ ในเรื่องของขนาด ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า ครอบครัวเกษตรนั้นจะมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย (extended family) ที่ปลูกบ้านที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ดังนั้น ผู้หญิงจึงไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จะมีวงศาคนญาติเป็นสิ่งแวดล้อม แต่ขนาดของครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมจะมีขนาดเล็กแบบครอบครัวเดี่ยว (single family) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้าย เนื่องจากการเฟื่องฟูและตกต่ำของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมีลักษณะไม่แน่นอน ดังนั้น ครอบครัวคนงานจึงจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายตามโรงงานอุตสาหกรรม ครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรมจึงมักประกอบด้วยพ่อ-แม่-ลูกเท่านั้น ทำให้ผู้หญิงซึ่งต้องอยู่ที่บ้านกับลูกตามลำพังต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวมากกว่าในอดีต (เรามักได้ยินคนจากชนบทที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมือง บ่นว่า

ชีวิตในเมืองเป็นชีวิตที่เหงา แม้ว่าจะมีคนอยู่กันมาก เพราะสิ่งที่ขาดหายไป มิใช่จำนวนคนแต่เป็นสายสัมพันธ์ทางสังคม) เมื่อครอบครัวมีขนาดเล็กลง หน้าที่ทางการเมืองหรือการทำหน้าที่เป็นแหล่งสร้างฐานอำนาจของครอบครัวก็หมดไป การมีวงศาคณาญาติมากมายในสังคมอุตสาหกรรม จึงไม่ได้มีความหมายถึงความยิ่งใหญ่ มีเกียรติภูมิ มีอำนาจบารมีเช่นในสังคมชนบท

การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวประการที่สองที่ส่งผลสะท้อนอย่างลึกซึ้งต่อการใช้พื้นที่ของผู้หญิงก็คือ การเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของครอบครัว ในขณะที่ครอบครัวในสังคมเกษตรนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดเพราะเป็นทั้งหน่วยการผลิตและการบริโภค แต่ทว่าในสังคมทุนนิยมได้ดึง "หน้าที่การผลิต" ออกจากครอบครัว คงเหลือไว้แต่ "หน้าที่การบริโภค" เพียงอย่างเดียว ในแง่นี้ก็ยิ่งเท่ากับเป็นการลดความสำคัญของครอบครัวให้มันน้อยลงไปในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม นักสตรีนิยมสายเศรษฐศาสตร์การเมือง เช่น Zaretsky จึงกล่าวว่า การแยกอย่างเด็ดขาดระหว่าง "ที่บ้าน" กับ "ที่ทำงาน" นั้นเป็นปรากฏการณ์ที่มากขึ้นในระบบทุนนิยมนี้เอง

ในขณะที่ความสำคัญของ "ที่บ้าน/ครอบครัว" ใต้ระดับความสำคัญลดลง "ที่ทำงาน/โลกสาธารณะ" ก็กลับทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการดำรงชีวิตในสังคมทุนนิยม นั้น มีแหล่งที่มาของแหล่งรายได้จากที่เดียวคือ จากค่าจ้างแรงงาน หากว่าต้องตกงานถูกไล่ออกจากงาน หรือโรงงานล้มละลายถูกปิดตัวลง ก็หมายความว่าชีวิตของคนงานรวมทั้งครอบครัวของเขาจะต้องพังทะลายตามไปด้วย "ที่ทำงาน" จึงกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานในการรองรับชีวิตของครอบครัวและผู้คนในระบบทุนนิยมแต่เพียงแหล่งเดียว

นอกจากการฉีก "ที่บ้าน" กับ "ที่ทำงาน" ออกจากกันแล้ว ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมยังฉีก "ผู้หญิง" และ "ผู้ชาย" ออกจากการที่เคยทำการผลิตร่วมกันอีกด้วย โดยที่จะมีแต่ "ผู้ชาย" เท่านั้นที่ออกไปทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว" ดังสำนวนภาษาอังกฤษจะเรียกผู้ชายว่า "breadwinner" ส่วน "ผู้หญิง" นั้นจะถูกกำหนดให้อยู่ภายในบ้านที่ปัจจุบันกลายเป็นหน่วยของการบริโภคเท่านั้น ระดับความสำคัญของ "ผู้หญิง" กับ "ผู้ชาย" ก็ยิ่งถอยห่างจากกันมากขึ้น เพราะผู้ชายได้ไปอยู่ใน "โลกแห่งการทำงาน" ที่มีความสำคัญเพราะเป็นแหล่งผลิตของสังคม

(production) ในขณะที่ผู้หญิงจะถูกกำหนดให้อยู่ "ในบ้าน/ครอบครัว" ที่มีความสำคัญน้อยลง เพราะเป็นเพียงหน่วยของการบริโภค ไม่ได้เป็นฐานอำนาจที่สำคัญเช่นสมัยก่อน หน้าที่ปัจจุบันที่ยังหลงเหลือของครอบครัวในสังคมอุตสาหกรรม ก็คือ หน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ให้กับระบบอุตสาหกรรม (Reproduction) และการทำหน้าที่เป็นเป้าหมายลอมบุคลิกภาพของสมาชิกใหม่ของสังคม (Socialization)

แต่ทว่าแม้แต่หน้าที่ 2 ประการดังกล่าวก็ยังต้องถูกกำหนดจากความต้องการของ "โลกภายนอก/โลกสาธารณะ" ตัวอย่างเช่นในเรื่องจำนวนของสมาชิกในครอบครัว กรณีของไทย ในยุคสมัยของรัฐบาลจอมพลป.ที่ต้องการสร้างนโยบายสร้างชาติด้วยการเพิ่มปริมาณพลเมืองของประเทศให้มาก ๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว ครอบครัวก็จะถูกกำหนดจากนโยบายควบคุมประชากรให้มีลูกได้แค่ 2 คนเท่านั้น ส่วนการทำหน้าที่เป็นเป้าหมายลอมบุคลิกภาพสมาชิกใหม่ของสังคมนั้น เราก็จะมองเห็นความนึกคิดโดยทั่วไปของสังคมที่เมื่อเกิดความผิดปกติกับเด็กในสังคม ก็จะมีคำกล่าวว่า "นี่เป็นเพราะ(พ่อ)แม่ไม่สั่งสอน" อย่างไรก็ตาม หน้าที่การอบรมสั่งสอนนี้ก็เช่นเดียวกับหน้าที่การผลิตสมาชิกใหม่ กล่าวคือ ต้องเป็นไปตามความต้องการของระบบทุนนิยมในแต่ละช่วง เช่น เมื่อระบบทุนนิยมต้องการคนงานแบบอุตสาหกรรมหนัก ครอบครัวก็จะบ่มเพาะสมาชิกให้มีบุคลิกภาพแบบคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น ตรงต่อเวลา รับผิดชอบต่องาน แยกการเล่น/พักผ่อนกับการทำงานออกจากกัน ฯลฯ แต่เมื่อระบบอุตสาหกรรมเปลี่ยนมาเป็นสังคมสารสนเทศ ครอบครัวก็ต้องหล่อหลอมสมาชิกใหม่ให้มีบุคลิกภาพแบบคนในสังคมสารสนเทศ เช่น สนใจข้อมูลข่าวสาร สนใจความรวดเร็วของข้อมูล ติดตามและใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ เป็นต้น

ในสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มีการแยก "ที่บ้าน" และ "ที่ทำงาน" ออกจากกันอย่างเด็ดขาดนี้ ผู้หญิงจะถูกกำหนดพื้นที่ให้ใช้เวลาในชีวิตส่วนใหญ่อยู่ภายในบ้าน และถูกกำหนดหน้าที่พื้นฐานตามหน้าที่ของสถาบันครอบครัว ผู้หญิงจึงมีบทบาทเป็น "เมีย" เพื่อผลิตสมาชิกใหม่ เป็น "แม่" เพื่ออบรมบ่มเพาะสมาชิกใหม่ และเป็น "แม่บ้าน" ที่รับผิดชอบภาระงานทั้งหมดเกี่ยวกับ "การผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดชีวิตของคนงานและลูก" (reproduction of life condition) อัน

ได้แก่ การหุงหาอาหาร การซักรีดเสื้อผ้า การทำความสะอาดบ้าน การดูแลสุขภาพของทุก ๆ คน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม หน้าที่ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ที่เรียกรวม ๆ ว่า "งานบ้าน" ของผู้หญิงนั้นมีความสำคัญน้อยกว่า "การออกไปทำงานนอกบ้านในที่ทำงาน" ของผู้ชายอย่างเทียบกันไม่ติด ดังที่ Engels ได้กล่าวว่า เมื่อเกิดการผลิตในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมนั้น ก็มีแต่ "ภาคการผลิตสาธารณะ" (public sector) คือการทำงานในโรงงานเท่านั้นที่ระบบทุนนิยมถือว่ามีความสำคัญ เพราะมีการสร้างมูลค่าให้แก่สินค้า ส่วนที่บ้านซึ่งกลายเป็น "ภาคส่วนตัว" (private sector) นั้น ก็เริ่มหมดความสำคัญและกลายเป็นเพียงส่วนเสริมของระบบทุนนิยม/อุตสาหกรรมเท่านั้น ในการนี้ "เมียก็กลายเป็นหัวหน้าคนใช้ และมีอาณาบริเวณอยู่แต่ภายในบ้านเท่านั้น"

กระบวนการสร้างอุดมการณ์เกี่ยวกับ "ที่บ้าน"

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การแยกพื้นที่ในสังคมออกเป็น 2 ส่วนคือ "พื้นที่ภายในบ้าน" และ "พื้นที่นอกบ้าน/พื้นที่สาธารณะ" นั้น เริ่มมีมาตั้งแต่สังคมยุคก่อนทุนนิยม อย่างไรก็ตาม ในแต่ละยุคสมัย ในแต่ละวัฒนธรรม ที่แม้จะมีจุดร่วมเรื่องการแบ่งพื้นที่แบบทวิลักษณ์ดังกล่าว (Dual spheres) แต่ทว่า รอยแยกห่างระหว่างพื้นที่ทั้งสอง **การให้ความหมายและความสำคัญระหว่างพื้นที่ทั้งสอง การกำหนดให้คนละเพศสังกัดอยู่ในพื้นที่ทวิลักษณ์ดังกล่าว** นั้น ย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมของแต่ละยุคสมัย ในที่นี้ เราอาจจะกล่าวสรุปได้โดยรวมว่า การจัดแบ่งพื้นที่แบบทวิลักษณ์ในสังคมเกษตรกรรมนั้น แม้ว่าจะมีการกั้นเขตปริมาตรของแต่ละพื้นที่ และแม้ว่าจะมีการกำหนดให้หญิงและชายอยู่ในแต่ละพื้นที่ หากทว่าอำนาจของหญิงและชาย (โดยเปรียบเทียบกับระบบปัจจุบัน) ยังนับว่ามีความเท่าเทียมกันพอสมควร ที่เรียกว่า "Separate but equal" กล่าวคือ คนในแต่ละเพศก็ครอบครองอาณาบริเวณและมีอำนาจอยู่ในขอบเขตของตน เช่น ผู้หญิงก็มีอำนาจในบ้าน ผู้ชายก็มีอำนาจในชุมชน โดยที่อำนาจระหว่าง 2 ปริมาตรนั้นมีอยู่อย่างใกล้เคียงกัน แต่ทว่าในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมนั้น ได้สร้างกำแพงกั้นระหว่างปริมาตรทั้งสอง ได้ลดความสำคัญของ "ที่บ้าน" ให้น้อยลงไป โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่อง "ที่บ้านคือผู้หญิง" "ที่ทำงานคือผู้ชาย"

แต่กลับเสริมแนวคิดดังกล่าวให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ อำนาจจะว่างหญิง และชายยังมีมากน้อยแตกต่างกันมากยิ่งขึ้น ที่เรียกว่า "Separate and unequal"

ถึงแม้ว่าในสภาพความเป็นจริง แนวทางปฏิบัติของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่กำหนดให้คนงานชายเท่านั้นที่ออกไปทำงานนอกร้านเพื่อหาเลี้ยงทั้งครอบครัว โดยผู้หญิงจะเป็นผู้ดูแลบ้านและลูกเท่านั้น จะกระทำไม่ได้เสมอไป (หรือแทบทำไม่ได้เลยในบางสังคมเช่นสังคมไทย) แต่ทว่าระบบทุนนิยมก็ประสบกับความล้มเหลวในการสร้างอุดมการณ์ต่าง ๆ (ideologies) เพื่อหลอมความคิดเห็นและทัศนคติของผู้คนให้อยู่กับความเชื่อที่ขัดแย้งกับสภาพความเป็นจริง (ด้วยการมองไม่เห็นหรือแม้แต่มองไม่ได้เลย) ตัวอย่างอุดมการณ์สำคัญ ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคก่อตั้งของทุนนิยมในศตวรรษที่ 19 มีดังนี้

(1) ลัทธิความเชื่อเรื่องงานบ้าน (The cult of domesticity)

ถึงแม้มนุษย์เราจะอาศัยบ้านเป็นที่พักผ่อนหลับนอนมาตั้งแต่สมัยยังอยู่ในถ้ำ แต่ทว่าความนึกคิดที่มีต่อ "บ้าน" นั้น ก็เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในสมัยสังคมศักดินา (Feudal) "บ้าน" สำหรับชนชั้นสูงไม่ได้เป็นเพียงที่อยู่อาศัยเท่านั้น หากทว่า "บ้าน" ยังมีความหมายถึงอำนาจบาบริ เป็นเครื่องส่งเสริมสถานะในสังคม ดังนั้นบ้านของเจ้านายจึงต้องมีการตกแต่งประดับประดาอย่างหรูหรา มีขนาดใหญ่โตมโหฬารที่เรียกว่ารวม ๆ อยู่ในคำว่า "ใหญ่โต และสวยงามราวกับปราสาทราชวัง" แต่สำหรับคนสามัญธรรมดาทั่วไป "บ้าน" ก็เป็นเพียงที่พักอาศัย ซึ่งการสร้างบ้านนั้นจะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เริ่มมีแนวคิดใหม่ในหมู่นักชนชั้นกระฎุมพีที่เริ่มให้ความสำคัญกับ "บ้าน" เริ่มตั้งแต่การสร้างบ้านที่ต้องมีการวางแผนและการออกแบบตกแต่ง (ตัวอย่างเช่น ชนชั้นกลางของไทยต้องใช้เวลาและเงินอย่างมากกับการปลูกบ้านสักหลังหนึ่งซึ่งจะต้องผ่อนส่งตลอดชีวิต) การสร้างบ้านเริ่มกลายเป็นอุตสาหกรรมการก่อสร้างที่สำคัญ ซึ่งไม่เพียงแต่เรื่องตัวบ้านเท่านั้น หากยังหมายถึงการจัดบริเวณรอบ ๆ การมีส่วนหน้าบ้าน การแบ่งห้องต่าง ๆ ในบ้าน ซึ่งแต่เดิมเคยมีแต่ชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะมีโอกาสที่มี "บ้าน" ในลักษณะดังกล่าวได้ เมื่อจบจากขั้นตอนการสร้างบ้านแล้ว ก็ยังมีการยกมาตรฐานเรื่อง **การดูแลรักษา**

และการทำความสะอาดบ้าน เนื่องจาก “บ้าน” ไม่ใช่เป็นเพียงที่อยู่อาศัยของเจ้าของบ้านเท่านั้น หากแต่ยังต้อง “สวยงาม” และ “สะอาดเอี่ยม” อยู่เสมอสำหรับแขกที่มาเยี่ยม (ตัวอย่างเช่น บ้านที่อยู่ในหนังสือประเภทแต่งงานทั้งหลายคือสภาวะอุดมคติของลัทธิความเชื่อดังกล่าว) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ค่านิยมเรื่อง “ความสะอาดแบบถูกหลักอนามัย” (hygienic) ซึ่งเป็นค่านิยมของชนชั้นกลางได้ถูกนำมาใช้กับเรื่องบ้าน ดังนั้น พรหมจึงต้องชักบอย ๆ ผ่านบ้านต้องดูสะอาด ห้องน้ำที่ต้องขัดให้ขี้เงินเงา เตาทำกับข้าวที่ต้องล้างทุกวัน ฯลฯ รวมทั้งวิธีใช้วัสดุก่อสร้างบ้านแบบใหม่ ๆ เช่น บานเกร็ดหน้าต่างที่มองเห็นความสกปรกได้ง่ายกว่าหน้าต่างไม้แบบโบราณ เป็นต้น

การให้ความสำคัญกับ “บ้าน” และการเรียกร้องมาตรฐานในการดูแลรักษา “บ้าน” ของชนชั้นกระฎุมพีนี้ ย่อมหมายความว่า คนที่อยู่ที่บ้าน คือ แม่บ้านจะต้องมีงานบ้านที่มากขึ้น และจะต้องทำให้ดีขึ้น อีกทั้งสภาพชีวิตที่ซับซ้อนและเป็นปัจเจกมากยิ่งขึ้นของชนชั้นกระฎุมพีก็ยิ่งทบทวีคุณงานบ้านของแม่บ้านให้เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่นในอดีต คนไทยทั้งบ้านสามารถจะตักน้ำจากขันน้ำใบเดียวกันได้ แต่เมื่อมีการนำแก้วนํ้ามาใช้พร้อม ๆ กับแนวคิดแบบปัจเจกชนนิยม (Individualism) แม่บ้านก็ต้องล้างแก้วนํ้าเท่าจำนวนสมาชิกภายในบ้าน เช่นเดียวกับการจัดเตียงให้ดูเรียบร้อยหลังจากตื่นนอนแล้ว ซึ่งต้องใช้เวลามาก เป็นต้น

จากการสร้างลัทธิความเชื่อเรื่องการยกระดับมาตรฐานของงานบ้าน และได้มอบหมายให้ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านทุกคนพยายามทำให้ได้มาตรฐานนั้น กระบวนการที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ กระบวนการฝึกแม่บ้านให้ได้มาตรฐาน องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเคล็ดลับในการจัดรอยเปื้อนที่ปกเสื้อ การจัดคราบในห้องน้ำ การรีดผ้าให้เรียบอยู่ตัว ฯลฯ ถูกค้นคว้าเผยแพร่ เรียนรู้ในหมู่ผู้หญิงที่เตรียมตัวเป็นแม่บ้านดังที่เราเห็นอยู่อย่างชินตาในนิตยสารสำหรับสตรีทั้งหลาย แน่แน่นอนว่าลัทธิความเชื่อเรื่องมาตรฐานงานบ้านนี้ สามารถทำให้บรรดาแม่บ้านทั้งหลายหมกมุ่นทำงานบ้านเพียงอย่างเดียวได้ตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงหัวค่ำ และมีงานเช่นนี้ให้ทำอยู่อย่างเป็นประจำสม่ำเสมอทุกวัน อันเป็นที่มาของคำว่า “งานบ้านเป็นงานไม่รู้จบสิ้น” (Unfinished work)

อย่างไรก็ตาม มีเรื่องตลกแต่หัวเราะไม่ออกสำหรับผู้หญิงก็คือ "งานบ้านนั้นไม่เคยถูกนับว่าเป็นงาน" สำหรับสังคมระบบทุนนิยม เนื่องจากถูกถือว่าเป็นงานที่ไม่ได้ผลิตมูลค่าอะไร ในการคิดคำนวณทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการผลิตมูลค่ารวมของสังคม จึงไม่มีการนับ "งานบ้าน" ว่าเป็นงานด้วย และนี่คือปัจจัยหนึ่งในการสร้างความต่ำต้อยด้านความหมายและคุณค่าให้แก่งานบ้าน

(2) **ลัทธิความเชื่อเรื่อง "ครอบครัวนิยม" (Familism)** ถึงแม้ "ครอบครัว" จะเคยมีความสำคัญต่อบุคคลมาตั้งแต่ครั้งสังคมเกษตรกรรมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ในสังคมอุตสาหกรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะในยุคกลาง ๆ ของสังคมอุตสาหกรรม ราว ๆ ต้นศตวรรษที่ 20 ได้เกิดกระแสที่ครอบครัวก็ไต่ย้อนกลับมามีความสำคัญอีกครั้ง แต่ทว่าเป็นมาดใหม่ในลักษณะที่แตกต่างไปจากสังคมเกษตรกรรม กล่าวคือในสังคมเกษตรกรรม ครอบครัวมีสถานะเป็น **วิถีทาง (means)** ที่นำไปสู่ความสุขอื่น ๆ ในชีวิต (เช่นความสุขในชาติหน้า) แต่สำหรับในสังคมอุตสาหกรรมที่มีปรัชญาความเชื่อเรื่อง "ที่นี่และเดี๋ยวนี้" (here and now) ครอบครัวกลับกลายเป็น **เป้าหมายสำคัญของชีวิต** (end of life) ที่เรียกว่าลัทธิยึดเอาครอบครัวเป็นสรณะ (Familism)

สาเหตุที่ทำให้เกิดลัทธิยึดครอบครัวเป็นสรณะก็เนื่องจากในสังคมสมัยใหม่เช่นสังคมอุตสาหกรรมนั้น ปัจเจกบุคคลได้ตัดสายสัมพันธ์เดิม ๆ (social bond) ให้ขาดสะบั้นไปหมดแล้ว ไม่ว่าจะ เป็น "ศาสนา/ชุมชน/เจ้านาย/หรืออื่น ๆ" บุคคลจึงยังคงเหลือสถาบันเดียวที่จะยึดเหนี่ยวได้ คือครอบครัว ซึ่งไม่อาจจะตัดได้เพราะเป็นสายสัมพันธ์สายแรกและความจำเป็นที่มนุษย์ต้องเป็นตัวอ่อนอยู่ในช่วงเวลายาวนาน จึงต้องอาศัยครอบครัว แม้ว่าครอบครัวของคนในสังคมอุตสาหกรรมจะมีลักษณะเล็กลงเพราะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีแต่พ่อแม่-ลูก ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังเป็นครอบครัวที่มีความเข้มข้นสูงมาก บุคคลต้องลงทุนอย่างมหาศาลทั้งด้านเศรษฐกิจ (การปลูกสร้าง และทำนุบำรุงรักษาบ้าน) ทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึก ชีวิตจิตใจ ให้แก่ครอบครัวซึ่งถูกวาดภาพว่า "there is no place like home - บ้านเรา แสนสุขใจ ถึงจะอยู่แห่งไหน ไม่สุขใจเหมือนบ้านเรา"

การเกิดขึ้นของการทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่ครอบครัว (family-oriented) นี้มีผลกระทบต่อสตรีที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบอยู่ที่บ้านให้ต้องเป็นผู้ที่ต้องทุ่มเททั้งกำลังงานและเวลาของผู้หญิงอย่างมหาศาล ดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วถึงการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบว่าเรื่องภายในบ้านทั้งหมดนั้น ไม่ว่าจะในด้านกายภาพของบ้าน ชีวิตจิตใจของบ้าน การสร้างบรรยากาศของบ้าน ทั้งหมดนี้ "แม่บ้าน" จะต้องเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบทั้งหมด โดยมีข้ออ้างสำคัญว่า "ผู้ชายต้องออกไปทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยนอกบ้านมาแล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อผู้ชายกลับเข้าบ้านมา เขาควรจะได้รับบริการต้อนรับเอาอกเอาใจราวกับพระราชินี ด้วยการเห็นบ้านที่จัดสะอาดเรียบร้อย อาหารอย่างดี พร้อมทั้งการบริการอย่างยอดเยี่ยมจากศรีภรรยาและดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า มาตรฐานของการดูแลรักษาบ้านนั้นเขยิบสูงขึ้น จนสตรีที่เป็นแม่บ้านแทบจะต้องเขย่งอย่างสุดตัวจึงจะสามารถรักษามาตรฐานดังกล่าวเอาไว้ได้ ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิงในระบบอุตสาหกรรมที่ไม่มีอาชีพการงานนอกบ้าน โดยมีอาชีพเป็นแม่บ้านอย่างเดียวและ "อยู่บ้านเฉย ๆ โดยไม่ได้ทำอะไรนอกจากงานบ้าน" จึงสามารถที่จะเหน็ดเหนื่อยได้ทั้งร่างกายและจิตใจได้ไม่น้อยกว่าผู้หญิงในยุคเกษตรกรรมเลย

(3) การเกิดขึ้นของลัทธิ "ถือลูกเป็นสรณะ" (Child-oriented culture) ถึงแม้ครอบครัวยุคใหม่จะมีขนาดของครอบครัวเล็กลง โดยเฉพาะการมีจำนวนลูกน้อยลง เนื่องจากในศตวรรษที่ 20 นี้ มีความเจริญก้าวหน้าและมีการปรับปรุงด้านสาธารณสุขอย่างมาก จนกระทั่งพ่อแม่ไม่จำเป็นต้องมีลูกมาก ๆ เอาไว้เผื่อตาย รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องทุ่นแรง ก็ทำให้ความต้องการแรงงานในครอบครัวน้อยลงไป แต่แม้ว่าครอบครัวสมัยใหม่จะมีลูกน้อยลงในเชิงปริมาณ แต่ในเชิงคุณภาพของการอบรมเลี้ยงดูแล้ว กลับมีการทุ่มเทเอาใจใส่ดูแลลูกอย่างมากที่เรียกว่า เรากำลังอยู่ในยุค "ถือลูกเป็นสรณะ" (child-oriented culture)

ลัทธิถือเอา "ลูกเป็นสรณะ" เกิดขึ้นหลังจากงานเขียนของ ชาร์ล ดาร์วิน เรื่อง "Descent of Man" (1871) ที่มีการค้นคว้าวิวัฒนาการของมนุษย์ที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ ผลพวงจากหนังสือเล่มนี้ก่อให้เกิดแนวคิดที่ให้ความสนใจ "เด็ก ๆ" ในฐานะศูนย์กลางของการค้นคว้าเนื่องจากเด็ก ๆ เป็นรูปแบบดั้งเดิมของมนุษยชาติที่มีส่วนร่วมกับบรรพบุรุษ

สัตว์โลกชนิดอื่น ๆ นอกจากนั้นงานศึกษาจากนักคิดท่านอื่น ๆ เช่น ซิกมันด์ ฟรอยด์ ก็ให้ข้อค้นพบว่า วัยเด็กเป็นวัยแห่งการวางรากฐานของชีวิตผู้ใหญ่ที่จะตามมาในภายหลังเหมือนการเทพื้นพลาสติกเสร็จไปในเบ้าหลอม กล่าวคือ การที่คนเราจะเติบโตมาเป็นคนแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับการวางรูปแบบบุคลิกภาพซึ่งก่อตัวมาตั้งแต่ 5 ช่วงปีแรกของชีวิต หลังจากช่วงเวลานั้นมา ก็แทบจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขอะไรไม่ได้แล้ว ในขณะที่แวดวงนักวิชาการให้ความสนใจกับการศึกษาค้นคว้าเรื่องเด็ก ในแวดวงของบุคคลทั่วไปที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดของนักคิด ก็เริ่มทุ่มเทการเอาใจใส่ดูแลให้กับเด็ก ๆ และแน่นอนว่า ผู้ที่เป็นเด็ยมือหนึ่งที่จะต้องรับผิดชอบการทุ่มเทความเอาใจใส่ต่อเด็ก ๆ นั้น เห็นจะหนีไม่พ้น "ผู้หญิงที่เป็นแม่" นั่นเอง

ในยุคนี้ บรรดา "คุณแม่" ทั้งหลาย จึงต้องดิ้นรนขวนขวายเพื่อแสวงหาความรู้ในการเลี้ยงดูลูกให้ดีที่สุด บรรดาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเด็ก ๆ โดยเฉพาะการเติบโตของสาขาวิชาจิตวิทยาเด็กได้ถูกกลั่นออกมาเพื่อเป็น "คู่มือสำหรับการเลี้ยงดูลูก" อย่างมากมาย มหาศาล งานเลี้ยงดูเด็ก ๆ จึงไม่ใช่เป็นเพียงเรื่อง "ป้อนข้าวป้อนน้ำเท่กลม" ง่าย ๆ แบบครั้งอดีตเสียแล้ว คุณแม่ในศตวรรษที่ 20 จำเป็นต้องล่วงรู้ตั้งแต่พัฒนาการทางร่างกายในแง่ระยะเวลาช่วงต่าง ๆ ของเด็ก ๆ (เช่น เมื่อไหร่ฟันแท้ ฟันน้ำนมจะขึ้น ซึ่งจะต้องจัดการป้อนข้าวให้ถูกต้อง มิฉะนั้นลูกจะฟันเกไม่สวย) การจัดหาเสื้อผ้าสำหรับเด็กก่อน (รวมทั้งแชมพูแบบที่ฟองเข้าตาก็ไม่เป็นอันตรายสำหรับลูกน้อย) การพาไปฉีดยาป้องกันโรคต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ การเข้าใจถึงพัฒนาการทางด้านอารมณ์ สติปัญญา และจิตใจของเด็ก ๆ ในช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อการทุ่มเทให้ช่วงสำคัญของชีวิตนี้ได้ลงหลักปักรากอย่างมั่นคงที่สุด งานนี้เรียกร่องกำลังแรงงานทุกด้านจากผู้เป็นมารดาอย่างสูงสุด

(4) หน้าที่ของอุดมการณ์

ตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คือ อุดมการณ์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับ "ที่บ้าน" ที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 19-20 นี้ ผลกระทบของอุดมการณ์เหล่านี้พุ่งเข้าสู่บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงซึ่ง "อยู่ที่บ้าน" อย่างมหาศาล อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอุดมการณ์หนึ่ง ๆ มิได้เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยหรือก่อตัวขึ้นในสุญญากาศ ดังนั้น หากเราจะย้อนถอยหลังกลับไปดูว่า เพราะเหตุใด จึงมีการ

ประกอบสร้าง (construct) อุดมการณ์เหล่านี้ขึ้นมา เราก็จะพบคำตอบว่า การก่อตัวของอุดมการณ์เหล่านี้โยงใยอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม และอุดมการณ์ของ "ที่บ้าน" นี้ก็ได้ถูกมอบหมายให้มีหน้าที่สำคัญสำหรับค้ำจุนสังคมในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม

ประการแรก เนื่องจากการที่สังคมระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมจะดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องนั้น สังคมจะต้องมีกระบวนการ 2 กระบวนการควบคู่กันไป กระบวนการแรกคือกระบวนการผลิต (production) อันได้แก่การผลิตสินค้าต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง กระบวนการนี้ดำเนินการอยู่ใน "โลกสาธารณะ/โลกนอกบ้าน" โดยใช้แรงงานของคนงานชายเป็นหลักในการผลิต ช่วงเวลาดังแต่เช้าถึงเย็น คนงานผู้ชายจึงใช้ชีวิตอยู่ในโลกนอกบ้านเพื่อผลิตมูลค่าให้แก่ระบบทุนนิยม แต่หลังจากที่ทำงานเสร็จแล้ว ก็จำเป็นต้องมีการผลิตซ้ำ (reproduction) แรงงานเหล่านี้ให้มีชีวิตมาทำงานต่อไปในวันรุ่งขึ้น **กิจกรรมการผลิตซ้ำ** ทางร่างกายก็ได้แก่การมีอาหารกิน การมีเสื้อผ้าใส่ การมีที่พักหลับนอน ฯลฯ กระบวนการผลิตซ้ำนี้ ระบบทุนนิยมจะจัดสรรให้เกิดขึ้น "ภายในบ้าน" (at home/domestic) โดยมีผู้หญิงเป็นผู้รับผิดชอบทั้งการผลิตซ้ำเพื่อรักษาแรงงานเก่า (สามี) ให้มีชีวิตรอดและการผลิตซ้ำเพื่อสร้างแรงงานใหม่ (ลูกกรรมกร) เพื่อมาสืบทอดระบบทุนนิยมต่อไปในอนาคต จากรายละเอียดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า "กระบวนการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นภายในบ้าน" นั้น เป็นหลักประกันสำคัญของ "กระบวนการผลิตที่เกิดขึ้นในโลกนอกบ้าน/ในโรงงาน" ของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมเลยทีเดียว

นอกเหนือจากการผลิตซ้ำในด้านร่างกายแล้ว (ทำอาหาร/ซักเสื้อผ้า/ปูที่หลับปัดที่นอน ฯลฯ) "ที่บ้าน" ในระบบทุนนิยมยังมีหน้าที่ในการ**ผลิตซ้ำด้านจิตใจ**ที่สำคัญอีกด้วย ทั้งนี้ดังที่กล่าวมาแล้วถึงการแบ่งโลกออกเป็น 2 โลกในระบบทุนนิยม คือ โลกแห่งการทำงานภายนอกบ้าน/โลกสาธารณะและโลกในบ้าน โลกทั้งสองนี้มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่แตกต่างอย่างตรงกันข้ามกัน เนื่องจากกฎเหล็กของระบบทุนนิยมคือการแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน ดังนั้นจึงไม่มีมิตรแท้และศัตรูถาวรในที่ทำงาน การทรยศหักหลัง การแข่งขันเอาชนะ การแก่งแย่งหลังการล้มแล้วถูกข้าม ฯลฯ จึงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และหากผู้ชายจำเป็นต้องอยู่ในโลกสาธารณะแบบดังกล่าว เขาก็ย่อมต้องการที่พักพิงจิตใจ ต้องการโลกอีกแบบหนึ่งที่แตกต่างไปจากโลกแห่งการทำงาน ดังนั้นโลกภายในบ้านจึงถูกประกอบสร้างขึ้นให้มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่

อบอุ่น ปราศจากการแข่งขัน เป็นหลังพิงที่ไว้ใจได้ พร้อมจะสนับสนุนในทุก ๆ อย่าง ไม่มีการทรยศหักหลัง ไม่มีการงานอันหนักหน่วงนอกจากการพักผ่อน ไม่มีความตึงเครียด มีแต่ความสนุกสนาน ฯลฯ นักสตรีนิยมจึงให้บทสรุปว่า **ท่ามกลางโลกทุนนิยมที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน "ที่บ้าน" จะถูกเก็บรักษาเอาไว้เป็น "สวรรค์ในโลกที่แล้งน้ำใจ"** (Heaven in heartless world)

ประการที่สอง สืบเนื่องมาจากหน้าที่ที่จำเป็นของ "ที่บ้าน" ที่มีต่อระบบทุนนิยม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างอุดมการณ์ให้ผู้หญิงอยู่ที่บ้านเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ของ "ที่บ้าน" ให้ดีที่สุดในด้านหนึ่งมีการสร้างอุดมการณ์ให้แก่ "การทำงานนอกบ้านของผู้ชาย" ว่า กรรมกรชายจะต้องทำงานให้หนักขึ้นเพื่อหาเลี้ยงเมียและลูก เพราะถ้าหากเมียต้องออกมาทำงานนอกบ้านอีกแรงหนึ่ง ก็แปลว่าพ่อล้มเหลวในการหาเลี้ยงครอบครัว (เราอาจมองเห็นภาพตัวอย่างนี้ได้จากภาพยนตร์เรื่อง The Full Monty ที่ผู้ชายต้องตกงานและไปแสดงระบำเปลื้องผ้า)

นอกจากนั้น อาจมีบางกรณีที่ผู้หญิงจำเป็นต้องทำงานหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ไม่ว่าจะป็นรูปแบบการออกมาทำงานนอกบ้าน หรือรับงานไปทำที่บ้าน ระบบทุนนิยมก็จะจ่ายค่าตอบแทนให้แก่แรงงานสตรีเพียงเล็กน้อย ภายใต้ข้ออ้างที่ว่า รายได้ของสตรีนั้นเป็นรายได้เสริมเท่านั้น รายได้หลักอยู่ที่สามี/ผู้ชายอยู่แล้ว

สำหรับการปฏิบัติตามอุดมการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้หญิงจากแต่ละชนชั้นมีขีดความสามารถในการปฏิบัติตามอุดมการณ์ที่แบ่งแยก "ที่บ้าน" และ "ที่ทำงาน" ออกจากกันอย่างเด็ดขาดดังกล่าวนี้ไม่เท่ากัน ในกลุ่มผู้หญิงชนชั้นสูงและชนชั้นกลางนั้นสามารถจะดำเนินการตามอุดมการณ์ดังกล่าวได้ด้วยการอยู่บ้านอย่างเดียว เนื่องจากรายได้ของสามีมีมากพอจะเลี้ยงทั้งครอบครัว แต่สำหรับผู้หญิงของครอบครัวคนงาน เนื่องจากรายได้ที่อยู่ระดับปริม ๆ จะจะไม่จมแผลงของคนงานชาย ทำให้ผู้หญิงจากชนชั้นล่างไม่สามารถจะอยู่บ้านเฉย ๆ โดยไม่ต้องหารายได้เสริมได้ ดังนั้นผู้หญิงจากชนชั้นล่างจึงต้องทำงานหารายได้เป็นงานเพิ่มอยู่ตลอดเวลา ผู้หญิงชนชั้นล่างจึงไม่มีเงื่อนไขที่จะเป็น "แม่บ้านสมบูรณ์แบบ" ที่ปิดกวดเช็ดถูบ้านอย่างสะอาดสะอ้าน เรียนรู้การปรุงอาหารให้มีรสชาติ ให้เวลาทุ่มเทกับการเลี้ยงดูลูกอย่างเต็มที่ได้เลย ดังนั้น การให้ความสำคัญกับงานบ้านจึงส่งผลให้เกิดการแยกระหว่าง

ผู้หญิงจากสองชนชั้นออกจากกัน ผู้หญิงจากแต่ละชนชั้นต่างก็ไม่เข้าใจเงื่อนไขและวิถีคิดของอีกชนชั้นหนึ่งได้

ยิ่งไปกว่านั้นผลสืบเนื่องจากการเก็บผู้หญิงเอาไว้แต่ในบ้านนั้นยังมีผลโดยทางอ้อม คือ ทำให้โลกแห่งการแข่งขันนั้น หมดคู่ต่อสู้ไปได้ถึงครึ่งหนึ่งคือ ผู้หญิง จากจุดเริ่มต้นคือมิติเศรษฐกิจก็จะค่อย ๆ ขยายมาถึงมิติด้านการเมือง ที่เราจะเห็นได้ว่า ผู้หญิงไม่ได้มีฐานะเป็นคู่แข่งชั้นเลยสำหรับผู้ชาย และในท้ายที่สุดก็จะขยายตัวออกมาเป็นอุดมการณ์ความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ "ผู้หญิงที่บ้าน/ผู้ชายที่สาธารณะ" เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงจะไม่ยุ่งกับการเมือง (เพราะแค่ยุ่งกับการบ้านก็แทบจะไม่มีเวลาอยู่แล้ว)

สภาวะของการเกิดปริมาตรทวิลักษณ์ (Dual spheres) ดังกล่าว สร้างผลพวงสืบเนื่องต่อมาอีกหลายประการ เช่น การสร้างความนึกคิดที่ว่า มีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่ออกจากบ้านมาทำงานหาเลี้ยงครอบครัว มาใช้สิทธิใช้เสียงและสนใจการเมือง ส่วนผู้หญิงนั้นมีหน้าที่อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน เลี้ยงลูกเลี้ยงเต้าเท่านั้น ทำให้ในสายตาของผู้ชาย มองไม่เห็นความเกี่ยวข้องของระหว่างมิติสาธารณะ (เศรษฐกิจ-การเมือง) กับผู้หญิง เพราะ "อยู่กันคนละโลก" ดังที่ปรากฏว่า แม้แต่ในกลุ่มสหภาพแรงงานผู้ชายก็ยังมองไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องสนับสนุนการต่อสู้ของผู้หญิงในเรื่อง "งานที่เหมือนกัน ค่าจ้างต้องเท่ากัน" (Equal work, equal pay) โดยไม่เข้าใจว่า "ผู้หญิงจะต่อสู้เรื่องค่าจ้างแรงงานไปทำไม เพราะเธออยู่บ้านทำงานบ้านไม่ใช่เธอ" และเมื่อมีการนำแรงงานผู้หญิงเข้ามาแทนที่แรงงานผู้ชาย กรรมกรชายก็มักจะนึกโกรธผู้หญิงคนงานที่ออกมาแย่งงานของผู้ชายทำ หรือแม้กระทั่งปัจจุบันก็อาจจะมีผู้ชายจำนวนมากที่ไม่เข้าใจว่า ผู้หญิงต่อสู้เรื่องนามสกุลไปทำไม เพราะเรื่องนามสกุลน่าจะเป็นเรื่องของผู้ชาย ไม่ใช่เรื่องของผู้หญิง และดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สลักสำคัญอะไร (จากมุมมองของเจ้าของนามสกุล)

จากการแยก "ผู้หญิง" ออกจาก "โลก/มิติสาธารณะ" โดยการกำหนดให้ที่ของผู้หญิงอยู่แต่ภายในบ้านนั้น ได้ประกอบสร้างอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ตามมาอีกมากมาย อุดมการณ์ที่เป็นแกนกลางก็คือ "เรื่องราวที่เป็นสาธารณะ" (public) ไม่ใช่เรื่องของผู้หญิง" อุดมการณ์นี้สืบทอดตั้งแต่สมัยก่อนทุนนิยมที่เริ่มตั้งแต่ห้ามผู้หญิงก้าวออกไปอยู่ในโลกสาธารณะในเชิง

กายภาพ จนกระทั่งการห้ามผู้หญิงก้าวเข้าสู่โลกสาธารณะใน**เชิงสัญลักษณ์** ดังเช่นประเพณี การห้ามผู้หญิงรับราชการในสมัยโบราณ จนกระทั่งถึงการห้ามผู้หญิงเป็นผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดในประเทศไทยที่เพิกยกเลิกกฎหมายข้อห้ามไปเมื่อเร็ว ๆ นี้

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ก็ต้องเปิดวงเล็บเล็กๆ เอาไว้ว่า เราอาจจะต้องแยกระหว่าง "การ ที่ผู้หญิงจะอยู่แต่ที่บ้านจริง ๆ" กับ "อุดมการณ์เรื่องผู้หญิงอยู่ที่บ้าน" ออกจากกัน เพราะแม้ว่า ในโลกแห่งความเป็นจริง จะมีผู้หญิงจำนวนมากใช้ชีวิตทำงานอยู่นอกบ้าน แต่ทว่า พวกเธอก็ ยังคงยึดกุมความคิดที่ว่า "เราเป็นผู้หญิงไม่ค่อยสนใจเรื่องข่าวสารการบ้านการเมือง ไม่รู้เรื่อง ข่าวต่างประเทศ ไม่ค่อยอยากยุ่งการเมือง" นี่ก็คืออานุกรภาพของอุดมการณ์ที่ว่า "ที่ของผู้หญิง คือที่บ้าน" ที่เกาะติดสำนึกของผู้หญิงทั้งๆที่ด้านกายภาพนั้น ผู้หญิงจะไม่ได้อยู่ที่บ้านแล้วก็ตาม

ในขณะที่กลยุทธ์ของสังคมยุคก่อนระบบทุนนิยมนั้น จะใช้การห้ามผู้หญิงออกนอก บ้าน และห้ามเข้าไปสู่เวทีสาธารณะของสังคมอย่างเห็นได้**เปิดเผยชัดเจน** ตรงไปตรงมา เช่น การระบอบอยู่ในตัวบทกฎหมาย แต่ทว่าในยุกระบบทุนนิยมนั้น การห้ามผู้หญิงออกนอกบ้าน และห้ามเข้าสู่โลกสาธารณะนั้น กลับกระทำอย่าง**ซ่อนเร้น** **ยกย่อนซ่อนเงื่อน** แบบ "ดู เหมือนจะไม่ได้ห้าม แต่ก็เหมือน ๆ จะห้าม" เนื่องจากประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ของชนชั้น นายทุนที่กระทำเพื่อปลดปล่อยชนชั้นตนเองให้เป็นอิสระจากชนชั้นศักดินานั้น ต้องอาศัยการ ระดมกำลังผู้หญิงเป็นหลัก ดังนั้น ผู้หญิงในช่วงเวลาพิเศษที่มีการต่อสู้ทางชนชั้น หรือช่วง สงครามโลกครั้งที่ 1 หรือครั้งที่ 2 หรือช่วงวิกฤต เราก็จะได้เห็นขบวนการกวักมือเรียกให้ผู้หญิง ออกจากบ้านมาต่อสู้อย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชาย ผู้หญิงจะขับเครื่องบิน เป็นผู้สื่อข่าว สงคราม ทำงานในโรงงานผลิตอาวุธ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร ฯลฯ แต่ทว่า สภาวะที่ ผู้หญิงออกมาอยู่นอกบ้านนั้น ก็เป็นสภาวะ**ชั่วคราว**เท่านั้น เพราะเมื่อเสร็จสิ้นสงครามทางชน ชั้น หรือสงครามโลกสงบลง ก็จะมีการโหมโฆษณาให้ผู้หญิงถอยหลังกลับไปยังที่ที่เธอควรจะ อยู่ คือ "อยู่บ้าน เลี้ยงลูก ทำครัว" เช่นเดิม ภาษาไทยที่กล่าว "เปลก็ไกว ดาบก็แกว่ง แข็ง หรือไม่" นั้น ในภาคปฏิบัติที่ตรงกับความเป็นจริง จึงต้องมีการใส่วงเล็บเอาไว้ว่า "(เวลาปกติ)

จึงจะแปลกก็ไกว ส่วนที่ตาบจะแกว่งนั้น (เป็นช่วงเวลากว้างเป็นพิเศษเท่านั้น)

นอกจากนั้น ก็เป็นที่น่าสนใจว่า ทั้ง ๆ ที่ในโลกปัจจุบัน สภาพความปลอดภัยในชีวิตนอกบ้านมีมากพอสมควรแล้ว (เนื่องจากความเจริญด้านเทคโนโลยีและความเจริญของสถาบันสังคม เช่น การมีตำรวจ) แต่ทว่า ในระบบความนึกคิดและจิตสำนึกของทั้งผู้หญิงและผู้ชายในสังคมก็ยังคงยึดติดกับสำนึกที่ว่า "ผู้หญิงดูแลการบ้าน ผู้ชายดูแลการเมือง" ในทุกสังคมทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย การมีผู้นำสังคมระดับสาธารณะในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ฯลฯ จึงยังมีผู้ชายมากกว่าผู้หญิงชนิดที่เทียบกันไม่ติด

เงื่อนไขและกลไกในการรักษาผู้หญิง/ผู้ชายให้อยู่ในที่ทางของตน

ถึง ณ จุดนี้ เราก็ได้ข้อสรุปบางประการแล้วว่า วัฒนธรรมส่วนใหญ่ของสังคมนั้นได้กำหนดให้ "ผู้หญิงอยู่ที่บ้านและผู้ชายอยู่โลกภายนอก" ข้อกำหนดทางวัฒนธรรมนั้นเป็นกลไกสำคัญในการธำรงรักษาระบบทุนนิยมปัจจุบันเช่นเดียวกับที่เคยธำรงรักษาสังคมยุคก่อนทุนนิยม/ยุคศักดินามาแล้ว ข้อกำหนดดังกล่าวนั้นอาจจะปรากฏอยู่ทั้งใน **สภาพความเป็นจริง** กล่าวคือ อาจจะมีผู้หญิงบางคนใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ภายในบ้าน หรืออาจจะเกาะติดอยู่กับ **อุดมการณ์จิตสำนึก** กล่าวคือไม่ว่ากายภาพของผู้หญิงจะอยู่ในสถานที่ใดก็ตาม อารมณ์ความรู้สึกและความคิดจิตใจของเธอก็จะยึดแน่นอยู่กับ "เรื่องที่บ้าน/เรื่องครอบครัว/เรื่องสามี-ลูกเต๋า" อันเป็น "ที่บ้าน" ในความหมายที่เป็นนามธรรมมากขึ้น

ในขณะที่สภาพความเป็นจริงของโลกเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา คำถามก็คือสังคมมีกลไกทางวัฒนธรรมอย่างไรที่สามารถตรึง "ผู้หญิง" รุนแล้วรุนเล่าให้ "อยู่กับที่บ้าน" พร้อม ๆ กับที่สืบทอดผู้ชายให้อยู่ในโลกสาธารณะไว้ได้อย่างยาวนาน ในที่นี้เราจะสำรวจกลไกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น

(1) **การผูกพันด้วยภาระภายในบ้าน** กลไกทางวัฒนธรรมประการแรกที่ทำงานได้ผลอย่างชะงัดมากที่สุด คือ การสร้างงานภายในบ้านให้มีลักษณะกระจุกกระจิก กินเวลา ต้องทำ

อยู่ตลอดเวลาไม่มีวันจบสิ้น และทำอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอไม่มีวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ โดยมอบหมายงานนี้ให้แก่ "ผู้หญิง" ผลจากการสำรวจการใช้เวลาของเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายในชนบทของไทย แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า งานที่เด็กผู้หญิงต้องทำนั้นจะมีอยู่ตลอดเวลาทั้งวัน เริ่มตั้งแต่หุงข้าว ทำกับข้าว ล้างจาน ซักผ้า ตักน้ำ ผ่าฟืน เตรียมที่นอน หาปลา หาผัก ทำสวน ภูบ้าน เลี้ยงไหม ปลูกหม่อน เลี้ยงลูก ฯลฯ ภาระงานเหล่านี้ผูกพันเด็กผู้หญิงและผู้หญิงให้ออกไปไหนไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นเมื่อมีการอบรมเกษตรกรหญิงให้มีความรู้ใหม่ๆ อุบัติการแรกเลยก็คือ ผู้หญิงออกไปอบรมนอกหมู่บ้านไม่ได้ เพราะไม่มีใครเลี้ยงลูก ไม่มีคนทำกับข้าว ไม่มีคนซักผ้าตักน้ำ เป็นต้น หรือหากจะปลื๊กตัวออกไปนอกบ้านบ้าง ผู้หญิงก็ต้องจัดการงานบ้านเหล่านี้ให้เสร็จสิ้นเสียก่อน และยังคง "กระเตง" ลูกออกไปด้วย (โปรดสังเกตว่า คำว่า "กระเตง" นั้น ใช้กับผู้หญิงเท่านั้น)

ในขณะที่ในสังคมยุคก่อนทุนนิยมนั้น มีพัฒนาการด้านเทคโนโลยีน้อย มีผลทำให้มีเครื่องทุ่นแรงน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการทำงานบ้าน ผู้หญิงชนบทจึงต้องใช้เวลาอย่างมากกับการหาน้ำ ต้มข้าว ผ่าฟืน หาผัก ฯลฯ รวมทั้งการทำครัว (แม่บ้านสมัยก่อน จะต้มน้ำพริกกินสักครกหนึ่งก็ใช้เวลาอย่างมาก) แต่ในสมัยปัจจุบัน อาจมีการสร้างภาพลวงตาว่า ปัจจุบัน แม่บ้านทันสมัยหรือแม่บ้านสมัยใหม่นั้นมีเครื่องทุ่นแรงภายในบ้านอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเครื่องซักผ้า เตาแก๊ส เครื่องบดอาหาร เครื่องดูดฝุ่น ฯลฯ อย่างไรก็ตามก็ได้มีผลงานวิจัยตรวจสอบแล้วว่า ทั้ง ๆ ที่พร้อมครบบครบครันไปด้วยอุปกรณ์เครื่องทุ่นแรงมากชนิด แต่แม่บ้านสมัยใหม่ก็ยังใช้เวลาทำงานบ้านไม่ได้ลดน้อยถอยลงไปกว่าแม่บ้านในยุคต้มน้ำต้มน้ำ ผ่าฟืน เลยแม้แต่น้อย เหตุผลเบื้องหลังปรากฏการณ์นี้ก็เป็นดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในเรื่องการก่อตัวของลัทธิต่าง ๆ เช่น ลัทธิครอบครัวนิยม ลัทธิยึดลูกเป็นสรณะ ลัทธิการยกมาตรฐานงานบ้านให้มีระดับสูงขึ้นอย่างมากนั่นเอง

(2) การออกแบบ "วัฒนธรรม" วัฒนธรรมทางวัตถุสำหรับผู้หญิง เนื่องจากชีวิตของคนทุกคนจำเป็นต้องทำกิจกรรมพื้นฐานคือ กิน อยู่ หลับ นอน ทั้งในเรื่องการทำงานและการพักผ่อน โดยการทำกิจกรรมเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับการใช้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ อันจัดเป็นวัฒนธรรมด้านวัตถุ หากมีการสำรวจวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น

ชีวิตการทำงาน การใช้เวลาว่าง หรือการพักผ่อน เราก็จะพบว่า เป็นวัตถุสิ่งของที่มี "สถานที่อยู่ ที่บ้านทั้งสิ้น" เริ่มต้นตั้งแต่เครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการทำอาหาร การทอผ้าเย็บปักถักร้อย อุปกรณ์ทำความสะอาดบ้าน ฯลฯ ในขณะที่ผู้ชายจะมีวัตถุเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับการออกไปนอกบ้าน เช่น มีดพร้าในสมัยโบราณ จนกระทั่งถึงรถยนต์ในสมัยปัจจุบัน (ซึ่งเป็นเครื่องใช้ของผู้ชายมาก่อน) ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุดของการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้านวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับสถานที่ที่หญิงและชายถูกกำหนดให้อยู่ ก็คือ ตัวอย่างของเครื่องดนตรีในโลกตะวันตกที่กำหนดเอาไว้ว่า เปียโนจะเป็นเครื่องดนตรีสำหรับผู้หญิง ไวโอลินจะเป็นเครื่องดนตรีสำหรับผู้ชาย เปียโนเป็นเครื่องดนตรีที่มีขนาดใหญ่ เคลื่อนย้ายลำบาก ต้องตั้งในบ้าน และเล่นได้ตามลำพังด้วยเครื่องดนตรีชิ้นเดียว ส่วนไวโอลินนั้นมีขนาดเล็กพกพาเคลื่อนย้ายได้สะดวก และการเล่นไวโอลินนั้นถ้าจะฟังให้ไพเราะต้องออกไปเล่นรวมกันเป็นวง ผู้หญิงจึงอยู่บ้านเล่นเปียโน ในขณะที่ผู้ชายถือไวโอลินออกจากบ้านไปเล่นรวมกัน เช่นเดียวกับเครื่องเล่นของเด็กๆ เด็กผู้หญิงจะเล่นตุ๊กตาใส่เสื้อผ้าอยู่ที่บ้าน แต่เด็กผู้ชายจะเล่นหนังสติ๊กยิงนกตกปลา ซึ่งต้องออกไปนอกบ้าน วัตถุซ้ำของเครื่องใช้สำหรับคนแต่ละเพศนี้เป็นกลไกที่กำหนดการใช้พื้นที่ของผู้หญิงและผู้ชายให้อยู่ "ในบ้าน" และ "นอกบ้าน" ได้อย่างดีอีกกลไกหนึ่ง

(3) การอบรมบ่มเพาะ (Socialization) ปัจจัยทั้ง 2 ประการที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นการจัดเงื่อนไขด้านสภาพความเป็นจริงที่ผูกเอาร่างกายของผู้หญิงให้เกาะติดอยู่กับ "ที่บ้าน" อย่างไรก็ตาม การผูกแต่เฉพาะร่างกาย/กายภาพได้ให้ข้อพิสูจน์ทางประวัติศาสตร์มาแล้ว ตั้งแต่ยุคสมัยทาสว่า แม้จะล่ามไว้ด้วยโซ่ ก็ยังไม่อาจจะรั้งความเป็นทาสเอาไว้ได้ ดังนั้น จึงต้องมีการใช้กลไกผูกพันที่เหนือชั้นกว่ามาพันธนาการเอาไว้อีกเปลาะหนึ่ง กลไกชั้นที่สองนี้ก็คือ การผูกพันด้วยอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วโดยผ่านกระบวนการอบรมบ่มเพาะอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้อุดมการณ์ทางสังคมซึมผ่านเข้าไปในความคิดและจิตใจของผู้คน

ดังนั้น ในขณะที่เด็กผู้หญิงถูกมอบหมายให้ทำงานบ้านนั้น เธอก็จะถูกอบรมสั่งสอนไปพร้อม ๆ กันว่า "งานที่เธอกำลังทำอยู่นั้น เป็นงานที่ลูกผู้หญิงทุกคนพึงกระทำ" และเมื่อเธอเริ่มจะแตกเนื้อสาว อุดมการณ์ที่ว่า "เสนห์ปลายจวัก ผัวรักจนตาย" ก็จะเริ่มถูกกรอกใส่หูเธออยู่ทุกวัน

ในประวัติศาสตร์ของนักวิทยาศาสตร์เรื่องนามเช่นมาตามแมรี คูรี นั้น เธอก็เคยเผชิญหน้ากับเรื่องการอบรมบ่มเพาะ "ความเป็นลูกผู้หญิง" มาอย่างหนัก แมรี คูรี เป็นเด็กหญิงชาวโปแลนด์ที่ในบ้านมีบรรยากาศของความสนใจทางวิทยาศาสตร์อย่างมาก ในครอบครัวเธอจะมีการอ่านหนังสือวิทยาศาสตร์พร้อมกับทำการทดลองไปพร้อม ๆ กัน เมื่อเธอเดินทางไปเรียนต่อด้านวิทยาศาสตร์ในกรุงปารีส ก็มีการบันทึกประวัติชีวิตของเธอเอาไว้ว่า มีเสียงนินทากันในหมู่นักเรียนว่า "แม่สาวชาวโปแลนด์ที่ชื่อแมรีนั้นดื่มชุปรสชาดไม่ได้เรื่องเลย" แม้ว่าแมรีจะได้ยินคำนินทาลับหลังดังกล่าว แต่เธอก็ตัดสินใจว่า "จะมัวไปเสียเวลานั่งดื่มชุปให้ร่อย่อยอยู่ทำไม ในเมื่อยังมีหนังสือฟิสิกส์ให้อ่านอยู่ตั้งหลายเล่ม" แน่นนอนว่า คงมีเด็กผู้หญิงและผู้หญิงจำนวนมากที่สนใจวิชาเคมีฟิสิกส์เช่นแมรี แต่ทว่าเมื่อพวกเขาได้ยินการนินทาเกี่ยวกับการไม่มีเสน่ห์ปลายจวักของเธอ พวกเขาอาจจะยกเลิกความใฝ่ฝันที่จะอ่านหนังสือเคมีฟิสิกส์แล้วหันไปฝึกปรี้อเคล็ดลับการปรุงอาหารให้ถูกปากทุกคนในครอบครัวแทน เพราะสังคมของเราจะอบรมสั่งสอนให้ผู้หญิงดื่มชุปให้ร่อย่อย มากกว่าอบรมบ่มเพาะผู้หญิงให้เป็นนักเคมีที่ได้รางวัลโนเบล

(4) การสร้างความรู้สึกล้มใจ (Guilt feeling) นักสตรีนิยมหลายท่านได้ค้นคว้ากลไกด้านอารมณ์/ความรู้สึกล้มใจแบบหนึ่งที่เป็นความรู้สึกล้มใจของผู้หญิงโดยเฉพาะที่เรียกว่า "ความรู้สึกล้มใจ" (guilt feeling) ว่า ความรู้สึกดังกล่าวมาเกิดขึ้นกับผู้หญิงได้อย่างไร และความรู้สึกนั้นได้ทำหน้าที่อะไรบ้าง

ประการแรก ผลจากการอบรมบ่มเพาะให้ผู้หญิงต้องอยู่ "ที่บ้าน" เธอจึงถูกตัดขาดจากโลกภายนอก จากโลกแห่งการทำงาน โดยเฉพาะผู้หญิงชนชั้นกลางที่มีสามีเป็นผู้หาเลี้ยงฝ่ายเดียว จากสภาพความเป็นจริงดังกล่าว โอกาสที่ผู้หญิงแม่บ้านเต็มเวลา/เต็มชีวิตเหล่านี้จะได้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานด้วยตัวเองจึงขาดหายไป (ส่วนงานบ้านนั้นเป็นงานที่ไม่มีความสำเร็จ มีแต่ความล้มเหลวเพียงด้านเดียว อันจะเกิดขึ้นเนื่องมาจากการไม่ได้ทำ) ฉะนั้นความรู้สึกล้มใจประการแรกของกลุ่มผู้หญิงกลุ่มนี้ก็คือ พวกเขาไม่มีโอกาสจะได้เกิดภาวะภาคภูมิใจในความก้าวหน้าของชีวิตการทำงานเลย

กลไกที่ทำงานต่อมาของสังคมก็คือ เพื่อชดเชยความรู้สึกล้มใจในข้อแรก ผู้หญิงที่เป็น

แม่บ้านเต็มตัวจึงถูกสอนให้ชัดเจนความรู้สึกผิดด้วยการทุ่มเทตัวเองในการสนับสนุนความสำเร็จในชีวิตของ**คนอื่น** อันได้แก่สามีในชั้นแรก และลูก ๆ ในชั้นต่อมา กรณีที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ การปิดกั้นโอกาสไม่ให้ผู้หญิงได้บวชและต้องอาศัยเกาะชายผ้าเหลืองของลูกชาย ผู้หญิงจึงจะรู้สึกปลอดภัยจากความรู้สึกผิดเมื่อเธอได้เป็นกองหลังที่ส่งกำลังบำรุงให้แก่สามีและลูกอย่างไม่คิดชีวิต ดังตัวอย่างนวนิยายญี่ปุ่นที่เขียนมาจากเรื่องจริงของนายแพทย์ชาวญี่ปุ่นที่ค้นคว้าทดลองเรื่องการใช้ยาสลับ ซึ่งในยุคแรก ๆ ของการศึกษานั้น การทดลองนี้เป็นอันตรายต่อผู้ถูกทดลองอย่างมาก ในนวนิยายเรื่องนี้ (แปลเป็นภาษาไทยในชื่อ "เมียหอม") ได้แสดงให้เห็นว่าทั้งแม่และเมียของนายแพทย์ญี่ปุ่นคนนั้นได้พยายามที่จะช่งชิงกันเป็นหนูทดลองยาสลับเพื่อจะได้มีส่วนร่วมในความสำเร็จของลูกชายและสามี เนื่องจากเป็นหนทางเดียวที่ "ผู้หญิง" จะได้มีโอกาส "ร่วมขบวนแห่" แห่งความสำเร็จในชีวิตการงาน นวนิยายเรื่องนี้เป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนที่สุดของเรื่องวิถีทางสร้างความสำเร็จในชีวิตผู้หญิงที่ได้แต่อาศัย "เกาะ" ชายกางเกงของผู้ชายไป

สำหรับในกรณีของผู้หญิงที่ออกไปทำงานนอกบ้านพร้อมๆ กับทำงานบ้านไปพร้อมๆ กัน แน่แน่นอนว่า ภายใต้เงื่อนไขเวลาอันจำกัดที่ต้องทำ "งานหลวงก็ไม่ให้ขาด งานราษฎร์ก็ไม่ได้เว้น" นั้น เธอย่อมจะทำทั้งสองอย่างให้ได้ทั้งคู่ไม่ได้ และจะต้องบกพร่องในงานใดงานหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น ความรู้สึกผิดเมื่อเกิดความบกพร่องล้มเหลวจึงตามมาหลอกหลอนผู้หญิงกลุ่มนี้อยู่เสมอ เช่น แม่ที่มีงานยุ่งที่บริษัทจนไม่มีเวลาเอาใจใส่ลูกหรือทำงานบ้านไม่เรียบร้อย ก็ความรู้สึกผิดอย่างมาก ในทางตรงกันข้าม หากต้องไปดูแลลูก จนทำให้งานในที่ทำงานบกพร่อง เธอก็จะรู้สึกผิดอีกเช่นกัน ตัวอย่างภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดเรื่อง "One Fine Day" ที่นางเอกเป็นผู้หญิงทำงาน และมีลูกติดแสดงให้เห็นความรู้สึกของผู้หญิงกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี

ในกรณีสุดท้ายที่เป็นผู้หญิงที่ตัดสินใจแล้วว่า จะเลือกความสำเร็จในเรื่องชีวิตการงานของตัวเองเป็นเป้าหมายชีวิต ดังที่กล่าวมาแล้วว่า มีการสำรวจภูมิหลังของบรรดานักธุรกิจหญิงที่ประสบความสำเร็จด้านการงานแล้วพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้ว พวกเธอมักจะเป็นโสดไม่เคยผ่านการแต่งงาน หรือมีฉะนั้นก็หย่าร้าง สตรีกลุ่มนี้ก็จะมีความรู้สึกผิดอยู่เสมอว่า แม้ว่าเธอจะพบกับความสำเร็จในชีวิตการงาน แต่เธอก็ต้องเสียสละ "ชีวิตครอบครัว" ซึ่งเป็นหัวใจ

ของลูกผู้หญิงออกไป และสังคมก็จะมองผู้หญิงกลุ่มนี้ด้วยสายตาที่แปลก ๆ เพราะเป็น “สาวทึมทึม” หรือ “แม่หม้ายผัวทิ้งหรือผัวร้าง”

กล่าวโดยสรุปก็คือ ไม่ว่าจะผู้หญิงจะดำรงตนอยู่ในสถานะแบบใดแบบหนึ่งทีกล่าวมาแล้ว “ความรู้สึกผิด” ก็จะตามมาหลอกหลอนเธอด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง ความรู้สึกที่ว่า “มันเป็นความผิดของเราเอง” เป็นความรู้สึกที่เกาะกินใจผู้หญิงอยู่ตลอดเวลา และยังทำหน้าที่เป็น “ตัวหยุด” (break) ที่สำคัญที่จะทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ตัดสินใจที่จะอยู่ที่บ้าน และคอยหนุนช่วยคนอื่นให้ประสบความสำเร็จ อันเป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่า “เบื้องหลังผู้ชายที่ประสบความสำเร็จ จะมีผู้หญิงที่คอยให้การสนับสนุนยืนอยู่”

(5) การสร้างความหมายสำหรับผู้หญิง “ที่อยู่บ้าน” และ “ออกนอกบ้าน” ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า วิธีการที่จะควบคุมผู้คนแต่ละเพศให้อยู่กับ “ที่ทาง” ที่สังคมกำหนดให้ นั้น วิธีการหนึ่งที่ได้ผลชะงัดก็คือ การให้คำนิยามหรือการให้ความหมายแก่การกระทำของบุคคล (Definition/Meaning of action) ตัวอย่างในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่ให้ผู้หญิงและผู้ชายอยู่ “ที่บ้าน” และอยู่ “นอกบ้าน” นั้นที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ ในการกระทำอย่างเดียวกัน คือ การท่องเที่ยวไปในโลกกว้างนั้น สำหรับผู้ชายแล้ว การกระทำดังกล่าวนั้นจะเรียกว่า “ท่องเที่ยวเจ็ดย่านน้ำ” ซึ่งมีนัยยะในทางที่ดี เพราะหมายถึงการมีประสบการณ์กว้างขวาง ผ่านโลกกว้างมาแล้ว แต่ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นของผู้หญิง สังคมเราจะเรียกว่า “ผู้หญิงคนนี้เป็นแม่ริแม่แรด อยู่ไม่ติดบ้าน ไม่เป็นแม่ศรีเรือน แม่บ้านแม่เรือน” ฉะนั้นคำกล่าวของไทยที่ว่า “ศาลา นารี วิถี คงคา” ไม่เป็นของใคร ใครจะใช้ก็ได้ คือเป็นของสาธารณะ นั้น จึงหมายความว่าถึงแต่เฉพาะ “นารี” ที่ออกไปอยู่นอกชายคาบ้านจนกลายเป็น “ผู้หญิง(ที่อยู่ในที่)สาธารณะ” ซึ่งเป็นผู้หญิงที่ไม่ดีเท่า นั้น พร้อม ๆ กับคติที่ว่า “ชายข่าวเปลือก หญิงข่าวสารโบราณว่า” ซึ่งถูกนำมาใช้เมื่อมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปไหนมาไหนของผู้หญิงและผู้ชาย กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ชาย (มีเปลือกหุ้มแล้ว) จะไปไหนมาไหนก็ไม่จำเป็นต้องห่วงใยมากนัก ถึงไปตกที่ไหน ก็นอนได้วันยังค่ำ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงก็ต้องระวังเพราะไปตกที่ไหนก็มีแต่จะเนาเปื้อยสูญเสียนะ

ธรรมเนียมการคิดที่ให้ความหมายในทางลบแก่ผู้หญิงที่ออกจากบ้านไปสู่ที่สาธารณะนี้สร้างความลำบากให้แก่ผู้หญิงในยุคหลัง ๆ ที่มีเงื่อนไขบีบบังคับให้ต้องออกมาสู่โลกภายนอกอย่างมาก ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้หญิงต้องออกจากบ้านมาทำงานข้างนอก แต่ทว่าสังคมไม่ได้ลบความหมายเชิงลบกับผู้หญิงที่ออกมาสู่โลกภายนอก ผู้หญิงเหล่านี้จึงเสี่ยงมากที่ยืนอยู่อย่างหมิ่นเหม่ของการตกเป็น "ผู้หญิงไม่ดี" ผู้เขียนเคยมีประสบการณ์ในด้านการพัฒนาเมื่อครั้งที่ต้องพากลุ่มแม่บ้านออกไปประชุมนอกหมู่บ้าน บรรดาพ่อบ้านจะเข้ามาซักถามรายละเอียดว่า จะไปประชุมที่ไหน กลางคืนจะนอนที่ไหน นอนกับใคร ตามแนวคิดเดิมที่ว่า "เป็นผู้หญิงไปนอนค้างอ้างแรมที่ไหน" เป็นเรื่องสำคัญ ฯลฯ พร้อมกับทำที่ที่หวาดระแวงสงสัย ในขณะที่หากเป็นกรณีการพาพ่อบ้านไปประชุมนอกหมู่บ้านจะไม่มีคำถามเหล่านี้ นี่คืออานุภาพของคติที่ว่า "ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร โบราณว่า" นั่นเอง

(6) การทำร้ายผู้หญิงในที่สาธารณะ : มาตรการขั้นเด็ดขาด หลังจากที่มีการใช้ "มาตรการไม่ نرم" มาหลาย ๆ แบบแล้ว นับตั้งแต่การสร้างภาระผูกพันให้ต้องอยู่ในบ้าน การอบรมปลูกฝังให้เป็นลูกผู้หญิงต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน การสร้างอุดมการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมา และเพื่อหลักประกันความมั่นใจที่จะให้ที่ของผู้หญิงอยู่ในบ้าน ก็ยังจะต้องมี "มาตรการไม่แข็ง" สำหรับลงโทษผู้หญิงที่ยังไม่ยอมอยู่ในบ้าน หลักการสำคัญของการลงโทษผู้หญิงก็คือ การสร้างบรรยากาศที่ไม่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงเมื่อออกจากบ้าน

ดังนั้นเมื่อผู้หญิงก้าวออกมาจากบ้าน ความปลอดภัยของเธอก็จะน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเธอออกมาตามลำพัง การทำร้ายผู้หญิงอย่างเบา ๆ ที่สุดเริ่มตั้งแต่การใช้สายตา โลมเลีย การใช้วาจาแทะโลม การถูกล่อลวง การทำร้ายเหล่านี้เริ่มรุนแรงถึงขั้นการถูกล่วงละเมิดทางเพศเมื่อขึ้นรถเมล์ เดินตามถนน ในที่ทำงาน ฯลฯ และในการทำร้ายรูปแบบที่รุนแรงที่สุดก็คือการข่มขืน จนกระทั่งข่มขืนแล้วฆ่าทั้งอันเป็นรูปแบบที่โหดเหี้ยมที่สุด ความเข้าใจโดยทั่วไปของผู้หญิงก็คือ ถ้าออกจากบ้านไปในยามวิกาลตีคืนโดยเดินทางไปคนเดียวในที่เปลี่ยว อันตรายทั้งจากการฉกชิงวิ่งราว จัปล้นทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ตลอดจนจนการข่มขืนแล้วฆ่า ย่อมเกิดขึ้นอย่างง่ายดายและมีโอกาสเป็นไปได้สูง เนื่องจากมีการรายงานข่าวคราว

ดังกล่าวปรากฏอยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ

(7) **การแต่งงาน** สำหรับในสังคมสมัยใหม่นั้น เมื่อเปรียบเทียบแล้ว ผู้หญิงจะมีช่วงเวลาที่ใช้ชีวิตนอกบ้านมากกว่าผู้หญิงสมัยโบราณ เนื่องจากผู้หญิงยุคปัจจุบันต้องออกไปเรียนหนังสือ และต้องออกไปทำงานนอกบ้าน อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การอนุญาตให้ผู้หญิงได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ของชีวิตอยู่นอกบ้านนั้น จะมีกฎกติกาการยาตราที่แน่นอนเช่นกัน กล่าวคือ การอยู่ที่บ้านหรือนอกบ้านนั้นจะมีสัดส่วนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้หญิงในครอบครัว สำหรับผู้หญิงที่มีฐานะเป็น "ลูกสาว" ที่ยังเป็นโสด พวกเธอจะสามารถใช้ชีวิตนอกบ้านได้อย่างค่อนข้างเสรี จนอาจกล่าวได้ว่า ผู้หญิงสมัยใหม่นั้นเกือบจะมีชีวิตอยู่นอกบ้านพอ ๆ กับที่อยู่ในบ้าน นอกจากจะใช้ชีวิตตลอดทั้งภาคกลางวันในการเรียนหนังสือหรืออยู่ในที่ทำงานแล้ว ผู้หญิงสาวโสดยังอาจจะขยายขอบเขตช่วงเวลาของการอยู่นอกบ้านออกไปจนกระทั่งถึงช่วงเวลากลางคืนด้วยการออกไปเที่ยวเตร่ยามค่ำคืน รวมทั้งสถานที่ที่บรรดาสาวโสดสมัยใหม่จะออกไปอยู่นอกบ้านก็จะขยายออกไปด้วย จากการเดินตามตลาด ท้องถนน ศูนย์การค้า ร้านทำผม (ปริณิณทลของผู้หญิง) ก็อาจจะถึงขั้นการเข้าไปนั่งกินอาหารคนเดียวในร้านอาหาร การเข้าไปดูหนังคนเดียวในโรงหนัง รวมทั้งการเข้าไปพักคนเดียวตามโรงแรมก็ยังคงมีความเป็นไปได้ในปัจจุบัน (แต่คงเป็นเรื่องแปลกประหลาดอย่างมากสำหรับเมื่อ 20-30 ปีก่อน)

อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงที่ได้ใช้อิสระเสรีที่จะอยู่นอกบ้านนั้น ก็มักจะเป็นผู้หญิงที่อยู่ในฐานะ "ลูกสาว" ของครอบครัว แต่ทว่าเมื่อใดที่เธอแต่งงานเป็นฝั่งเป็นฝา ฐานะในครอบครัวของเธอก็จะเปลี่ยนไปเป็น "เมีย" "แม่" และ "แม่บ้าน" 3 ลักษณะหลังนี้เป็นตัวปิดกั้นหรือลดทอนโอกาสที่ผู้หญิงจะได้ออกจากบ้านให้น้อยลงกว่าเมื่ออยู่ในสถานะ "ลูกสาว" ดังนั้น โอกาสที่จะได้เห็นผู้หญิงที่แต่งงานแล้วออกไปสังสรรค์กับเพื่อน ๆ ออกเที่ยวเตร่กลางคืน (แบบที่เคยทำได้ตอนยังสาว ๆ นั้น) จะมีอยู่น้อย ที่ของผู้หญิงที่แต่งงานแล้วจึงถูกขีดวงให้อยู่ในบ้านอย่างแท้จริง (และอาจเป็นต้นกำเนิดแห่งความรู้สึกคับข้องใจของบรรดาคุณแม่วัยใหม่ที่รักเสรีภาพ) การแต่งงานจึงเป็นกลไกทางสังคมอีกแบบหนึ่งที่กำกวมือเรียกผู้หญิงสาวโสดที่เคยโลดแล่นอยู่

นอกร้านให้ถอยกลับไปอยู่ "ที่บ้าน" ตามที่เก่าเวลาเดิมของตน

ในยุคแรก ๆ ที่เริ่มต้นของระบบทุนนิยม ยังมีกระแสต่อต้านผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและยังคงออกไปทำงานนอกร้านอยู่เช่นเมื่อครั้งยังโสด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ถูกยังเล็ก ๆ อยู่นั้น ผู้หญิงเหล่านั้นมักจะถูกมองว่าเป็นแม่ที่ไม่ดี ทั้งลูกเล็ก ๆ ออกไปทำงานนอกร้านได้ แม่กระนั้น แนวคิดที่ว่า หากถึงจุดทางแยกที่ต้องเลือกระหว่าง "ครอบครัว/ลูก/สามี/งานบ้าน/" กับ "การทำงาน" ผู้หญิงก็ยังคงต้องเลือก "ที่บ้าน" ก่อนอย่างอื่นอยู่เสมอ ผู้เขียนยังไม่เคยพบการให้สัมภาษณ์ของผู้หญิงคนใดเลยที่จะกล่าวว่า "ถือเอาเรื่องงานมาก่อนหน้าเรื่องครอบครัว" ซึ่งหากให้สัมภาษณ์เช่นนั้น เธอก็คงไม่ใช่ "ผู้หญิง" อย่างแน่นอน

ฉะนั้นแม้แต่ในยุคปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นยุคที่ผู้หญิงได้ออกมาสู่โลกภายนอกจนเป็นเรื่องปกติธรรมดาแล้ว ยุคที่มีเทคโนโลยีทันสมัยมากมายในเรื่องงานบ้าน ยุคที่มีสถาบันใหม่ ๆ มารองรับบทบาท "แม่" "เมีย" และ "แม่บ้าน" แต่กระนั้น จากการสำรวจการประกอบอาชีพบางอาชีพ เช่น อาชีพนักข่าว ซึ่งเป็นอาชีพที่เรียกร้องการเดินทางอยู่ในโลกสาธารณะอย่างไม่เป็นเวล่ำเวลา ผลก็ยังปรากฏว่า ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพเป็นนักข่าวจำนวนมากได้สละอาชีพของเธอ หรือโยกย้ายไปอยู่ตำแหน่งอื่น ๆ ที่จะได้ "อยู่ที่บ้าน" มากขึ้นหลังจากแต่งงานแล้วหรือเมื่อเริ่มมีลูกคนแรก เราจึงอาจสรุปได้ว่า โลกสาธารณะ/โลกภายนอกนั้นมีสถานะเป็นเพียงที่พักชั่วคราวเท่านั้นของผู้หญิงที่ยังโสดกลุ่มหนึ่ง แต่ที่พักซึ่งเป็นที่ถาวรเป็นที่แรกและที่สุดท้ายของผู้หญิงก็ยังคงเป็น "โลกที่บ้าน" นี่ก็คงเป็นจริงดังที่นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสชื่อเอมิล เดอว์เคอิม Durkheim กล่าวว่า คงเป็นเวลานานมาแล้วที่ผู้หญิงได้เลิกอยู่กับกิจการสาธารณะเพื่ออุทิศชีวิตให้แก่ครอบครัวเพียงอย่างเดียว

(8) การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ ๆ ตามแนวคิดของสำนักคิด "เทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด" (Technology Determinism) ระบุว่า ทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีนั้น จะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ของสังคมเสมอ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงเรื่อง "ที่บ้าน" "ที่สาธารณะ" ตัวอย่างง่าย ๆ ก็เช่น เมื่อมีถนนหนทาง มีการสร้างรถยนต์ การมีโทรทัศน์ ฯลฯ การก้าวออกไปสู่โลกภายนอกของผู้หญิงก็จะง่ายขึ้น

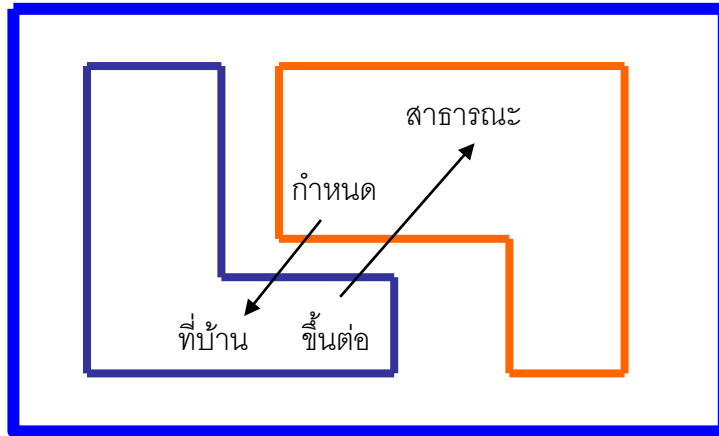
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเกิดมีการค้นคิดเทคโนโลยีการสื่อสาร (Communication Technology) ประเภทวิทยุและโทรทัศน์ คุณลักษณะสำคัญของสื่อ 2 ประเภทนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านพื้นที่ก็คือ วิทยุและโทรทัศน์เป็นปริมณฑลที่นัดพบกันระหว่าง "โลกที่บ้าน" กับ "โลกสาธารณะ" เพราะเนื้อหาในสื่อเหล่านั้นเป็นเรื่องราวของสาธารณะ (public) แต่ตัวสื่อเหล่านั้นตั้งอยู่ในบ้าน (domestic media) บทบาทของสื่อสมัยใหม่ 2 ประเภทนี้ (รวมทั้งสื่อประเภทใหม่ล่าสุดคือ คอมพิวเตอร์) จึงส่งผลกระทบต่อเรื่องที่บ้านและที่สาธารณะ ตัวอย่างเช่น วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่ช่วยเพิ่มความบันเทิงและการผ่อนคลายภายในบ้านให้เพิ่มมากขึ้น อันเป็นการเสริมหน้าที่ที่ "ที่บ้าน" เคยถูกมอบหมายให้ดีเด่นยิ่งขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง สื่อเหล่านี้ก็ได้เข้ามาล้วงละเมิดบรรยากาศแบบ "ส่วนตัว" ซึ่งแต่เดิม เมื่อหลบเข้ามาอยู่ใต้ชายคาบ้านแล้ว เราก็ได้ปิดตัวเองไม่ต้องรับรู้โลกภายนอกอีกต่อไป แต่เมื่อมีอุปกรณ์การสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ ความเป็นส่วนตัวดังกล่าวก็ลดน้อยถอยลงไป กรณีเรื่องการแยก "โลกส่วนตัว" และ "โลกสาธารณะ" ดังกล่าวจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนมากในกลุ่มบุคคล "สาธารณะ" (public figure) ที่ต้องมีปัญหาอยู่เสมอว่า โลกสาธารณะได้รุกคืบเข้ามาแย่งพื้นที่ส่วนตัวไปจนหมดสิ้น

โครงสร้างอำนาจและโครงสร้างคุณค่า: ผู้หญิง/ที่บ้าน V.S. ผู้ชาย/ที่สาธารณะ

● โครงสร้างอำนาจที่ไม่สมดุลย์

ดังได้กล่าวมาตั้งแต่ต้นแล้วว่า ในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ได้เกิดการสร้างโลก 2 โลกที่แยกขาดออกจากกันที่เรียกว่า "ปริมณฑลทวิลักษณ์" (Dual spheres) ซึ่งไม่เพียงแต่ถูกแยกขาดออกจากกันเท่านั้น หากทว่ายังมีลักษณะอำนาจที่ไม่เสมอภาคกัน (Unequal) และยังมี การใช้อำนาจครอบงำซึ่งกันอีกด้วย (Manipulation) โดยที่โลกสาธารณะ (public world) จะมีอำนาจเหนือกว่า และเป็นตัวกำหนดทิศทางของโลกในบ้าน (private world)

ภาพแสดงทฤษฎีสังคมที่สมดุลเมื่อผู้หญิงอยู่ในบ้านและผู้ชายอยู่ในที่สาธารณะ

ตัวอย่างง่าย ๆ ที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันก็คือ ระบบเศรษฐกิจระดับประเทศจะเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจระดับครอบครัว เช่นเมื่อรัฐบาลกำหนดลดค่าเงินบาทลง เงินบาทของทุกครอบครัวก็จะลดค่าลงทันที ระบบการเมืองระดับประเทศจะเป็นตัวกำหนดอำนาจการตัดสินใจของครอบครัว เช่น เมื่อรัฐบาลประกาศเขตป่าสงวน ประชาชนที่เคยทำมาหากินอยู่ในเขตป่าสงวนก็ต้องอพยพครอบครัวออกมา เป็นต้น

การที่ "โลกสาธารณะ" มีอำนาจเหนือกว่า "โลกที่บ้าน/โลกส่วนตัว" นั้น ส่งผลสะท้อนมาถึงเรื่อง "ผู้หญิง" และ "ผู้ชาย" เนื่องจาก "โลกสาธารณะนั้นเป็นที่อยู่ของผู้ชาย" และ "โลกในบ้าน/โลกส่วนตัวนั้นเป็นที่อยู่ของผู้หญิง" นี่จึงเท่ากับหมายความว่า การครอบงำของโลกสาธารณะต่อโลกในบ้านก็เป็นการเปิดทางให้ผู้ชายได้ครอบงำผู้หญิงนั่นเอง Rosaldo นักสตรีนิยมจึงเสนอว่า ความไม่เสมอภาคทางเพศนั้นมีพื้นฐานสำคัญมาจากการแบ่งงานกันทำและการแบ่งพื้นที่ออกเป็น "ในบ้าน/นอกรบ้าน" นี้เอง

เมื่อเราเปรียบเทียบความกว้างขวางแห่งอำนาจของปริมาณพลของ 2 โลก ก็จะได้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า อำนาจของผู้หญิงนั้นจะมีอาณาบริเวณอยู่แต่เฉพาะในขอบรั้วของบ้านเท่านั้น ผู้หญิงจะมีอำนาจการตัดสินใจในเรื่องเล็ก ๆ เช่น การจับจ่ายใช้สอยซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ การตัดสินใจว่าวันนี้จะทำอะไรก็ดี จะตัดเสื้อชุดไหนให้ลูกใส่ ฯลฯ ส่วนอำนาจของผู้ชายนั้นจะมี

ขอบเขตกว้างขวางกว่ามาก เพราะอยู่ในโลกสาธารณะเช่น ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาสามารถที่จะตัดสินใจว่า จะส่งกองทัพเรือนาวิกโยธินสหรัฐให้เข้าโจมตีอิรักที่จะมีผลทำให้ผู้คนล้มตายนับเป็นพัน ๆ คน นายอลัน กรีนสแปน ประธานธนาคารกลางของสหรัฐอเมริกาสามารถจะตัดสินใจเรื่องค่าเงินดอลลาร์ที่จะมีผลกระทบต่อเผ่าไพศาลไปทั่วโลก ฯลฯ แม้แต่ในเรื่องภายในบ้าน ก็ยังมีข้อน่าสังเกตว่า หากเป็นการตัดสินใจซื้อของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ จะอยู่ในอำนาจสั่งการของผู้หญิงได้ แต่หากเป็นการตัดสินใจของครอบครัวที่จะซื้อของขนาดใหญ่ เช่น รถยนต์ เครื่องเสียง ฯลฯ มักจะเป็นการตัดสินใจของผู้ชายหรือการตัดสินใจร่วมกัน เช่นเดียวกับการตัดสินใจเรื่องอนาคตทางการศึกษาของลูก ก็มักจะเป็นฝ่ายพ่อมากกว่าฝ่ายแม่ เป็นต้น

นี่จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทั่วไปที่เรามองเห็นและอาจยอมรับกันโดยปริยายว่า ในขณะที่อำนาจในเรื่องการตัดสินใจเรื่องเศรษฐกิจระดับครอบครัวนั้น จะเป็อำนาจของผู้หญิง (ที่มีขอบเขตปริมาณพลเพียงแคบๆ) แต่อำนาจในการตัดสินใจเรื่องเศรษฐกิจระดับสาธารณะนั้นจะเป็นอำนาจของผู้ชาย (รัฐมนตรีการคลังจะเป็นผู้ชายทั้งนั้น) อำนาจในการตัดสินใจใช้น้ำภายในบ้านจะเป็นอำนาจของผู้หญิง แต่อำนาจในการตัดสินใจใช้น้ำระดับสาธารณะจะเป็นของผู้ชาย (อธิบดีกรมชลประทานจะเป็นผู้ชาย) รวมทั้งเราอาจจะได้ยินคำพูดที่ฟังโดยผิวเผินแล้วดูดี เช่น "ผู้หญิงกับผู้ชายในสังคมก็แบ่งกันใหญ่ ผู้หญิงก็เป็นใหญ่ในบ้านผู้ชายก็เป็นใหญ่ในสังคม นี่ก็เป็นเรื่องที่สมดุลงแล้ว" คำกล่าวนั้นดูเหมือนจะชวนให้เข้าใจว่า มีความเสมอภาคเท่าเทียมแล้วระหว่างเพศ โดยซ่อนเร้นข้อเท็จจริงที่ว่า อันที่จริงแล้ว โครงสร้างอำนาจของโลกสาธารณะนั้นเป็นตัวกำหนดและชี้นำอำนาจของโลกในบ้านอยู่ตลอดเวลา (ดูภาพ) เช่นเดียวกับการสร้างภาพลวงตาว่า "โลกส่วนตัว" นั้นเป็นโลกที่เป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำจากโลกภายนอก ในประเด็นนี้ Kollontai นักสังคมนิยมสตรีชาวรัสเซียได้กล่าวไว้ว่า สังคมกรรมพีได้สร้างภาพลวงตาที่สวนทางกับโลกแห่งความจริงว่า โลกส่วนตัวภายในบ้านนั้นจะเป็นโลกที่มนุษย์เราเป็นอิสระอย่างแท้จริง แต่ความเป็นจริงแล้ว ในสังคมนิยม แม้แต่เรื่องราวของโลกภายในบ้านก็ยังคงครอบงำจากโลกสาธารณะ กรณีตัวอย่างการตัดสินใจว่าจะมีลูกกี่คน จะเรียนอาชีพอะไร จะทำแท้งได้หรือไม่ ล้วนแล้วแต่ถูกกำหนดจากโลกสาธารณะ (การออกกฎหมาย นโยบายรัฐ) ทั้งสิ้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในสังคมแต่ละสังคม ในแต่ละยุคแต่ละสมัย การแยกขาดและความแตกต่างเชิงอำนาจระหว่าง "ที่บ้าน" และ "ที่สาธารณะ" นั้น อาจจะมากน้อยแตกต่างกัน สังคมที่มีการแยกขาดกันมากและมีความแตกต่างเชิงอำนาจต่างกันมาก ก็จะมีคุณสมบัติทางเพศน้อยตามไปด้วย เช่น สังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมจะมีระยะห่างระหว่างโลก 2 โลกมากกว่าสังคมชวา เป็นต้น

การก่อรูปของโครงสร้างอำนาจที่ไม่เสมอภาคโดยที่อำนาจจากโลกสาธารณะสามารถครอบงำโลกในบ้านได้นั้น เกิดจากกระบวนการการให้ความหมาย การให้ความสำคัญและการให้คุณค่าแก่โลกทั้ง 2 แบบเป็นหลัก สำหรับกระบวนการให้ความหมายนั้นก็เป็นที่ไปดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วข้างต้นว่า แต่เดิมนั้น "บ้าน" เป็นทั้งหน่วยการผลิตและการบริโภค ในขั้นต่อมาระบบทุนนิยมได้มาดึงการผลิตออกไปจากที่บ้าน ทำให้ "ที่บ้าน" ถูกสร้างความหมายว่า เป็นเพียงสถานที่ที่มีแต่การบริโภคเท่านั้น และ "ภายในบ้าน" ก็ไม่ได้มีการผลิตอะไรเลย ด้วยเหตุนี้บรรดากิจกรรม/งานต่าง ๆ ที่ทำภายในบ้าน จึงไม่มีความหมาย ไม่มีความสำคัญต่อสังคม แม้จะเป็นงานที่กินเวลาอย่างมากก็ตาม

นอกเหนือจากความสำคัญระหว่าง "ในบ้าน" กับ "นอกร้าน" ที่แตกต่างกันเพราะบทบาทการผลิตแล้ว ลักษณะและปริมาณของกิจกรรมระหว่างปริมาตรทั้ง 2 ก็ยังแตกต่างกัน ประเภทลักษณะกิจกรรมที่ทำในบ้าน (ที่ดูเหมือนจะมี) ที่มีประเภทงานน้อยกว่า เพราะมีกิจกรรมเพียงไม่กี่อย่าง เช่น ดูแลลูก ดูแลบ้าน ซื่อของใช้ และเป็นกิจกรรมที่คับแคบซ้ำซาก ไม่มีการเคลื่อนไหวพัฒนาเปลี่ยนแปลง ส่วนงานนอกร้านนั้น กลับมีบทบาทที่กว้างขวางกว่า มีประเภทกิจกรรมมากกว่า มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงทำให้งานนอกร้านดูมีความสำคัญมากกว่างานในบ้าน และเมื่อผู้หญิงผูกพันอยู่กับงานที่มีความสำคัญน้อยกว่า ก็เลยมีอำนาจน้อยกว่าตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม การอธิบายในเรื่องเพศกับความสำคัญของงานนั้น อาจจะมีลักษณะแบบโก่งกับไซ้ เพราะอาจจะเป็นไปได้ว่าเนื่องจากผู้หญิงมาทำงานในบ้านต่างหาก งานในบ้านจึงมีความสำคัญน้อยลง ดังที่มีปรากฏการณ์ในชุมชนเผ่าดั้งเดิมที่มีการแบ่งบทบาทให้ผู้หญิงเป็นคนหาเก็บพืชผักมาทำอาหาร และผู้ชายเป็นฝ่ายออกไปล่าสัตว์ ทั้ง ๆ ที่การหาอาหารนั้นเป็นหลักประกันความอยู่

รอดของทั้งชุมชน แต่ทว่าสังคมชนเผ่านี้ก็ยังให้ความสำคัญกับการล่าสัตว์มากกว่าการหาอาหารอยู่ดี เรื่องของเพศจึงมักมิใช่เป็นเรื่องของเหตุผล แต่มักเป็นเรื่องของอำนาจ

โครงสร้างอำนาจของผู้ชายที่มีเหนือผู้หญิงเมื่อพิจารณาจากเรื่องพื้นที่แล้ว ก็ยังมีข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งคือ ในขณะที่มีการแบ่งแยกโลกในบ้านและโลกสาธารณะนั้น ผู้ชายจะสามารถอยู่ได้ทั้ง "ที่บ้าน" และ "ที่ทำงาน" ในขณะที่ผู้หญิงจะอยู่ได้แต่ "ที่บ้าน" เท่านั้น ผู้ชายจึงรู้จักโลกทั้ง 2 โลก ในขณะที่ผู้หญิงจะถูกตัดขาด/กีดกัน (Exclusion) จากโลกภายนอก ซึ่งเริ่มต้นด้วยลักษณะทางกายภาพ/รูปธรรม กล่าวคือผู้หญิงจะไม่ค่อยได้ออกไปไหนมาไหน จนกระทั่งขยายออกไปเป็นลักษณะทางสัญลักษณ์/นามธรรม คือผู้หญิงจะถูกตัดขาดจากโลกทางเศรษฐกิจการเมืองระดับชาติหรือระดับโลก เมื่อปราศจาก "ที่ทาง" เสียแล้ว เรื่องอำนาจหรือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจก็แทบจะไม่ต้องพูดถึง แม้ว่าในสังคมที่มีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยจะสร้างรูปแบบดวงตา (ในชั้นแรกที่มีประชาธิปไตย ผู้หญิงจำนวนมากของโลกก็ยังไม่มียสิทธิที่จะเข้ามามีส่วนร่วม) ด้วยการให้ผู้หญิงมีสิทธิมีเสียงผ่านการลงคะแนนเลือกตั้งผู้แทนก็ตาม แต่เสียงของผู้หญิงก็มักจะเป็นเพียงเสียงสะท้อนของ "พ่อ" "สามี" หรือ "ลูกชาย" เป็นส่วนใหญ่

● **คุณค่าที่แตกต่างกันระหว่าง "ที่บ้าน" กับ "โลกสาธารณะ"** ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า เรื่องของพื้นที่นั้นได้ก้าวไปไกลกว่าเรื่องทางกายภาพเท่านั้น เพราะสังคมแต่ละสังคม แต่ละยุคสมัยได้มีการกำหนดคุณค่าให้กับพื้นที่แต่ละแบบ ทำให้สถานการณ์ของแต่ละพื้นที่มีความหมายที่แตกต่างกัน Elstain ได้ศึกษากระบวนการให้คุณค่าแก่ "ที่บ้าน/ส่วนตัว" (private) กับ "ที่ทำงาน/โลกสาธารณะ" (public) ในสังคมสมัยใหม่ว่ามีลักษณะแตกต่างกัน กล่าวคือ ในที่ทำงาน/โลกสาธารณะนั้น จะมีคุณค่าของการแข่งขันอันนำไปสู่ความก้าวหน้า (progress) เป็นสถานที่ผลิตความมั่งคั่ง (wealth) ความมีชื่อเสียง (renown) เป็นแหล่งที่ให้การยอมรับสิ่งต่างๆ (acceptance) (อะไรก็ตามที่คนทำกันมาก ๆ ในที่สาธารณะก็ถือว่าเป็นที่ยอมรับ) มีลักษณะเป็นสากล เป็นสถานที่แห่งการใช้เหตุใช้ผล (เช่น ในเรื่องทางเศรษฐกิจ) ในขณะที่ "ในบ้าน" นั้น กลับจะมีคุณค่าอีกแบบที่ตรงกันข้าม เพราะ "ในบ้าน" เป็นสถานที่แห่งการหยุดนิ่ง เป็นสถานที่กินใช้ความมั่งคั่ง เป็นสถานที่เฉพาะยกเว้น ไม่เป็นที่รู้จัก ค่อนข้างจะ

ปกปิด คับแคบ เป็นสถานที่แห่งการใช้อารมณ์ความรู้สึก (เวลาสามีภรรยาทะเลาะกันในที่สาธารณะ เรามักจะได้ยินประโยคที่ว่า "มีอะไรไปพูดกันที่บ้าน") และจากระบบคุณค่าทั้ง 2 ระบบที่มีของ "ที่บ้าน" และ "ที่สาธารณะ" ที่กล่าวมานั้น สังคมสมัยใหม่ก็ได้วางระบบคุณค่าของ "ที่สาธารณะ" เอาไว้ยู่งเหนือ "ที่บ้าน" การเป็นคนที่มีชื่อเสียงจึงมีคุณค่าสูงกว่าการรักสันโดษ/เก็บตัว/ปลีกตัว การใช้เหตุผลมีคุณค่าสูงกว่าการใช้อารมณ์ เป็นต้น

และด้วยคุณค่าที่แตกต่างกันระหว่าง "ที่บ้าน/ส่วนตัว" กับ "ที่สาธารณะ/ที่ทำงาน" ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เพราะฉะนั้น แม้แต่กิจกรรมอย่างเดียวกัน แต่เมื่อทำ "ในบ้าน" กับทำ "ในที่สาธารณะ" ก็จะมีคุณค่าแตกต่างกันอย่างมหาศาล แม้บ้านคนหนึ่งที่ทำกับข้าวให้สามีและลูกกินอยู่เป็นประจำทุกวัน "ในบ้าน" งานที่เธอทำนั้นจะไม่มีคุณค่าอะไรเลย แต่หากวันใดที่เธอได้ออกรายการโทรทัศน์เพื่อสาธิตการทำอาหารของเธอต่อสาธารณชน การทำกับข้าวของเธอก็จะมีคุณค่าขึ้นมาทันที ซึ่งเป็นตัวอย่างที่เราเห็นความแตกต่างระหว่าง "ผู้หญิงที่ทำอาหารอยู่ที่บ้าน" กับ "ผู้ชายที่เป็น chef ใหญ่ทำอาหารอยู่ตามโรงแรมต่าง ๆ" ในขณะที่กิจกรรมการทำครัวในบ้านนั้นไม่มีมูลค่าอันใดเลย แต่ค่าตัว chef ตามโรงแรมนั้นจะสูงอย่างน่าอัศจรรย์ และแน่นอนว่า เมื่อผู้ชายจับจองโลกสาธารณะเอาไว้ก่อน ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมอะไรก็ตาม หากผู้ชายมาหยิบจับไปทำในที่สาธารณะ กิจกรรมนั้นก็จะมีคุณค่าเพิ่มขึ้นมาทีเดียว

● **ความสัมพันธ์สามเส้าระหว่าง "กิจกรรม/พื้นที่/เพศ** เราจะเห็นกระบวนการให้คุณค่า ให้ความหมาย และให้ความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรทั้ง 3 ที่กล่าวมานี้ โดยที่ตัวกิจกรรมนั้นอาจจะไม่สำคัญเท่าใดนัก เนื่องจากจะเป็นกิจกรรมอะไรก็ได้ หากทว่าตัวแปรที่จะกำหนดคุณค่า ความหมาย และการให้ความสำคัญนั้น จะเป็นตัวแปรเรื่อง **"พื้นที่"** และ **"เพศ"** ที่ต่างรับส่งกันและกันอย่างเป็นปี่เป็นขลุ่ย

ในที่นี้ เราจะเริ่มต้นโดยใช้เรื่องเพศเป็นตัวแปรกำหนด ดังนั้นกิจกรรมประเภทเดียวกัน หากผู้หญิงเข้าไปจับทำ กิจกรรมนั้นก็จะมีค่าน้อย แต่ถ้าผู้ชายไปแตะเข้าบ้าง กิจกรรมนั้นก็จะมีคุณค่าเพิ่มขึ้นมา ดังเช่นที่มีการสำรวจว่า ด้วยกิจกรรมการสอนหนังสืออย่างเดียวกัน แต่เนื่องจากครูที่สอนชั้นอนุบาลนั้นจะเป็นผู้หญิงเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ครูที่สอน

มหาวิทยาลัยจะเป็นผู้ชายเป็นส่วนมาก ดังนั้น ครูที่สอนมหาวิทยาลัยจึงมีความสำคัญมากกว่าครูที่สอนอนุบาล อีกตัวอย่างหนึ่งเป็นการสำรวจด้านมานุษยวิทยา ในกลุ่มชนเผ่าบางเผ่าในเกาะนิวกินีที่มีการแบ่งงานกันทำโดยผู้หญิงจะปลุกหัวมัน ผู้ชายจะปลุกหัวเผือก แต่ประเพณีของชนเผ่านั้นจะถือว่า เผือกเป็นอาหารที่มีคุณค่ากว่ามัน เพราะใช้เป็นอาหารที่แจกในงานพิธีกรรม เหตุผลเดียวที่หัวเผือกมีค่ามากกว่าหัวมันก็คือเพศที่เป็นผู้เพาะปลูกนั่นเอง

กระบวนการให้คุณค่าแก่คุณสมบัติต่าง ๆ ที่มนุษย์เรามีอยู่นั้น ได้ถูกอคติทางเพศเป็นตัวครอบงำบางการและกำหนดการให้คุณค่านั้น ตัวอย่างเช่น คุณสมบัติการรู้รื้อนรู้หนากับความรู้สึกของคนอื่น (otherness) การรู้สึก care ความรู้สึกของคนอื่น (altruism) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ผู้หญิงมีอยู่เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเธอต้องใช้ชีวิตอยู่กับเด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่สามารถแสดงออกทางภาษาได้ คุณสมบัติดังกล่าวนี้จะถูกทำให้ด้อยค่าในสังคมปัจจุบันที่ถือเอาอารมณ์ความรู้สึกของตัวเองเป็นตัวตั้ง (self-centered) ทั้งคุณสมบัติและการคิดแบบ otherness และ altruism ถูกนำไปเชื่อมต่อกับลักษณะของ "การไม่กล้าตัดสินใจ" โดยปะปนระหว่าง "การตัดสินใจโดยคำนึงถึงผู้อื่น" กับ "การไม่กล้าตัดสินใจ" (ที่ภาษาไทยเรียกว่า "ลูปหน้าปะจุมุก") และถูกทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องเดียวกันสำหรับผู้หญิง

กิจกรรมที่ผู้หญิงทำ : ผู้หญิงทำอะไรอยู่ที่บ้าน

นักสังคมวิทยาที่สนใจเรื่องกาละและเทศะได้เสนอแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถานที่ว่า อิทธิพลของสถานที่นั้น จะเป็นตัวกำหนดทัศนะและโลกทัศน์ของผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่แต่ละแห่ง ตัวอย่างเช่น บุคลิกลักษณะของคนที่อยู่ในเมืองกับในชนบท จะมีลักษณะที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง บุคลิกของคนในเมืองนั้นจะไม่ค่อยแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมา เพราะพื้นที่ในเมืองมีความใกล้ชิดกันสูง การเก็บอารมณ์ความรู้สึกจึงมีมากกว่า ในเวลาเดียวกัน การที่คนในเมืองไม่ค่อยรู้จักกัน ไม่ได้เป็นวงศาตนาญาติกันก็ทำให้คนในเมืองมีเสรีภาพในการจะทำอะไรต่าง ๆ ได้มากกว่าในชนบทที่ผู้คนต้องอยู่ในสายตาของคนที่อยู่จกตลอดเวลา ยิ่งกว่านั้นคนในเมืองจะมีการปรับบุคลิกให้เคลื่อนไหวไปมาได้มากกว่า เพราะชีวิต

ในเมืองต้องมีการติดต่อสัมพันธ์ (contact) กับคนหลายรูปแบบ หลายประเภท เป็นต้น ส่วนคนชนบทนั้นจะมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกับคนในเมืองที่กล่าวมา

เมื่อนำแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่/สถานที่กับลักษณะของทัศนะ/โลกทัศน์ มาศึกษาเพื่อจะดูว่า เมื่อสถานที่ที่ผู้หญิงอยู่นั้นเป็นบริเวณภายในบ้าน ซึ่งได้กำหนดประเภทกิจกรรมที่ผู้หญิงทำ การใช้ชีวิตอยู่กับกิจกรรมดังกล่าวจะเป็นประสบการณ์ชีวิตที่หล่อหลอมให้ผู้หญิงมีทัศนะและโลกทัศน์แบบหนึ่ง ในที่นี้ เราจึงจะมาสำรวจดูกิจกรรมที่ผู้หญิงทำเมื่อเธออยู่ภายในบ้านว่ามีลักษณะอย่างไรบ้าง

● **ผู้หญิงทำอะไรบ้างอยู่ที่บ้าน** Oakley ได้บรรยายภาพชีวิตครอบครัวของกรรมกรเหมืองแร่ในประเทศอังกฤษในช่วงปี 1956 ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนของภาพชีวิตครอบครัวในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมโดยทั่ว ๆ ไปได้ว่า ในขณะที่สามี/ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้านในที่ทำงานในเมือง กิจกรรมดังกล่าวสร้างทัศนะในหมู่คนงานว่า "ความสำเร็จอยู่นอกบ้าน" เป็นผู้ชายชีวิตจะประสบความสำเร็จได้ต้องออกไปใช้ชีวิตนอกบ้านเท่านั้น จึงจะได้รับการยอมรับจากสังคม ผู้ชายต้องออกไปหางานทำนอกบ้าน และหลังจากเสร็จงานแล้ว ก็ต้องออกไปเที่ยวสังสรรค์กับเพื่อนฝูงตามผับ (pub) หรือสโมสร ชีวิตของผู้ชายจะต้องไม่อยู่ในบ้าน ภาพดังกล่าวนี้ยังคงติดค้างมาจนถึงปัจจุบัน หากเราสังเกตบรรดาการละเล่นของเด็กๆ ตามหมู่บ้านจัดสรร เราก็จะเห็นว่า ตามหัวมุมถนน ตามสนามฟุตบอล ตามร้านซ่อมจักรยาน ฯลฯ เด็กผู้ชายจะออกจากบ้านไปใช้ชีวิตอยู่นอกบ้าน รวมกลุ่มทำกิจกรรมกัน ในขณะที่เด็กผู้หญิงจะอยู่ที่บ้านเล่นตุ๊กตาเล่นขายข้าวขายแกงอยู่ตามลำพังในบ้าน เพราะฉะนั้น เวลาที่พูดว่า "การเล่นก็ฟากกลางแจ้ง" ในความนึกคิดของคนทั่วไปมักจะนึกถึงภาพของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เพราะ "ที่สาธารณะ" เป็นที่อยู่ของผู้ชาย

จากการสำรวจความคิดเห็นของกรรมกรเหมืองแร่ชาย พวกเขามีความเห็นหลังจากที่พวกเขาทำงานนอกบ้านอย่างหนักมาแล้ว เมื่อเขาเข้ามาในบ้าน ที่บ้านก็ต้องเป็น "สถานที่สำหรับพักผ่อน" สำหรับผู้ชาย ผู้ชายจะไม่หยิบจับงานในบ้านเลย งานทั้งหมดที่มีปริมาณลอยู่ในบ้าน จึงเป็นภาระของผู้หญิงทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นฐานะของภรรยาที่ต้องหุงหา

อาหาร ปรนนิบัติเอาใจสามี หน้าที่ของ**แม่บ้าน**ที่ต้องดูแลบ้านช่อง ซักผ้ารีดผ้า และ**หน้าที่แม่ของลูก** ซึ่งหมายถึงกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการดูแลบุตร เพราะฉะนั้นในขณะที่ผู้ชายมีโลกอยู่ 2 โลก คือ โลกภายนอกเป็นสถานที่ทำงาน และโลกในบ้านเป็นสถานที่พักผ่อน แต่สำหรับผู้หญิงจะมีเพียงโลกเดียว คือโลกภายในบ้าน ซึ่งเป็นโลกที่พวกเขาต้องทำงาน สถานที่พักผ่อนสำหรับผู้หญิงจึงไม่มี (แต่เราก็ควรตั้งข้อสังเกตกับอุดมการณ์ที่ครอบงำความคิดของผู้หญิงที่ว่า "อยู่บ้าน" ไม่ได้ประกอบอาชีพอะไร เป็นแม่บ้านเฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร)

จากนี้ เราจะลองวิเคราะห์บรรดางานที่ "แม่ แม่บ้าน และภรรยา" ต้องทำเมื่อพวกเขาอยู่ที่บ้านว่า มีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง เราจะพบผลดังนี้คือ

- **ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สติปัญญา** ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า งานบ้านเป็นงานที่มีลักษณะเป็นประจำ ซ้ำซาก แน่นนอน และไม่ต้องใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นงานง่าย ๆ ที่ไม่ต้องใช้สติปัญญาขบคิดไตร่ตรองเพื่อแก้ปัญหา เช่น ในกรณีการทำกับข้าว อย่างมากที่สุดที่ผู้หญิงจะต้องคิดก็คือ วันนี้จะทำอะไรกิน หรือจะทำกับข้าวอะไรจึงจะถูกใจทุก ๆ คนในบ้าน จากลักษณะการใช้ชีวิตอยู่กับการทำกิจกรรมที่ไม่ประเทืองปัญญา ไม่เรียกร้องการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหา ส่งผลต่อการพัฒนาสติปัญญาของผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนานอย่างมาก กล่าวคือ ทำให้ผู้หญิงที่อยู่กับบ้าน ทำงานบ้าน ไม่ชอบหรือไม่สามารถขบคิดเรื่องราวที่มีลักษณะซับซ้อน หลากแง่มุม ต้องการการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เนื่องจากขาดโอกาสในการขบคิดดังกล่าว (บรรดาผู้ที่ทำละครโทรทัศน์ หรือทำนิตยสารสำหรับกลุ่มแม่บ้านจะตระหนักถึงสภาพความเป็นจริงดังกล่าว เพราะหากนำเสนอเนื้อหาสาระที่ซับซ้อนเกินไป ก็จะทำให้กลุ่มแม่บ้านผู้ชมหรือผู้อ่านรู้สึกปวดหัว)

- **ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรสนิยม** สืบเนื่องมาจากลักษณะงานที่ผู้หญิงทำอยู่ในบ้านนั้น จะมีประเภทงานที่จำกัดอยู่เพียงไม่กี่อย่าง และเป็นงานที่เป็นแบบแผนเดียวกันหมด ลองนึกดูถึงตัวอย่างของงานประเภท กวาดบ้าน ล้างจาน ซักผ้า ซึ่งไม่ว่าจะเป็นแม่บ้านคนใดทำก็จะออกมาเป็นแบบฉบับเดียวกันหมด กล่าวคือ ถ้าจะล้างจานให้สะอาด ก็มีมาตรฐานเดียวกัน คือต้องหมดคราบสกปรก หมดคราบน้ำมัน ถ้าเป็นแก้ว ก็ต้องใสสะอาด ฯลฯ ส่วนที่จะแหวกแนว

โอดโพนกว่านี่เป็นไปไม่ได้แล้ว ด้วยเหตุนี้ ลักษณะของงานบ้านจึงเป็นงานที่มีแบบแผนแบบทั่วไป มากกว่าแบบแผนเฉพาะตัว มีลักษณะเป็นมาตรฐานเดียวกันมากกว่ามีลักษณะริเริ่มสร้างสรรค์แบบ "สูตรใครสูตรมัน" ด้วยเหตุนี้ ลักษณะของงานบ้านจึงหล่อหลอมให้บรรดามแม่บ้านถูกไขลอกออกมาเป็นแบบฉบับเดียวกันราวกับรูปหล่อที่เทออกมาจากพิมพ์เดียวกัน มีรสนิยมแบบเดียวกัน มีความสนใจคล้าย ๆ กัน และสังคมยังมีกลไกธำรงรักษา "ความเหมือนกัน" นี้เอาไว้โดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ดังนั้น เราจะสังเกตเห็นได้ว่า นิติสารประเภทแม่บ้านการเรือนนั้น จะมีรูปร่างหน้าตาคล้ายคลึงกันทั่วประเทศ และอาจจะทั่วโลก

ดังนั้น ยิ่งแม่บ้านที่ทุ่มเทตัวเองให้เวลาอยู่แต่กับงานบ้าน ไม่ออกไปสู่โลกภายนอก ไม่ได้ทำอะไรที่แตกต่างออกไป หรือแม้ใจอยากจะทำอะไร ก็ออกไปไม่ได้เพราะภาระงานบ้านที่เหนียวรั้งเอาไว้ สภาวะในชีวิตประจำวันดังกล่าว ทำให้พวกเธอขาดโอกาสที่จะพัฒนาบุคลิกภาพให้มีลักษณะที่แตกต่าง กล่าวโดยสรุปก็คือ พวกเธอจะขาด "ความเป็นปัจเจกบุคคล" นั้นเอง สภาวะความขาดดังกล่าวทำให้กลุ่มแม่บ้านไม่กล้าแตกแถวให้แปลกแยกไปจากคนอื่น ๆ แต่จะมีลักษณะ "แห่ตามกัน" อย่างสูง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ รูปแบบการโฆษณาผงซักฟอก ที่แสดงให้เห็นว่า "แม่บ้านคนอื่น ๆ เขาใช้กันหมดแล้ว เธอยัง(กล้า)จะไม่ใช้อีกหรือ"

● **บุคลิกภาพทางอารมณ์** นักสังคมวิทยาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบคุณลักษณะของงานที่ทำในที่ทำงาน/สาธารณะ กับงานที่ต้องทำในบ้าน โดยเทียบระหว่าง "อาชีพทหาร" กับ "การเลี้ยงลูก" ว่า มีคุณลักษณะที่อยู่กันคนละขั้ว งานสาธารณะเช่นอาชีพทหารนั้น ไม่ต้องใช้เวลามากมายโดยมีจังหวะการทำงานและจังหวะการหยุดที่แน่นอน ซึ่งเมื่อเทียบกับงานเลี้ยงเด็กแล้ว จะเป็นงานที่ไม่มีจังหวะการแบ่งจังหวะเลย เด็ก ๆ ต้องการเวลาอยู่ตลอดเวลา (ตัวอย่างที่สาหัสสากรรจ์ที่สุดก็คือการเลี้ยงเด็กอ่อนที่แม่ต้องพร้อมที่จะตื่นมาในยามดึกตื่นก่อนคืน เพื่อเปลี่ยนผ้าอ้อม ชงนม ฯลฯ) จึงทำให้เป็นงานที่กินเวลาอย่างมาก และผู้ทำควบคุมตารางเวลาไม่ได้เลย

นอกจากนั้น การประกอบอาชีพทหารก็ยังเป็นกิจกรรมของผู้ชายที่มาร่วมกันสร้าง "สังคม" ที่มีระบบระเบียบ มีวินัย มีการใช้เหตุใช้ผล ไม่ใช่การใช้อารมณ์ อันเป็นขั้วที่แตกต่าง

จากงานเลี้ยงเด็กโดยสิ้นเชิง เพราะการเลี้ยงเด็กนั้น ผู้เป็นแม่จะถูกกำหนดให้อยู่กับ "เด็ก ๆ" ที่ยังไม่มีความรู้ ยังไม่รู้จักการใช้เหตุใช้ผล ไม่รู้จักว่า "วินัยคืออะไร" มีแต่การเอาใจตัวเองเป็นที่ตั้ง และเป็นงานที่ต้องงัดเอาอารมณ์ทุกประเภทออกมาใช้ ไม่ว่าจะอารมณ์รัก เอาใจใส่ อ่อนโยน โมโห รำคาญ โกรธ น้อยใจ ฯลฯ นี่จึงเป็นเรื่องไม่น่าแปลกใจเลยว่า บรรดาคุณแม่ที่เมื่อครั้งยังสาว ๆ อาจจะเป็นคนพุดรู้เรื่อง มีเหตุมีผล ไม่ใช่อารมณ์ แต่หลังจากที่มีลูกสักคนสองคน ก็แปลงร่างกลายเป็นยายแก่ขี้บ่น จู้จี้จุกจิก เจ้าอารมณ์ โมโหง่าย ฯลฯ สภาวะดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเข้าไปประกอบกิจกรรมของการอบรมเลี้ยงดูเด็กในระยะกระชั้นชิด ต่อเนื่องกันเป็นเวลายาวนานนั่นเอง

● **ทุกอย่างล้วนเพื่อคนอื่น** ลักษณะร่วมอีกประการหนึ่งของกิจกรรมที่ผู้หญิงทำอยู่ในบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำกับข้าว ภูบ้าน ซักผ้ารีดผ้า ฯลฯ กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นไป "เพื่อคนอื่น" ทั้งสิ้น มิใช่ "เพื่อตัวเอง" เลย เช่นเวลาคิดจะทำกับข้าว ในความนึกคิดของแม่บ้านชั้นดีก็คือ "คุณพ่อชอบกินอะไร คุณลูกชอบกินอะไร" โดยจะลืมหืมตาไปเลยว่า "แล้วตัวเราเองล่ะชอบกินอะไร" ทั้งนี้ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า "งานบ้านถูกกำหนดความหมายให้เป็นงานผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม" เป้าหมายของการทำงานบ้านจึง "อยู่ที่คนอื่น ๆ" มิใช่อยู่ที่ "ตัวเอง" ในการนี้ อุดมการณ์ที่อบรมหล่อหลอมให้ผู้หญิงเป็นเพศที่เสียสละตัวเองเพื่อคนอื่นประเภท "คุณแม่คนดีที่หนึ่งเลย" "ภรรยาที่ยืนเคียงข้างสามีอยู่ตลอดเวลา" จะทำงานเสริมย้ำเป็นการลงกลอนชั้นที่สองควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมงานบ้านของผู้หญิง ความรู้สึก "เสียสละตัวเองเพื่อผู้อื่น" จะเป็นน้ำหล่อเลี้ยงที่ผลักดันให้กลุ่มแม่บ้านที่อาจจะรู้สึกเบื่อหน่ายกับงานบ้านหรือรู้สึกอึดอัดกับการหมกมุ่นอยู่แต่ในบ้าน สามารถทำกิจกรรมดังกล่าวอยู่ได้ชั่ววนาตาปี และหากเมื่อใดก็ตามที่เธอต้องการจะยกเลิกการทำกิจกรรมงานบ้าน และหันมาทำอะไรเพื่อตัวเองบ้าง (เช่น ปลีกตัวไปพักผ่อนต่างจังหวัดสักช่วงเวลาหนึ่ง ให้พ่อ ๆ ลูก ๆ หาอะไรกินกันเอง) เมื่อนั้น กลไกด้านความรู้สึกผิด (Guilt feeling) ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นก็จะเริ่มทำงานทันที

● **งานบ้านเป็นงานที่โดดเดี่ยว** จากพัฒนาการของสังคมทุนนิยมที่ได้สร้างลักษณะ "ปัจเจกนิยม" (individualism) ขึ้นมาพร้อม ๆ กัน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่การทำงานใน

พื้นที่สาธารณะนั้น ยังคงต้องการการทำงานเป็นกลุ่ม เนื่องจากงานในโลกแห่งการทำงานที่เป็นภาคการผลิต (production sector) ไม่สามารถทำให้ลู่วงไปได้ตามลำพังคนเดียว แต่ทว่าสำหรับงานในบ้านที่เป็นภาคการผลิตซ้ำ (reproduction sector) นั้น เป็นงานที่สามารถจะดำเนินการได้ตามลำพัง งานบ้านเป็นงานที่สามารถทำได้ด้วยแม่บ้านคนเดียว และยิ่งบ้านมีลักษณะสมัยใหม่มากยิ่งขึ้น ก็ยิ่งเกิดมีลักษณะ "บ้านใครใครอยู่ คู่ใครใครนอน" มากยิ่งขึ้น ในโลกแบบพื้นที่ทวิลักษณ์ เราจึงเห็นว่า ผู้ชายจะมีมิติของชีวิตอยู่ 2 แบบคือ มิติส่วนรวมในที่ทำงาน และมิติส่วนตัวในบ้าน แต่ทว่าผู้หญิงจะมีมิติอยู่มิติเดียวคือ ชีวิตอันโดดเดี่ยวที่บ้าน หรืออยู่ตามลำพังกับลูก

จากการใช้ชีวิตทำงานบ้านอย่างโดดเดี่ยวเป็นเวลานาน ๆ สร้างผลกระทบต่อตัวผู้หญิงทั้งด้านอารมณ์ความรู้สึก (เป็นโรคเหงาได้ง่าย) กับความคิดความเข้าใจ (มองอะไรได้แง่มุมเดียว) และด้านทักษะในการปรับตัวเพื่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ จะมีอย่างจำกัดมาก มีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้วิทยุของผู้หญิงแม่บ้านซึ่งพบว่า เหตุผลสำคัญที่สุดของการเปิดฟังวิทยุของแม่บ้านก็คือ อยู่บ้านคนเดียวแล้วรู้สึกเหงา จึงเปิดวิทยุเป็นเพื่อน และมีความรู้สึกผูกพันกับ DJ. วิทยุราวเป็นเพื่อนสนิท นอกจากนั้นยังเป็นโอกาสที่จะได้ยินความคิดเห็นของเพื่อนแม่บ้านคนอื่น ๆ ด้วย เหตุผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสภาวะที่โดดเดี่ยว และความต้องการที่จะรวมกลุ่มของแม่บ้าน อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มหรือมีเพื่อนทางวิทยุนั้นก็เพียงสายสัมพันธ์ทางจินตนาการเท่านั้น อากาศโดดเดี่ยวราวกับอณูที่ล่องลอยอยู่ในอากาศ สามารถอธิบายอาการที่เกาะติดคนอื่น ๆ ได้ง่าย ๆ ดังเช่นกรณีแม่ยกลิเกที่ติดพระเอกลิเกหรือแม่บ้านติดพระเอก/นางเอกละครโทรทัศน์ เป็นต้น

ผลกระทบของการจัดพื้นที่แบบทวิลักษณ์

เราได้กล่าวมาแล้วถึงวัฒนธรรมในการจัดแบ่งบุคคลเพศต่าง ๆ ให้ใช้ชีวิตอยู่ในสถานที่แบบต่าง ๆ กัน วัฒนธรรมในการจัดพื้นที่ดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้ระบบการจัดโครงสร้างอำนาจที่ไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างบุคคล 2 เพศคือ เพศหญิงและเพศชาย ต่อ

จากนี้ เราจะทำการสำรวจว่า ผลกระทบและผลสืบเนื่องต่าง ๆ ที่เกิดจากวัฒนธรรมการจัดแบ่งพื้นที่ให้โลกของผู้หญิงอยู่แต่ในบ้าน ส่วนโลกของผู้ชายนั้นอยู่ในโลกสาธารณะมีอะไรบ้าง โดยจะให้ความสนใจกับผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงเป็นการเฉพาะ

เราอาจกล่าวได้คร่าว ๆ ว่า ผลกระทบที่เกิดจากการจัดวางผู้หญิงเอาไว้ภายในบ้านนั้น ได้สร้างผลกระทบให้เกิดแก่ผู้หญิงเป็นหลายระดับ ทั้งในระดับของตัวผู้หญิงเอง ทั้งระดับการดำเนินความสัมพันธ์กับผู้หญิงด้วยกัน การดำเนินความสัมพันธ์กับผู้ชายและการสัมพันธ์กับโลกภายนอก ดังรายละเอียดดังนี้

● **ผลกระทบต่ออัตลักษณ์และบุคลิกภาพของผู้หญิงเอง** ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า เนื่องจากโลกภายนอกและโลกภายในบ้านนั้นมีบทบาทที่มอบหมายให้บุคคลแสดงในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน เมื่อผู้ชายก้าวเดินออกมานอกบ้านนั้น เขาจะเริ่มมีบทบาทที่หลากหลายนับตั้งแต่เป็น "คนขับรถที่ต้องปฏิบัติตามกฎจราจร เป็นคนที่หาที่จอดรถเมื่อเข้าที่ทำงาน เป็นเพื่อนร่วมงานกับคนอื่น ๆ เป็นเจ้านายของลูกน้อง เป็นผู้ให้บริการแก่ลูกค้า เป็นลูกค้าเสียเองเมื่อออกไปรับประทานอาหาร ฯลฯ บทบาทที่หลากหลายและแตกต่างกันดังกล่าวนี้ทำให้โลกของผู้ชายกว้างขวาง ตัวผู้ชายเองก็มีพลวัตอย่างสูงในการปรับเปลี่ยนเมื่อดำเนินความสัมพันธ์กับผู้คนแวดล้อมตามบทบาทที่ถูกกำหนดมาให้ในแต่ละส่วน

เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงที่ต้องทำงานอยู่ในบ้าน พวกเขาจะมีโอกาสได้เล่นเพียง 3 บทบาทเท่านั้น คือ แม่ เมีย และแม่บ้าน บุคคลที่เธอแวดล้อมด้วยก็เป็นบุคคลเจ้าเก่าหน้าเดิมที่ไม่ต้องการการปรับตัวและการเรียนรู้ทักษะเพื่อจะดำเนินความสัมพันธ์แบบใหม่ บทบาทที่จำกัดและซ้ำซากนี้ทำให้ผู้หญิงที่อยู่แต่ภายในบ้านมีอัตลักษณ์ที่ค่อนข้างแข็งตัว คือเป็นได้แต่แม่ เมีย และแม่บ้านเท่านั้น โดยไม่สามารถหรือไม่ยอมเป็นอย่างอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เวลาที่บรรดาแม่บ้านจำเป็นต้องออกไปนอกบ้านเพื่อเป็นคนขับรถตามท้องถนน ไปเป็นลูกค้าหรือไปเป็นอย่างอื่น ๆ เธอจึงแสดงบทบาทใหม่ได้อย่างเคอะเขินและขาดความมั่นใจ (เราเห็นปรากฏการณ์นี้บ่อย ๆ เวลาที่ชาวโทรทัศน์ไปสัมภาษณ์บรรดาแม่บ้าน ซึ่งเธอจะต้องเล่นบทเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ เราจะพบอาการเขินอาย ประหม่า ไม่กล้าพูด ไม่รู้จะพูดอะไร

เพราะความไม่คล่องตัวในการรับบทอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากบทแม่ เมีย และแม่บ้าน)

ลักษณะการเล่นบทที่จำกัดเป็น "แม่ เมีย และแม่บ้าน" นี้ นอกจากจะมีรูปแบบต้นฉบับคือเล่นทั้ง 3 บทอยู่ในอาณาบริเวณบ้านจริง ๆ แล้ว ในบางกรณีถึงแม้ผู้หญิงบางคนจะออกไปทำงานนอกบ้าน แต่ทว่าเธอก็ยังคงพกพาเอาสำนึกแบบ "แม่ เมีย และแม่บ้าน" ติดตัวออกไปด้วย ดังเช่นที่ลูกน้องผู้ชายบางคนอาจจะนิทาเจ้านายผู้หญิงว่า จู้จู้จุกจิกกับลูกน้องราวกับแม่ดูแลลูก และทำให้ผู้หญิงไม่สามารถจะเล่นบทอื่น ๆ กับคนอื่นได้ นอกจาก 3 บทนี้

ในอีกด้านหนึ่ง ดูเหมือนสังคมเองจะยังคงพอใจที่จะตรึงผู้หญิงเอาไว้กับบทบาท 3 บทนี้ เพียงแต่ได้ผัดหน้าทาแบ่งให้ดูดีขึ้น ตัวอย่างเช่นบรรดาอาชีพต่าง ๆ ที่กำหนดให้ผู้หญิงทำ เช่น เป็นครู เป็นเลขานุการ เป็นแม่บ้านของสำนักงาน เป็นแอร์โฮสเตส ฯลฯ เมื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของวิชาชีพเหล่านี้แล้ว ก็พบว่าเป็นการขยายบทบาทแม่ เมีย และแม่บ้านจากภายในบ้านออกไปสู่คนอื่น ๆ ที่อยู่นอกบ้านเท่านั้นเอง ผู้หญิงที่เป็นครูก็ถูกคาดหวังว่าจะทำตัวประดุจเป็น "แม่" ของลูกศิษย์ แอร์โฮสเตสก็คือแม่บ้านที่ให้บริการผู้คนทุกระดับประทับใจเพิ่มเติมจากสมาชิกภายในครอบครัว เลขานุการจะปรนนิบัติและสนับสนุนเจ้านายเหมือนภรรยาที่หนุนหลังสามี ฯลฯ

และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การทำงานของแม่บ้านนั้นมีลักษณะที่ไม่ส่งเสริมการพัฒนาด้านสติปัญญา ไม่กระตุ้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และยังกินเวลาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ในอีกด้านหนึ่ง การที่ถูกจำกัดบริเวณอยู่แต่เพียงในบ้าน ก็ทำให้ทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการท่องไปในโลกกว้าง สูญหายไปหมดจากกลุ่มแม่บ้าน เราจึงมักพบว่า ผู้หญิงแม่บ้านนั้นไปไหนไม่ค่อยเป็น ไม่รู้จักถนนหนทาง ไม่รู้จักการกำหนดทิศและหัดสังเกตที่หมาย (ซึ่งเป็นทักษะที่เด็กผู้ชายที่เรียนลูกเสือจะต้องฝึกฝน) ไม่เพียงแต่ในปัจจุบันที่กลุ่มแม่บ้านจะไม่มีทักษะในการเอาชีวิตรอดในโลกภายนอกเท่านั้น แต่ทว่า เธอยังไม่มีแม้แต่ความสนใจที่จะเสริมเพิ่มเติมทักษะดังกล่าวอีกด้วย ผู้เขียนมีประสบการณ์ครั้งแล้วครั้งเล่าเมื่อไปว่ายน้ำในสระว่ายน้ำของหมู่บ้านจัดสรร และพบว่า มีคุณแม่จำนวนมากที่ไปส่งลูกๆ ว่ายน้ำ โดยที่ตัวเธอเองนั้นนั่งรออยู่บนขอบสระ และไม่คิดจะลงไปเรียนว่ายน้ำทั้ง ๆ ที่ตัวเธอก็ว่ายน้ำไม่เป็น ถ้าว่ายน้ำไม่เป็นเสียแล้ว เรื่องข้ามแม่น้ำข้ามทะเลไปไหน ๆ ก็คงเป็นเรื่องไกลเกินฝันของพวกเขา

แม่บ้านเหล่านี้อย่างแน่นอน

จากทักษะทางกายภาพที่ขาดหายไปสู่การสูญเสียทักษะทางสังคม เช่นการจำแนกแยกแยะว่าใครจะมาดีมาร้าย ความสามารถในการต่อรองจัดการกับผู้คน ฯลฯ และหากเราเชื่อหลักการที่ว่า "ความรู้คืออำนาจแล้ว" การขาดความรู้ในโลกกว้างของกลุ่มแม่บ้านดังกล่าวก็ย่อมลดทอนอำนาจของพวกเธอลงอย่างไม่ต้องสงสัย

● **ผลกระทบต่อการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น** ดังที่ได้กล่าวมาแล้วถึงลักษณะการทำงานบ้านของผู้หญิงว่า เป็นการทำงานอย่างโดดเดี่ยวอยู่แต่ภายในบ้านของตน ยิ่งสังคมมีลักษณะเป็นเมืองมากขึ้นเท่าใด ลักษณะความโดดเดี่ยวยิ่งมากขึ้นเท่านั้น เช่น เมื่ออยู่ในชนบท บ้านแต่ละหลังยังมีลักษณะเปิดตัวต่อชุมชน แม่บ้านก็จะไปมาหาสู่กันได้ แต่เมื่อย้ายมาสู่บ้านจัดสรร การมีรั้วกันก็เริ่มทำให้มีการปิดตัวมากขึ้น และยังเป็นการมาอยู่ในอพาร์ทเมนต์หรือคอนโดมิเนียมแบบในเมืองใหญ่ ก็แปลว่า ชีวิตของแม่บ้านจะถูกปิดล้อมด้วยกำแพงห้องทั้งสิ้น นอกจากผู้เป็นแม่จะถูกแยกขาดจากกันแล้ว แม้แต่เด็กๆ ที่เป็นลูกก็จะเริ่มใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวเช่นเดียวกัน การเล่นของเด็กในเมืองจึงมักจะเป็นการเล่นกับของเล่น มากกว่าจะเล่นกับกลุ่มเพื่อน และเมื่อแม่ต้องอยู่กับเด็กตลอดเวลา การกระทบกระทั่งกันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย จึงเห็นได้ว่า แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยการอยู่ด้วยกันตลอดเวลา นั้นจะอารมณ์เสียได้ง่าย เกรี้ยวกราดกับลูกได้อย่างบ่อยครั้ง และเกิดปัญหาการทารุณกรรมกับลูก ๆ ของตัวเอง

เมื่อต้องอยู่แต่ในบ้าน ทำให้แวดวงของผู้คนที่ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านจะได้พบปะจะมีอย่างจำกัดมาก คือ สามีและลูกเท่านั้น โดยจะถูกแยกขาดจากผู้หญิงคนอื่น ๆ และผู้ชายคนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ หากผู้หญิงที่เป็นภรรยามีปัญหาเกี่ยวกับสามี เช่น ถูกทุบตี ผู้หญิงเหล่านี้ก็จะหมดเครือข่ายที่หนุนช่วยเป็นหลังพิงได้ อันเป็นสถานการณ์ที่แตกต่างจากครอบครัวเกษตรในชนบท เมื่อครั้งอดีตที่มีการแต่งงานเอาผู้ชายเข้ามาอยู่ในบริเวณบ้านของผู้หญิง กลุ่มผู้หญิงที่ถูกสามีทุบตีและหนีไปพักอยู่กับองค์กรเอกชนที่ทำงานเพื่อช่วยเหลือสตรี เช่น บ้านพักฉุกเฉิน มักจะเล่าให้กลุ่มเพื่อน ๆ หัวอกเดียวกันฟังว่า เมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับสามีก็ "ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร"

เนื่องจากชีวิตของแม่บ้านที่อยู่อย่างตัดขาดจากผู้อื่น ทำให้ขาดสมานฉันท์ (Solidarity) ในท่ามกลางกลุ่มสตรี และเมื่อสมานฉันท์เป็นแหล่งก่อเกิดของพลังในการแก้ไขปัญหาชีวิตของปัจเจกบุคคลที่มีหัวอกเดียวกัน ก็ต้องนับว่า การแบ่งแยกให้ผู้หญิงอยู่แต่ที่บ้านนั้น ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อการเซาะกร่อนฐานอำนาจของผู้หญิง ด้วยเหตุนี้ทางออกของกลุ่มผู้หญิงจึงมีแต่ต้อง "ก้าวออกมาให้พ้นชายคาบ้าน" เท่านั้น

นอกเหนือจากการปิดกั้นทางกายภาพดังที่กล่าวมาแล้ว อุปสรรคการสร้างสรรค์สมานฉันท์ระหว่างสตรียังเกิดมาจากการทำงานด้านอุดมการณ์ ดังที่เรามักจะได้ยินคติความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงทำงานรวมกลุ่มกันไม่ได้เพราะชอบอิจฉาริษยากันเอง หรือแก่นเรื่องของละครโทรทัศน์ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องของการวิวาทระหว่างผู้หญิง 2 ฝ่าย (นางเอก/นางร้าย) เพื่อแย่งชิงพระเอก รวมทั้งคติความเชื่อเรื่องความขัดแย้งระหว่างแม่ผัวกับลูกสะใภ้ อันเป็นความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของผู้หญิงส่วนใหญ่ (ซึ่งมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงตำแหน่ง "หญิงอันเป็นที่รักยิ่ง" จากลูกชายและสามีนั่นเอง) นี่เป็นอุดมการณ์ "แบ่งแยกแล้วปกครองผู้หญิง" ทั้งสิ้น

● **ผลกระทบด้านการสร้างโอกาสในชีวิต** ผลจากการถูกจำกัดพื้นที่ก็เท่ากับจำกัดทัศนคติและโลกทัศน์ของผู้ที่อยู่ในพื้นที่นั้นไปด้วย และนอกจากความจำกัดในเรื่องทัศนคติและโลกทัศน์แล้ว พื้นที่แคบยังจำกัดโอกาสและทางเลือกในชีวิตให้แคบลง ดังนั้น เมื่อผู้ชายสามารถเคลื่อนย้ายไปมาได้อย่างอิสระเสรีในโลกกว้าง โอกาสที่ผู้ชายจะได้สำรวจผู้หญิงที่จะมาเป็นคู่ครองในชีวิตก็เปิดกว้างขึ้น ผู้ชายได้มีโอกาสทำความรู้จักผู้หญิงหลายต่อหลายคนก่อนที่จะตัดสินใจเลือกสักคนหนึ่ง ในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้หญิงถูกกำหนดให้อยู่แต่ในบ้านเธอก็จะมีแต่โอกาสเลือกเฉพาะ "ตัวเลือก" (ผู้ชาย) ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตอันตั้งรับของเธอเท่านั้น ไม่เพียงแต่ทางเลือกในเรื่องชีวิตคู่เท่านั้น แม้แต่โอกาสในด้านการศึกษา โอกาสในการพัฒนาอาชีพก็เช่นเดียวกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายที่สุดก็คือ เมื่อมีการนำเอาการพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้าไปในหมู่บ้าน โดยมีการจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่เกษตรกร หากเป็นการจัดอบรมที่อำเภอ ก็จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่ได้ออกไปอบรม เพราะผู้หญิงต้องดูแลบ้านและเลี้ยงลูก "ไปไหนไม่ได้" ดังนั้น ผู้หญิงก็จะขาดโอกาสอย่างมากในการพัฒนาตนเอง องค์กรสหประชาชาติจึงให้คำแนะนำว่า หากจะช่วยให้ผู้หญิงเข้าถึงโอกาสความก้าวหน้าด้านวิชาชีพ

โดยผ่านโครงการอบรมต่าง ๆ จำเป็นต้องยื่นโครงการอบรมไปให้ถึงหมู่บ้าน/หน้าบ้านของผู้หญิง เมื่อนั้นผู้หญิงจึงจะสามารถกระตองลูกมารวมการอบรมได้

● **ผลกระทบการแยกผู้หญิงและผู้ชายออกจากกัน** ผลจากการที่พื้นที่ทางวัฒนธรรม (cultural sphere) ได้แยกหญิงและชายให้ขาดออกจากกันโดยการกำหนดพื้นที่ให้คนแต่ละเพศใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับคนละบริบท การแยกนี้มีกฎกติกา มารยาทที่ไม่เสมอภาคกัน กล่าวคือ จะมีบริเวณที่สาธารณะจำนวนมากที่ผู้หญิงจะเข้าไปไม่ได้เลย ตัวอย่างทางกายภาพก็เช่น ร้านอาหาร (สมัยก่อนผู้หญิงจะไม่เข้าไปนั่งกินอาหารในร้านตามลำพัง) ร้านเหล้า สโมสร แหล่งบันเทิง โรงหนัง โรงแรม แม้แต่สวนสาธารณะ ฯลฯ ในขณะที่ผู้ชายจะสามารถอยู่ได้ทั้งโลกในบ้านและในโลกสาธารณะ แต่แม้ว่าผู้ชายจะสามารถอยู่ได้ทั้งสองโลกอย่างไรก็ตาม เนื่องจากเวลาส่วนใหญ่หญิงและชายจะถูกจับให้อยู่แยกจากกัน ดังนั้น จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนทั้งสองเพศ และพัฒนามาเป็นความตึงเครียด (tension) ระหว่างคนทั้งสองเพศ ปัญหานี้เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในความสัมพันธ์ระหว่างสามี-ภรรยา ในขณะที่สามีมีโอกาสออกไปทะเลอน ๆ อยู่ในโลกกว้าง ฝ่ายภรรยากลับต้องหมกตัวเป็นยายไพล่ารำอยู่ในบ้าน วันๆ หนึ่งมุดหัวอยู่แต่ในบ้าน ไม่รู้ว่าโลกภายนอกเขาไปถึงไหนกันแล้ว (โดยเฉพาะยุคก่อนหน้าที่จะมีสื่อมวลชนประเภทวิทยุ/โทรทัศน์ที่พาเอาโลกภายนอกเข้ามาถึงในบ้าน) และเมื่อสามีพกวาโลกกว้างติดตัวเข้ามาถึงในบ้าน เขาก็จะพบว่า คุณไม่รู้เรื่องกับภรรยาที่มีโลกแคบในบ้านเท่านั้น โดยเฉพาะผู้หญิงชั้นล่างก็จะยิ่งขาดโอกาสที่จะติดตามความเคลื่อนไหวของโลกภายนอก/โลกสาธารณะมากยิ่งขึ้น

● **การกีดกันผู้หญิงออกจากเวทีของโลกสาธารณะ** ผลกระทบที่สำคัญของการแยก "ที่บ้าน" ออกจาก "ที่สาธารณะ" ก็คือ ทำให้ดูเหมือนว่าโลกทั้ง 2 แยกขาดจากกัน เป็นอิสระจากกัน ไม่เกี่ยวข้องกัน และทำให้บรรดาสิ่งที่เป็นเรื่อง "มหภาคหรือสาธารณะทั้งหมดก็ล้วนอยู่นอกบ้านทั้งนั้น" แต่ทว่าภาพการแยกขาดระหว่างโลกทั้งสองนั้นเป็นเพียงภาพลวงตาที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะอันที่จริงแล้ว โลกสาธารณะได้เข้ามามีส่วนร่วมกำหนด ชี้นำโลกส่วนตัว/ภายในบ้านที่ต้องขึ้นต่อกับโลกสาธารณะอยู่ตลอดเวลา

และเนื่องจากผู้ชายถูกจัดวางให้อยู่ในโลกสาธารณะ ผู้หญิงถูกจัดวางให้อยู่ในบ้าน ดังนั้น โลกสาธารณะจึงกลายเป็น “โลก/สถาบันของผู้ชาย” ไปโดยปริยาย ข้อเท็จจริงที่เห็นกัน อยู่จะจะตาก็คือ ผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ชายเกือบทั้งหมด ผู้หญิงเป็นเพียงข้อยกเว้น บรรดา ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางด้านการศึกษา ผู้นำทางสังคม ผู้นำทางเทคโนโลยี ฯลฯ ล้วน แล้วแต่เป็นแควดวงของผู้ชายทั้งสิ้น

เมื่อผู้ชายมาอยู่รวมกันมากๆ ในโลกสาธารณะ และที่เราเรียกว่า “ทำให้โลก สาธารณะกลายเป็นสถาบันของผู้ชายนั้น” ก็หมายความว่า บรรดาองค์ประกอบย่อย ๆ ทั้งหมด ของ “ความเป็นสถาบัน” (institutionalization) ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ โลกทัศน์ วิธีคิด ธรรมเนียมปฏิบัติ ค่านิยม ฯลฯ ก็ล้วนแล้วแต่ “เป็นของ” หรือ “เป็นแบบ” ผู้ชายทั้งสิ้น ฉะนั้น หากมีผู้หญิงคนใดสามารถแหวกวงล้อมหนีออกจากรั้วบ้านและได้พลัดหลงเข้าไปในสถาบัน แห่งผู้ชายเหล่านั้น เธอก็จะกลายเป็นคนแปลกหน้าหรือกลายเป็นตัวประหลาดไปทีเดียว เรา คงเห็นตัวอย่างได้ชัดเจนจากภาพยนตร์เรื่อง G.I. Jane ที่ตัวเอกผู้หญิงของเรื่องได้พลัดหลงเข้าไป ในสถาบันทหารที่เป็นสถาบันของผู้ชายเกือบจะสมบูรณ์แบบ เธอต้องเผชิญกับการใช้ พละกำลังแบบผู้ชาย วิธีคิดแบบหักเหลี่ยม วิธีคิดแบบวิถีคนกล้า คือทำให้คนอื่นกลัว จะได้ไม่ กลัวคนอื่น ฯลฯ เช่นเดียวกับตัวอย่างในชีวิตจริง เช่น เรื่องราวที่นักข่าวสตรีรุ่นแรก ๆ ของ หนังสือพิมพ์เขียนเล่าไว้ว่า ธรรมเนียมการทำงานของนักหนังสือพิมพ์ผู้ชายนั้น เมื่อเลิกงานตก เย็นก็ต้องออกไปร่วมตั้งก๊วนแก๊งปีศาจสุรากันเป็นประจำ แต่วิถีชีวิตแบบนี้ไม่ใช่ “แบบของ ผู้หญิง” ซึ่งตกเย็นก็ต้องกลับบ้านไปทำกับข้าว ดังนั้นเมื่อหัวหน้าไม่ได้เห็นหน้าในวงเหล้าบ่อย ๆ ก็ลืม เวลาขึ้นเงินเดือน เธอก็ถูกมองข้ามไปทุกที นี่เป็นตัวอย่างของ “แกะตัวเมียที่หลงฝูงเข้าไป อยู่ท่ามกลางฝูงเสียผู้ชาย”

เนื่องจากอุดมการณ์ ค่านิยม โลกทัศน์ ธรรมเนียมปฏิบัติของผู้ชายและผู้หญิงถูก ประกอบสร้างขึ้นมาให้แตกต่างกัน เช่นที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว กล่าวคือ ผู้ชายจะสนใจเหตุผล (แบบผู้ชาย) มากกว่าอารมณ์ความรู้สึก (ของผู้หญิง) สนใจข้อเท็จจริงมากกว่าทัศนะความ คิดเห็น สนใจอำนาจมากกว่าการดูแลเอาใจใส่ สนใจภาพรวมใหญ่ ๆ ไม่สนใจรายละเอียด เห็นว่าจุกจิก สนใจการแข่งขันมากกว่าความร่วมมือ สนใจความก้าวร้าวมากกว่าความ

อ่อนโยน สนใจการแตกหักมากกว่าการประนีประนอม ฯลฯ ดังนั้น ในพื้นที่ที่ปักป้าย "เขตผู้ชาย" ด้วยคุณสมบัติที่ผู้หญิงมีอยู่ก็ไม่สามารถจะผ่านเข้าไปในอาณาบริเวณสาธารณะของผู้ชายได้ ดังที่เราได้เห็นคำกล่าวอ้างมากมาย เช่น ให้ผู้หญิงเป็นผู้นำไม่ได้หรือ เพราะชอบใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล ให้ผู้หญิงทำงานเป็นทีมเป็นกลุ่มไม่ได้เพราะชอบจุกจิกเรื่องส่วนตัว เดียวก็ทะเลาะกัน ฯลฯ อุดมการณ์ ค่านิยม และอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นเสมือนรั้วไฟฟ้าที่กีดกันไม่ให้ผู้หญิงได้เข้าไปมีส่วนร่วมในโลกสาธารณะ หรือแม้แต่เข้าไปแล้ว ก็ยังไม่อาจจะไต่เต้าขึ้นสู่จุดสุดยอดของสถาบันสาธารณะต่าง ๆ ได้ เราจึงได้เห็นผู้หญิงที่มีความสามารถดำรงตำแหน่ง "ท่านรอง" อยู่เป็นส่วนใหญ่ เช่น ประเทศไทยตั้งประเทศมานานแล้วก็เพิ่งจะมีผู้ว่าราชการหญิงหรือปลัดกระทรวงหญิงเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง

ชะตากรรมของผู้หญิงที่รอดผ่านเข้าไปใน "เขตผู้ชาย" (Male zone) ได้ มักจะไม่ค่อยสวยสดงดงามเท่าใดนัก เริ่มตั้งแต่เธอจะต้องถูกระวางสงสัยว่า จะไม่อุทิศตนให้กับการทำงานอย่างเต็มที่ เพราะต้องมัวแต่ห่วงหน้า(สามี)พะวงหลัง(ลูก) เราคงจำได้ว่าเมื่อกรณีหญิงเหล็กมาตามแทตเซอร์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษทำสงครามเกาะฟอล์กแลนด์ และมีลูกชายไปร่วมรบด้วย ก็เริ่มมีข้อสงสัยว่า เธอยังคงเป็นนายกรัฐมนตรีที่ตัดสินใจเด็ดขาดได้หรือไม่ ในขณะที่เธอพกพา "ที่บ้าน" คือ "ความเป็นแม่" มาด้วย ยิ่งเมื่อเธอจำให้ต่อหน้าสาธารณะชนก็ดูเหมือนความ เป็นหญิงเหล็กของเธอจะต่างพร้อยไปทันที

และเนื่องจากผู้ชายเป็นเพศที่เข้ามาสู่โลกสาธารณะเป็นเพศแรก พวกเขาจึงได้พากัน บักรงของผู้ชาย และออกแบบโลกสาธารณะให้มีหน้าตาเทียมเกรียมแบบบุรุษเพศ ผู้หญิงที่ได้ เป็นประธานการประชุมระดับนานาชาติจึงต้องรู้สึกกระอักกระอ่วนใจมาก เมื่อมีกล่าวเชิญเธอ ด้วยตำแหน่ง "chairman" ทุกครั้ง (ปัจจุบันนี้ได้มีการเพิ่มหน้าตาของท่านประธานแบบที่ไม่มี หนดเคราด้วยสูตรทางเลือก chairperson หรือ chairmadame) ปราบฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนถึงอาการไม่ต้อนรับหรือต้อนรับผู้หญิงเข้าสู่โลกสาธารณะอย่างไม่สู้จะเต็มใจนัก

นอกจากนั้น ผู้หญิงที่ได้ขึ้นเป็นหัวหน้าก็ยังคงพบแรงกดดันจากการไม่ยอมรับของ ลูกน้องที่เป็นผู้ชาย (เช่น ชะตากรรมของเม็ก ไรอัน ในหนังเรื่อง "Courage under Fire") และ เนื่องจากผู้หญิงที่จะขึ้นไปสู่ที่สูงในสาธาณณะนั้นมีจำนวนน้อย ดังนั้น เพศที่จะ "ยิ่งสูงยิ่ง

หนาว" ตัวจริงเสียงจริงก็คือ บรรดาหญิงแก่งทั้งหลายที่ต้องเป็นผู้นำอย่างโดดเดี่ยว ในขณะที่ผู้ชายเขาจะมากัน "เป็นแผง" แบบครบเครื่องเรื่องผู้ชายเลยทีเดียว

แต่ในอีกด้านหนึ่ง.....

● การออกจากบ้านของผู้หญิงในอดีต

ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมการแบ่งแยกหญิง/ชายตามพื้นที่ในบ้าน/นอกบ้านดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ทว่าวัฒนธรรมในเรื่องการกำหนดพื้นที่นั้นก็เหมือนกับวัฒนธรรมเรื่องอื่น ๆ กล่าวคือ มี 2 ด้านอยู่เสมอ เมื่อมีด้านหัวก็มีด้านท้าย เมื่อมีหน้าฉากก็ต้องมีหลังฉาก เพราะฉะนั้น ในขณะที่ในด้านหนึ่ง ผู้หญิงจะถูกกำหนดให้ "อยู่แต่ในบ้าน" แต่ในอีกหนึ่งเราก็จะพบประวัติศาสตร์ของการที่ผู้หญิง "ก้าวออกจากบ้านมาสู่โลกสาธารณะ" อยู่เป็นคู่ขนานกันไป

ตั้งแต่ครั้งอดีตเมื่อสาธาณณะนั้นยังมีภัยอันตรายในด้านกายภาพอย่างมาก ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถจะออกจากบ้านมาได้ เนื่องจากเธอไม่มีความรู้ในการป้องกันตัวเอง และสถานะของความเป็นผู้หญิงนั้นก็ยิ่งจุดอ่อนให้ทำร้ายอยู่มากมาย (ตัวอย่างเช่นเมื่อนางกาก็ไปนอนหลับอยู่กลางป่า หรือนางโมราซึ่งขนาดไปกับพระจันทร์โคจรก็ยังไม่ปลอดภัย) แต่แม้กระนั้นก็ยังมียุผู้หญิงจำนวนไม่น้อยที่ออกจากบ้านไปอยู่ในที่สาธารณะ อย่างไรก็ตาม การออกจากบ้านไปสู่ที่สาธารณะนั้นมักจะมีหลักการดังนี้คือ ในภาวะปกติ (Normal period) ผู้หญิงจะอยู่ "ในบ้าน" เฉพาะภาวะวิกฤติ/ภาวะพิเศษ (crisis period) เท่านั้นที่ผู้หญิงจะต้องออกจากบ้านไป เราสามารถจะศึกษาปรากฏการณ์ดังกล่าวได้จากการวิเคราะห์เหตุเนื้อหาของนิทานพื้นบ้าน เช่น เมื่อนางเอกของเรื่องถูกลั่นแกล้ง ถูกใส่ร้าย และต้องถูกลงโทษ เจ้าหญิงนางเอกก็มักจะต้องปลอมตัวเป็นพราหมณ์น้อย (ผู้ชาย) เดินทางออกจากเมืองไปตามล่าหาพระเอกหรือหาของวิเศษมาช่วยแก้ไข เมื่อภาวะวิกฤติผ่านพ้นไป เธอก็จะกลับมาเป็นเจ้าหญิงอยู่ในพระราชวังต่อไป อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า การให้ผู้หญิงเคลื่อนย้ายจาก "ที่บ้าน" ออกไป "ที่สาธารณะ" นั้นถูกตีความหมายว่าเป็นการลงโทษทางสังคมชนิดหนึ่ง ดังเช่นที่แม่ของพระสังข์ซึ่งคลอดลูกออกมาเป็นหอยสังข์ และถูกตีความว่าเป็นกาลกิณี ดังนั้น จึงต้องถูกขังไว้

ออกไปจากพระราชวัง หรือหากก็ที่ถูกลงโทษเพราะคบชู้ผู้ชายด้วยการนำเอาไปลอยแพ เป็นต้น

เนื่องจากโลกสาธาณณะนั้นเป็นสถานที่ที่ไม่ปลอดภัยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้หญิง ซึ่งถูกวาดภาพว่า เป็นผู้ที่ย่อแอ พร้อมที่จะถูกรังแก ดังนั้น เมื่อผู้หญิงจะออกจากบ้านไปสู่ที่ สาธาณณะ ผู้หญิงจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการ "แปลงร่าง เปลี่ยนโฉม หรือใส่หน้ากาก" (Masking) ตัวอย่างที่พบอย่างเป็นแบบฉบับก็เช่น การแปลงตัวเป็นพรหมณ์ของเจ้าหญิง นางเอกนิทานพื้นบ้านของไทยที่กล่าวมาข้างต้น หรือมู่หลาน นิทานพื้นบ้านของจีนที่ถูกนำมา สร้างเป็นภาพยนตร์ เมื่อมู่หลานตัดสินใจจะออกไปรบแทนบิดาที่ชราแล้วเพื่อรักษาเกียรติยศ ของวงศ์ตระกูล เธอก็ต้องแปลงตัวเป็นผู้ชาย กระบวนการแปลงตัวของผู้หญิงในสมัยอดีตนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการตัดแปลงรูปร่างหน้าตา เริ่มตั้งแต่การตัดผมที่เคยยาวสลวย (อันเป็น สัญลักษณ์ของความเป็นหญิง) ให้กลายเป็นผมสั้นแบบผู้ชาย สัญลักษณ์เรื่องผมนี้จะถูกนำมาใช้ เป็นเครื่องเปลี่ยนผ่าน (sign of transition) ที่ถูกนำมาใช้ในการละทิ้ง "ความเป็นหญิง" เข้าสู่ "ความเป็นชาย" เมื่อจะออกจาก "ปริณทณในบ้นไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพหรือทาง สัญลักษณ์" เข้าสู่ปริณทณนอกบ้าน ดังที่เราคงจะจำภาพที่ "คุณหนูหลิว" จากละครโทรทัศน์ "หงส์เหนือมังกร" (พ.ศ.2543) ตัดผมอันยาวสลวยของเธอให้สั้นเพื่อจะเข้าไปคลุกวงในของ วงการนักเลง และหลังจากเรื่องผมแล้ว ก็เป็นเรื่องของการเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว จากการนุ่ง ผ้าถุงหรือผ้าซิ่นก็มาเป็นการนุ่งกางเกงสนับเพลาในสมัยก่อน หรือการต่อสู้ออกจากการนุ่งกระโปรง ของผู้หญิงชาติตะวันตกมาเป็นการนุ่งกางเกงที่ทำให้การเคลื่อนไหวคล่องตัวขึ้น เช่นเดียวกับมู่ หลานที่ต้องเอาเสื้อเกราะทหารของพ่อมาใส่ เป็นต้น

สำหรับในสมัยใหม่นั้น ผู้หญิงอาจจะไม่จำเป็นต้องแปลงร่างเป็นผู้ชายเหมือนผู้หญิง ในอดีต แต่ทว่าเธอก็ต้องเสริมเพิ่มเติมทักษะใหม่ ๆ แบบผู้ชายเข้ามาอย่างมากมาย ตัวอย่างเช่น ลักษณะการสบตาทำท่ายกับคนอื่น ซึ่งแต่เดิมผู้หญิงที่อยู่ในบ้านจะถูกสอนไว้ ไม่ให้กระทำเนื่องจากถูกตีความว่า "เป็นวิธีการให้ท่าหรือทอดสะพานให้ผู้ชาย" ต้องรู้จักสังเกต ทิศทาง รู้จักสำรวจสิ่งแวดล้อมรอบตัว รู้จักอ่านอากัปภิกิริยาของผู้คน การแปลงร่างของผู้หญิง สมัยใหม่นั้น อาจกล่าวได้ว่า มีการแปลงกายทางกายภาพน้อยลง แต่มีการแปลงร่างเชิง นามธรรมและเชิงสัญลักษณ์ที่เพิ่มความเป็นชายมากขึ้น

ในโลกสมัยใหม่เช่นสังคมข่าวสารที่มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามา แต่ทว่าทักษะการปลอมตัวจากหญิงเป็นชายนั้นก็ยังคงสืบทอดต่อเนื่องมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดก็คือ การออกจาก "ที่บ้าน" เข้าไปสู่ "ที่สาธารณะ" ในห้องสนทนา (chat) บนหน้าจอบทคอมพิวเตอร์ ผู้หญิงที่เล่น chat จะแปลงร่างเป็นผู้ชายด้วยการเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนคำสรรพนามแทนตัวเอง และเปลี่ยนวิธีการพูด ซึ่งก็เป็นกลยุทธ์เดียวกับผู้หญิงที่เคยเข้ามาตั้งแต่อดีต นี่ก็คงเป็นการสะท้อนว่า ไม่ว่าเทคโนโลยีจะก้าวหน้าไปมากมายเพียงใด แต่การผูกพันเพศเข้ากับพื้นที่ยังคงดำรงอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง

● การออกมาจากบ้านของผู้หญิงในโลกทุนนิยม

ในขณะที่การออกมาจากบ้านของผู้หญิงในสังคมก่อนทุนนิยมนั้น จะเกิดขึ้นเฉพาะในภาวะพิเศษ เช่น ถูกลั่นแกล้งใส่ร้าย เกิดสงคราม ฯลฯ ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมผลักดันให้ "ผู้หญิงบางคน" ต้องออกมาจากบ้านมาสู่โลกสาธารณะ แต่ทว่าเมื่อสังคมได้พัฒนาเข้าสู่ระบบทุนนิยม ก็ได้เกิดกระแสกระชากผู้หญิงออกจากบ้านขนานใหญ่ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อก่อกำเนิดระบบทุนนิยมที่มีการก่อตั้งโรงงานที่ต้องการแรงงานจำนวนมากมาทำงานรวมกันนั้น คนงานรุ่นแรก ๆ นั่นก็คือชาวนาที่อพยพทิ้งไร่นาเนื่องจากความล้มเหลวในการปลูกพืชเพื่อขาย สำหรับอุตสาหกรรมยุคแรก ๆ เช่น เหล็กหรือถ่านหินนั้น อาจจะใช้แรงงานกรรมกรชาย แต่เมื่ออุตสาหกรรมทอผ้าถือกำเนิดขึ้น อุตสาหกรรมประเภทนี้ก็ต้องการแรงงานสตรีซึ่งเคยมีทักษะในการทอผ้าติดตัวอยู่ตั้งแต่ครั้งชนบท และการเอาเปรียบกดขี่กรรมกรหญิงที่หัวอ่อนก็ทำได้ง่ายกว่าผู้ชายหลายเท่า ในช่วงนี้เองที่ระบบทุนนิยมได้ดึงแรงงานผู้หญิงออกมาจากบ้าน นี่เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า การจัดวางให้ผู้หญิงอยู่ที่ไหนนั้นจะเป็นไปตามความต้องการของสังคมในแต่ละช่วงเวลา

แม้ว่าระบบทุนนิยมจะวางอุดมการณ์การแบ่งงานกันทำระหว่าง "หญิง" กับ "ชาย" เอาไว้อย่างแยกขาดโดยกำหนดให้ผู้หญิงเป็น "แม่บ้าน" ผู้ชายเป็น "หัวหน้าครอบครัวหาเลี้ยงทั้งบ้าน" แต่ในความจริงแล้ว มีชนชั้นบางชนชั้นและมีช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ที่เป็น "ข้อยกเว้น" เท่านั้นที่ระบบทุนนิยมสามารถจะดำเนินการไปตามกระบวนการทำงานของระบบอุดมการณ์

ดังกล่าว แต่ทว่าในโลกแห่งความเป็นจริง ชนชั้นคนงานไม่มีหนทางที่จะปฏิบัติตามอุดมการณ์ดังกล่าวได้ ผู้หญิงจากครอบครัวยากจนทั้งในเมืองและในชนบทไม่สามารถจะอยู่บ้านทำงานบ้านได้ พวกเขาต้อง "ออกนอกบ้าน" ไปหางานทำเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวอยู่เสมอ

และเมื่อผู้หญิงจำเป็นต้องออกจากบ้านมานอกบ้านนั้น ก็จะพบว่า เธอมีปัญหาอยู่รอบตัว เนื่องจากโลกภายนอก/โลกสาธารณะไม่ได้ปรับตัวหรือไม่ได้เชื้ออาหารต้อนรับ "บรรดาผู้มาใหม่" เหล่านี้เท่าใดนัก เมื่อผู้หญิงเริ่มขับรถใหม่ ๆ บนท้องถนนสาธารณะ เธอจะถูกดูแคลนจากบรรดา "มือเก่า" (ผู้ชาย) ที่เริ่มต้นมานานกว่าและกลายเป็นผู้ชำนาญไปเสียแล้ว เช่นที่เคยได้ยินกันอยู่เสมอว่า "ผู้หญิงขับรถก็แย่อย่างนี้แหละ" เธอยังคงถูกสายตาโลมเลีย ถูกวาจาปะทะโลม ตลอดจนถูกข่มขืนเช่นเดิม สำหรับผู้หญิงที่ต้องทำงานตามห้างสรรพสินค้าหรือทำงานตามร้านอาหารที่ต้องกลับบ้านดึกๆดื่นๆ สังคมก็ไม่ได้จัดระบบป้องกันความปลอดภัยโดยรวมให้แก่พวกเขา คงเป็นภาระของพวกเขาที่จะต้องติดตั้งระบบป้องกันความปลอดภัยให้ตัวเอง

นอกเหนือจากการออกจากบ้านมาสู่โลกภายนอกในสภาพการณ์ที่เป็นจริงแล้ว ในสังคมสมัยใหม่ ในยุคสมัยที่มีความแพร่หลายของระบบสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ เช่นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในยุคสมัยดังกล่าวนี้ ได้มีกระบวนการพาผู้หญิงออกจากบ้านมาสู่โลกสาธารณะโดยผ่านเส้นทางจินตนาการ เนื่องจากในสื่อมวลชนสมัยใหม่ที่กล่าวมานั้น จะมีเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวของสาธารณะทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจระดับชาติ การเมืองระหว่างประเทศ ปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก ฯลฯ แต่ทว่าตัวสื่อเหล่านั้นสามารถจะนำเอาไปหรือติดตั้งอยู่ในบ้าน (domestic media) ดังนั้น ในห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น ห้องนอน หรือห้องครัวที่มีวิทยุหรือโทรทัศน์ตั้งอยู่นั้น จึงเป็นเสมือนจุดนัดพบระหว่างโลกสาธารณะกับโลกในบ้าน บรรดาสื่อเหล่านี้จะเป็นช่องทางนำเอาสาระเรื่องราวจากโลกภายนอกเข้ามาสู่ผู้หญิงถึงที่บ้าน โดยยังคงมีฉนวนป้องกันความปลอดภัยให้ผู้หญิงอย่างเดิม ในยุคปัจจุบัน ผู้หญิงจึงสามารถจะดันดันขึ้นไปถึงบริเวณสามเหลี่ยมทองคำที่มีการลักลอบปลูกฝิ่น สามารถสอดแทรกเข้าไปดูกระบวนการเลือกตั้งโคตรโกง สามารถตามพระเอกละครโทรทัศน์เรื่อง "ดาวพระศุภรี" เข้าไปถึงในช่องไฮเกดวี ฯลฯ โดยที่เธอยังคงปลอดภัยอยู่ในบ้านบนเตียงนอนของเธอเอง

ในอีกด้านหนึ่ง นอกจากสื่อมวลชนเหล่านี้จะนำพาผู้หญิงออกไปอยู่ในโลกสาธารณะในระดับจินตนาการแล้ว ผลสืบเนื่องที่เกิดตามมาโดยปริยายก็คือ การได้รับรู้ได้เห็นได้ยินเรื่องราวของโลกภายนอกมาบ้าง (แม้จะผ่านวิทยุหรือโทรทัศน์) ก็ได้ติดอาวุธทางความคิดและทางความรู้ให้แก่ผู้หญิงได้ในระดับหนึ่ง ปัจจุบันนี้จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ได้เห็นแม่บ้านชรา 2-3 คนคุยบ่นกันเรื่องความเบื่อหน่ายของการไปเลือกตั้งสว. เป็นครั้งที่ 3-4 เนื่องจากได้เห็นภาพข่าวดังกล่าวในโทรทัศน์ นอกจากนั้น การที่ได้เห็นผู้หญิงบางคนปรากฏตัวและมีบทบาทอยู่ในโลกสาธารณะก็เป็นแบบอย่าง (Model) และขวัญกำลังใจให้ผู้หญิงที่อยู่บ้านคนอื่น ๆ เกิดตระหนักขึ้นมาว่า นอกจากจะเป็นแม่เป็นเมียและเป็นแม่บ้านแล้ว "ผู้หญิงก็ยังสามารถเป็นรัฐมนตรีเป็นประธานาธิบดีได้เหมือนกัน" สำนึกว่า "ผู้หญิงทำได้" จึงค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นมาทีละเล็กทีละน้อย

● **กระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้หญิงออกจากบ้านมาสู่ที่สาธารณะ**

เมื่อสำรวจกระบวนการที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของการที่ผู้หญิงโดยเฉพาะในยุคสมัยใหม่ได้พากันออกมาจากบ้านมากขึ้น จะพบว่ามีการบวนการอยู่ 3-4 กระบวนการคือ

◆ **กระบวนการถอดความเป็นผู้หญิงทิ้งไป** เนื่องจากความขัดแย้งระหว่าง "ความเป็นหญิง" กับ "โลกสาธารณะ" ดังนั้น เมื่อต้องถูกบีบบังคับให้เลือกเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงมีผู้หญิงอยู่กลุ่มหนึ่งที่เลือกขว้าง "ความเป็นหญิง" ทิ้งไป แล้วเอา "ความเป็นชาย" มาสวมใส่เพื่อให้โลดแล่นอยู่ในโลกสาธารณะได้อย่างเต็มที่ กระบวนการขว้าง "ความเป็นหญิง" ทิ้งไปนั้นอาจเริ่มต้นตั้งแต่ทางกายภาพ เช่น การนำเอากางเกง เสื้อสูท รองเท้าของผู้ชายมาใส่ การเอาอุปนิสัยแบบผู้ชายมาใช้ เช่น โผงผาง ตรงไปตรงมา กล้าได้กล้าเสีย ตลอดจนนำเอาค่านิยมอุดมการณ์และโลกทัศน์แบบผู้ชายมาใช้ เช่น เน้นการแข่งขัน ใช้อำนาจ การงานมาก่อนครอบครัว ฯลฯ กลุ่มผู้หญิงที่ใช้กระบวนการนี้มักจะถูกขนานนามว่า "ผู้หญิงแกร่ง" ซึ่งมีคุณลักษณะสำคัญ ๆ ก็คือ นอกเหนือจากลักษณะรูปร่างและอวัยวะเพศแล้ว แทบจะไม่พบ "ความเป็นหญิง" ในมิติอื่น ๆ ในสตรีกลุ่มนี้เลย

◆ **กระบวนการพกพาเอา "ความเป็นหญิง" ไปใช้ในโลกสาธารณะ** อีก

กระบวนการที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อผู้หญิงออกไปโลดแล่นอยู่ในเวทีโลกสาธารณะ เธอก็จะพกพาเอา "ความเป็นหญิง" แบบที่เคยอยู่ในที่บ้านออกไปใช้ในโลกสาธารณะ ตัวอย่างที่ได้ยกมาบ้างแล้ว ก็เช่น การนำเอาความเป็นแม่ไปใช้ สมมติว่าผู้หญิงบางคนได้เป็นหัวหน้าพรรคการเมือง เธอก็จะดูแลลูกพรรคทุกคนเหมือนบุตรในอุทรของเธอเอง อันเป็นความสัมพันธ์ที่เกินไปกว่าความสัมพันธ์ทางการงานในโลกสาธารณะ ผู้หญิงบางคนที่ได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้างาน เธอก็จะสนใจดูแลความสะอาดเรียบร้อยของอาคารสถานที่มากกว่ามิติอื่น ๆ ของงาน ดังที่มักถูกเรียกขานนิทานลับหลังว่า "ผู้บริหารสไตล์แม่บ้าน" สำหรับผู้ที่พกพาเอาความเป็นหญิงไปใช้ในโลกสาธารณะนี้ อาจมีทั้งตาดีและตาร้าย เนื่องจากงานในโลกสาธารณะบางชนิดก็ต้องการทักษะแบบ "แม่และแม่บ้าน" เช่น งานบริการด้านโรงแรมที่ต้องดูแลเอาใจใส่แขกแบบคนในบ้าน แต่งานบางชนิดเช่น งานวิชาการ อาจจะขัดแย้งกับลักษณะของแม่และแม่บ้านที่กล่าวมาข้างต้น

◆ **กระบวนการเพิ่ม "ความเป็นหญิง" ให้แก่โลกสาธารณะ** หากพิจารณาโดยผิวเผิน กระบวนการนี้จะคล้ายคลึงกับกระบวนการที่สองที่กล่าวมาแล้ว และในการลงมือกระทำจริง ๆ ก็อาจจะเหมือนกัน แต่ทว่าความเข้าใจและการให้ความหมายระหว่างกระบวนการที่สองและสามนั้นจะแตกต่างกัน กล่าวคือ สำหรับการพกพาความเป็นหญิงเข้าไปในโลกสาธารณะของกระบวนการที่สองนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างธรรมชาติ ผู้พกพาอาจไม่ได้ตั้งใจ แต่สำหรับกระบวนการที่สามซึ่งเรียกว่า "กระบวนการทำให้เป็นผู้หญิงมากขึ้น" (Feminization) เป็นกระบวนการที่ผู้หญิงตระหนักดีว่า วิธีการและวิถีคิดแบบผู้หญิงนั้นมีความสำคัญและมีคุณค่า ดังนั้น จึงควรเพิ่มดีกรีความเป็นผู้หญิงให้แก่โลกสาธารณะให้มากขึ้น ตัวอย่างเช่นวิธีการบริหารจัดการแบบผู้หญิง ในขณะที่วิถีคิดแบบผู้ชายนั้นจะมองการบริหารตามแนวตั้งเป็นการใช้อำนาจจากเจ้านายมาสู่ลูกน้อง (ประเภทฮ่องเต้คือถ่ายทอดคำสั่งลงไป) แต่วิธีการนำ (leadership) แบบผู้หญิงนั้นจะเป็นลักษณะแนวราบ คือเจ้านายจะอยู่ตรงกลางแต่อยู่ในระนาบเดียวกับลูกน้อง ลักษณะการทำงานจะเป็นแบบปรึกษาหารือมากกว่าใช้อำนาจสั่งการ เมื่อผู้หญิงคนใดได้เป็นหัวหน้าและตั้งใจจะนำเอาวิธีการนำแบบผู้หญิงมาใช้ในการทำงาน ก็เท่ากับได้เพิ่ม "ความเป็นผู้หญิง" ให้กับโลกสาธารณะมากขึ้น

◆ **กระบวนการปรับตัวของโลกส่วนตัวและโลกสาธารณะ** ในขณะที่ด้านหนึ่งผู้หญิงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อออกจากบ้านไปสู่โลกสาธารณะ แต่ทว่าเมื่อจำนวนผู้หญิงที่ออกไปอยู่ในโลกสาธารณะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเนื่องมาจากเหตุผลใด ในด้านโลกสาธารณะเองก็ต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับจำนวนผู้หญิงที่เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน เริ่มตั้งแต่ด้านการแต่งกายที่เริ่มมีแบบ Unisex คือหญิงก็แต่งได้ ชายก็แต่งดี การเกิดขึ้นของร้านอาหารแบบใหม่ เช่น ฟาสฟูดส์ที่เปิดโอกาสให้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงสามารถเข้าไปนั่งได้ตามลำพัง ร้านอาหารเหล่านี้จะจัดร้านอย่างสะอาดมีแสงสว่างมาก มีที่สำหรับนั่งคนเดียว ไม่ขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นการเพิ่มลักษณะ "ความเป็นหญิง" ให้แก่ร้านอาหารที่สาธารณะมากขึ้น รวมทั้งการเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ที่อยู่กึ่งกลางระหว่าง "ที่บ้าน" กับ "ที่สาธารณะ" ที่ H. Arendt เรียกว่า "ที่สังคม" (social) ซึ่งเป็นสถานที่ที่ไม่มีตราประทับทางเพศอย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้ชายและหญิงเข้าไปใช้อย่างสะดวกใจ เช่น ตลาดแบบซูเปอร์มาร์เก็ตที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายเดินกระแทบไหล่กันได้ ร้านตัดผม (ซึ่งแต่เดิมเคยแยกขาดจากกัน) ที่หญิงก็เข้าไปตัดได้ ชายก็เข้าไปตัดดี เป็นต้น การปรับเปลี่ยนทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการเคลื่อนโลกส่วนตัวและโลกสาธารณะ เคลื่อนย้าย "ผู้หญิง" และ "ผู้ชาย" ให้เข้ามาหากันให้มากขึ้น

● **ผลที่เกิดขึ้นเมื่อผู้หญิงออกมาสู่โลกภายนอก** ไม่ว่าการออกมาสู่โลกภายนอกสำหรับผู้หญิงจะมีปัญหาอุปสรรคหลาย ๆ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ทว่าก็ได้เกิดผลดีหลาย ๆ ด้าน ต่อหลาย ๆ ระดับ ดังนี้

◆ **ผลดีที่เกิดต่อตัวผู้หญิงเอง** ดังได้กล่าวมาตั้งแต่แรกแล้วว่า ขอบเขตความกว้างขวางของสภาพแวดล้อมนั้น เป็นตัวกำหนดขอบเขตของโลกทัศน์ของคนเรา ผู้ที่ถูกกักขังอยู่ในที่แคบ ๆ คงยากที่จะมีทัศนะที่กว้างขวางได้ เช่นชีวิตผู้หญิงที่ถูกขังให้อยู่แต่ภายในบ้านก็ย่อมมีฐานความรู้ และมีทัศนะที่คับแคบตามพื้นที่ที่อยู่ไปด้วย เพราะฉะนั้น เมื่อผู้หญิงก้าวออกไปสู่โลกกว้าง ผลดีประการแรกเลยที่เกิดต่อตัวผู้หญิงก็คือ การมีมุมมองที่กว้างขวางขึ้น ความคิดและจิตใจก็พลอยกว้างขวางตามไปด้วย ในประวัติชีวิตของผู้หญิงที่มีชื่อเสียงทุกคน เราจึงพบว่า ต้องเป็นผู้หญิงที่กล้าก้าวออกไปจากบ้านทั้งนั้น เช่น ผู้หญิงที่มีโอกาสได้ออกไปเรียนหนังสือ ผู้หญิงที่ได้ไปต่างประเทศ ฯลฯ เราคงจำกันได้ถึงภาพยนตร์เรื่อง Louise &

Thelma ที่เป็นเรื่องของแม่บ้านที่ขับรถออกจากบ้านไปเผชิญโลกกว้าง เป็นต้น

และเมื่อผู้หญิงก้าวออกมาสู่โลกสาธารณะซึ่งปริมาตรนี้เป็นอาณาบริเวณที่มีการใช้อำนาจตัดสินใจระดับใหญ่ ระดับมหภาค ระดับนโยบายที่ครอบคลุมทั้งสังคม ในกรณีของผู้หญิงบางคนที่มีขีดความสามารถขึ้นถึงระดับยี่ดุกุมหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจระดับมหภาคได้ นี่ก็จะส่งผลสะท้อนอย่างมหาศาลต่อการเปลี่ยนแปลงชะตากรรมของผู้หญิงคนอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น การผ่านกฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับปัญหาสตรี เช่น การข่มขืน การล่วงละเมิดทางเพศในที่ทำงาน การทำแท้ง ปัญหาโศกณัติ กฎหมายลาคลอด ฯลฯ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้หญิงที่อยู่ในระดับนโยบายนั้นจะได้เคยมีประสบการณ์ร่วม และมีจิตสำนึก "หัวอกลูกผู้หญิง" ร่วมกับผู้หญิงคนอื่น ๆ ที่ถูกใช้นโยบาย

◆ **ผลดีที่เกิดต่อสังคมโดยรวม** การที่มีผู้หญิงก้าวเข้ามาสู่โลกสาธารณะมากขึ้นนั้น นอกจากจะมีผลดีต่อตัวผู้หญิงเองแล้ว ก็ยังจะมีผลดีต่อสังคมโดยรวมอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า ทุกวันนี้ การพัฒนาหรือการตัดสินใจของสังคมนั้นกระทำไปเหมือนการลืมนตาข้างเดียว คือข้างที่เป็นผู้ชาย ตัวอย่างง่ายที่สุดก็คือ การตัดสินใจบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่มีคณะกรรมการส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย มิติการมองโลกของผู้ชายนั้นจะสนใจแต่เรื่องใหญ่ ๆ (hard issues) เช่น การก่อสร้างถนน สะพาน ไฟฟ้า บ่อน้ำ สุขศาลา ฯลฯ แต่จะมองไม่เห็น "มิติเบา ๆ เล็ก ๆ และเปราะบาง" แต่ก็ก็เป็นหัวใจอีกห้องหนึ่ง เช่น เรื่องครอบครัว เยาวชน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งมิติเหล่านี้ถูกมอบหมายให้อยู่ในความรับผิดชอบของผู้หญิง แต่เนื่องจากผู้หญิงไม่ได้อยู่ในอบต. ดังนั้นปัญหาเบา ๆ เหล่านี้จึงไม่แวะเวียนผ่านเข้าไปในสายตาของกรรมการ อบต.เลย ผลที่เกิดขึ้นก็คือ การสร้างถนนให้มากขึ้นจึงเท่ากับเร่งให้เยาวชนหนีออกไปจากหมู่บ้านได้เร็วขึ้น การมีบ่อน้ำก็เท่ากับเป็นแหล่งมั่วสุมยาเสพติด ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีผู้หญิงผนวกเข้าอยู่ในโลกสาธารณะมากขึ้น และภายใต้เงื่อนไขที่ผู้หญิงนั้นยังคง "ความเป็นหญิง" เอาไว้ ก็จะช่วยให้การตัดสินใจของสังคมกระทำไปเหมือนคนที่ลืมนตาทั้ง 2 ข้าง (ข้างผู้หญิงและข้างผู้ชาย) ซึ่งจะทำให้เห็นภาพได้รอบด้านมากกว่า

แนวทางดังกล่าวนี้มีไม่ใช่เรื่องอุดมคติ แต่ทว่าได้มีการลงมือปฏิบัติไปบ้างแล้วเช่น

ในประเทศแคนาดา ในขณะที่รัฐมนตรีทั้งหลายยังคงเป็นผู้ชายอยู่ส่วนใหญ่ และก็คงยากที่จะให้ผู้ชายมองโลกแบบผู้หญิงได้ รัฐบาลแคนาดาจึงได้ก่อตั้งกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพของสตรีขึ้นมา และได้กำหนดว่า โครงการทุกโครงการที่ไม่ว่าจะออกมาจากกระทรวงใด ก็ต้องผ่านไปที่กระทรวงกิจการสตรีนี้เพื่อเติมแ่งมูเกี่ยวกับผู้หญิงลงไปด้วย วิธีการปฏิบัติเช่นนี้เป็นหลักประกันว่า การตัดสินใจในระดับนโยบายนั้นจะสร้างผลกระทบทางลบที่น้อยที่สุดให้แก่ผู้หญิง ในทางตรงกันข้ามจะให้ผลประโยชน์ส่วนหนึ่งตกถึงมือผู้หญิงด้วยเสมอ

นอกจากนั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในขณะที่เราแบ่งแยกโลกออกเป็น 2 โลกคือ โลกที่บ้านและโลกสาธารณะ ซึ่งไม่เพียงแต่แบ่งแยกเท่านั้น เรายังนำเอาโลกที่บ้านไปขึ้นต่อโลกสาธารณะอีกด้วย โครงสร้างการขึ้นต่อนั้นดำรงคงอยู่ได้ก็เพราะการกำหนดให้ผู้หญิงอยู่ในบ้านและผู้ชายอยู่ในโลกสาธารณะ ดังนั้น เมื่อผู้หญิงเริ่มมี "ก้าวที่กล้า" เข้าไปสู่โลกสาธารณะมากขึ้น สมดุลย์ระหว่าง "โลกที่บ้าน" กับ "โลกสาธารณะ" ก็จะเริ่มมีการปรับให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมมากยิ่งขึ้น

การเคลื่อนไหวเรื่อง "ที่บ้าน"/"ที่สาธารณะ"

ตั้งแต่ต้นมา ผู้เขียนได้กล่าวถึงสภาพความเป็นจริงที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมในการใช้พื้นที่ที่เข้ามาเชื่อมโยงกับความไม่เท่าเทียมเสมอภาคทางเพศ (Gender inequality) ที่ปรากฏอยู่ในสังคมแทบจะทุกสังคม ตั้งแต่ครั้งอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่รูปแบบและเนื้อหาของวัฒนธรรมดังกล่าวนั้นได้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ในอีกด้านหนึ่งเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความสำนึกที่จะเปลี่ยนแปลงทั้งตัวเองและเปลี่ยนแปลงโลก ดังนั้นเราจึงพบเห็นการเคลื่อนไหวที่จะปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเรื่อง "ที่บ้าน" "ที่สาธารณะ" มาอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน โดยเฉพาะจากกลุ่มเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ที่รู้จักกันในนาม "สตรีนิยม" (Feminism) ในที่นี้ เราจะทำการสำรวจว่า มีรูปแบบการเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงออกไปในแนวทางใดบ้าง

- **ที่มาของแนวคิดสตรีนิยม** เนื่องจากแนวคิดสตรีนิยมเป็นแนวคิดที่มาเกิดขึ้นในชั้น

หลังจากที่มีแนวคิดอื่น ๆ ถือกำเนิดมาแล้ว ดังนั้น แนวคิดนี้จึงได้รับอิทธิพลมาจากแหล่งกระแสดวงความคิดอื่น ๆ 3 แนวคิดคือ

(i) **แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน** (the right of man) ในศตวรรษที่ 17 เริ่มมีการก่อตัวที่จะพูดถึงสิทธิอันเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนที่เรารู้จักในนามว่า "สิทธิมนุษยชน" อันประกอบด้วยสิทธิย่อย ๆ หลายประการที่มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาพึงได้รับ หนึ่งในสิทธิย่อยนี้ก็คือ **สิทธิพลเมือง** ซึ่งหมายถึงการมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในชีวิตสาธารณะ สิทธินี้ในระยะเริ่มแรกในหลายสังคมยังคงสงวนไว้ให้แก่ผู้ชายเท่านั้น เช่น สิทธิที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในฐานะพลเมืองของประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีกระแสเคลื่อนไหวที่ว่า "สิทธิสตรีก็คือสิทธิมนุษยชน" (woman right is human right) กล่าวคือ "ผู้หญิงก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งเช่นเดียวกัน" จึงควรมีสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์ผู้ชายคนอื่น ๆ โดยเฉพาะสิทธิที่จะได้เข้าร่วมในชีวิตสาธารณะในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง

(ii) **แนวคิดสังคมนิยม/สังคมยูโทเปีย** (socialism/utopia) เนื่องจากแนวคิดสังคมนิยมและยูโทเปียนั้น มุ่งที่จะสร้างสรรคสังคมใหม่ที่มีความยุติธรรมความเสมอภาคเท่าเทียมที่ไม่ถูกเกณฑ์เรื่อง "ชนชั้น เพศ เชื้อชาติ สีผิว" มาเป็นเครื่องกีดกัน ดังนั้น จึงมีจุดร่วมกับกลุ่มสตรีนิยมบางกลุ่มที่มุ่งมาดปรารถนาที่จะสร้างสังคมใหม่ที่ "เพศ" ไม่มาเป็นเครื่องแบ่งแยกมนุษย์อีกต่อไป

(iii) **แนวคิดเรื่อง "เพศธรรม"** (Sexuality) ในปลายศตวรรษที่ 19 และ 20 ใน 2 ศตวรรษที่ผ่านมา ได้มีการรื้อแนวคิดเรื่อง "เพศ" ที่ติดตัวมนุษย์มาเสียใหม่ โดยแยกแยะระหว่าง "เพศทางชีวภาพ" ที่เกิดมาติดตัวคนโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ "เพศทางสังคม" อันได้แก่เพศที่สังคมแต่ละสังคมประกอบสร้าง (construct) ขึ้น ในขณะที่เพศทางชีวภาพนั้นมีลักษณะเหมือนกันทั่วทุกสังคมและเป็นสากล (ได้แก่รูปร่าง หน้าตา อวัยวะเพศของหญิงและชาย) หากทว่าเพศทางสังคมนั้น จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ผู้หญิงในสังคมส่วนใหญ่อาจจะมีอุปนิสัยที่อ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว แต่ผู้หญิงในเผ่ากลุ่มน้ำอเมซอนกลับมีลักษณะตรงกันข้าม ผู้ชายในชนเผ่าบางเผ่ามีหน้าที่เลี้ยงลูก เย็บปักถักร้อย และทำอาหาร ในขณะที่ผู้หญิงออกไปทำสงครามหรือหาอาหาร เป็นต้น

การแยกแยะดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นถึงต้นตอแห่งความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันว่า มิได้เกิดมาจากเพศทางชีวภาพ (ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้างเป็นส่วนใหญ่) หากทว่าเกิดมาจาก เพศทางสังคม ดังเช่นการกำหนดให้ผู้หญิงอยู่ที่บ้านก็เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงตระหนักถึง เพศทางสังคมของตน เมื่อ "เพศทางสังคม" เป็นสิ่งที่มนุษย์ประกอบสร้างกันขึ้นมาเอง มนุษย์จึง สามารถที่จะรื้อทิ้ง (deconstruction) แล้วประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ (reconstruction) ใน เนื้อหาและรูปแบบใหม่ได้เช่นกัน

จากแนวคิดรากฐานทั้ง 3 แนวคิดนั้นได้ก่อให้เกิดแนวคิดสตรีนิยมแตกแขนง ออกมาเป็นอีกหลายกิ่งก้านใบ ในที่นี้จะประมวลการแตกแขนงของแนวทางสตรีนิยมที่เริ่มใน ศตวรรษที่ 20 นี้

- **ระยะแรก** อยู่ในช่วงปี 1970 กลุ่มสตรีนิยมในยุคนี้ได้วิเคราะห์ว่าสาเหตุของความไม่เท่าเทียมนั้น เกิดมาเพราะ "ความแตกต่างระหว่างเพศ" (sex difference) ดังนั้น แนวทางการต่อสู้จึงต้องต่อสู้ไปให้เหมือนกับผู้ชาย ซึ่งเป็นแนวทางที่ละทิ้งความเป็นหญิงดังที่ได้ กล่าวมาแล้ว

- **ช่วงที่สอง** แนวการวิเคราะห์ปัญหาเริ่มเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มยอมรับว่า ทั้ง ผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีความแตกต่างกัน และในท่ามกลางความแตกต่างนี้ได้สร้างลักษณะด้อย ต่าง ๆ ให้แก่ผู้หญิงเช่นในขณะที่ผู้ชายมักใช้เหตุใช้ผล ผู้หญิงมักจะใช้อารมณ์ซึ่งเป็นลักษณะ ด้อย เพราะฉะนั้นจะต้องยกระดับความเป็นผู้หญิงให้สูงขึ้น มาเป็นผู้หญิงที่เก่ง ก้าวหน้า ทันสมัย ฯลฯ แต่ทว่ายังเป็นแบบผู้หญิงอยู่

น่าสังเกตว่า ในทั้งสองช่วงเวลานี้ แม้จะมีแนวทางที่แตกต่างกันแต่ก็มีจุด ร่วมเหมือนกันประการหนึ่งคือ มีการพูดถึงแต่ปัญหาในระดับ **ตัวบุคคล** ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือ ผู้ชาย แต่จะยังไม่พูดถึงระบบที่ครอบงำอยู่ และมักจะเน้นให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายปรับตัว

- **ช่วงที่สาม** เริ่มมีแนวคิดที่ว่า "ความเป็นหญิง/ความเป็นชาย" นั้น เป็นเพียง สิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสำนักคิดกลุ่ม Postmodern ที่เชื่อว่า "ความเป็นจริงนั้นเกิดจากการให้นิยาม" ดังนั้นแนวทางการต่อสู้จึงควรมุ่งไปสู่การให้คำนิยาม

มากกว่า เช่น ต้องเปลี่ยนค่านิยมใหม่ว่า "น้ำตาไม่ใช่เครื่องหมายของความอ่อนแอของผู้หญิง และผู้ชายก็ร้องไห้ได้"

ในช่วงเวลานี้ได้มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องหญิง ๆ ชาย ๆ ที่ได้หลุดพ้นไปจากระดับ**ตัวบุคคล**จริง ๆ แต่ให้พิจารณาที่ **"คุณค่าแบบผู้หญิง"** และ **"คุณค่าแบบผู้ชาย"** (Women & Men value) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้อิทธิพลมาจากปรัชญาหยิน-หยางของจีน เช่น ผู้ชายมีคุณค่าแบบรุก ผู้หญิงมีคุณค่าแบบรับ ผู้ชายมีคุณค่าแห่งการสร้างสรรค์ ผู้หญิงมีคุณค่าแห่งการทำนุบำรุงรักษา ฯลฯ และหากเดินตามแนวทางของปรัชญาหยิน-หยางอย่างเคร่งครัดแล้ว ปรัชญาหยิน-หยางนั้นเน้นความจำเป็นของการดำรงอยู่ของคุณค่าทั้งสอง โดยมีได้ถือว่าคุณค่าใดดีเด่นกว่าคุณค่าใด หากทว่าคุณค่าทั้งสองจะต้องดำรงอยู่อย่างสมดุลย์และส่งเสริมซึ่งกันและกัน ปัญหาของสังคมปัจจุบันตามหลักการวิเคราะห์ของหยิน-หยางจึงมิได้อยู่ที่ตัวผู้หญิง/ผู้ชาย หรือแม้แต่คุณค่าแบบใดแบบหนึ่ง แต่อยู่ที่การเสียสมดุลย์ระหว่างคุณค่าทั้งสองแนวทางแก้ไขจึงต้องเป็นการเสริมคุณค่าทั้ง 2 ให้เกิดลักษณะสมดุลย์

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางการพัฒนาแนวคิดสตรีนิยมแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ ก็ย่อมมีการแตกแถวเบี่ยงเบนออกไปจากกระแสที่กล่าวมา ตัวอย่างเช่น จากสภาพการณ์ที่เดิมที่ผู้หญิงเป็นฝ่ายเสียเปรียบ/หรือมีค่าน้อยด้อยค่ากว่าผู้ชาย ก็ได้เกิดการเคลื่อนไหวโดยเวียงสะบัดไปยังปลายอีกขั้วหนึ่ง คือ เกิดทัศนคติที่ตอบได้ว่า "เพียงแคเป็นผู้หญิงก็ดีกว่าเป็นผู้ชายเสียแล้ว คุณค่าแบบผู้หญิงเหนือกว่าคุณค่าแบบผู้ชาย" เป็นต้น ตัวอย่างเช่นความคิดที่ว่า ถ้าให้ผู้หญิงได้เป็นสส.มาก ๆ การเมืองไทยจะดีขึ้น เพราะผู้หญิงคอร์รัปชันน้อยกว่า ซื่อสัตย์กว่า เห็นแก่ชีวิตมนุษย์มากกว่า เป็นต้น ฉะนั้น ถึงแม้กลุ่มที่เชื่อว่า "ผู้หญิงจะดีกว่านี้" จะสนับสนุนให้ผู้หญิงเข้าไปเพิ่มบทบาทในโลกสาธารณะให้มากขึ้นเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ แต่ทว่าเหตุผลเบื้องหลังนั้นก็มิใช่เพื่อ "ความเท่าเทียมระหว่างหญิง/ชาย" แต่เพราะ "ผู้หญิงจะเข้าไปทำให้โลกสาธารณะดีกว่าที่เป็นอยู่" ข้อที่ควรระวังสำหรับกลุ่มที่เชื่อว่า "ผู้หญิงจะดีกว่านี้" ก็คือ การปะปนระหว่าง "ผู้หญิงที่เป็นตัวคน" กับ "คุณค่าแบบผู้หญิง" ซึ่งสิ่งหลังนี้สามารถจะอยู่ในคนเพศใดก็ได้ทั้งหญิงและชาย

แนวคิดสตรีนิยมสาขาต่าง ๆ นั้น มีผลมาถึงท่าทีที่มีต่อเรื่อง "ผู้หญิง/ผู้ชายกับที่บ้าน/ที่สาธารณะ" ซึ่งในที่นี้สามารถจะจำแนกได้เป็น 3 มุมมอง คือ

- (1) มุมมองจากด้านผู้หญิง
- (2) มุมมองจากงานบ้าน
- (3) จากสองมุมมอง

(1) มุมมองจากด้านผู้หญิง

การเปลี่ยนแปลงด้านตัวผู้หญิงที่เกี่ยวกับ "ผู้หญิงกับที่บ้าน/ที่สาธารณะ" นั้นมีรูปแบบการแสดงออกอยู่ 2-3 รูปแบบคือ

- **รูปแบบการทำงานบ้าน** เนื่องจากงานบ้านเป็นงานที่ทำให้ "ผู้หญิงต้องเป็นผู้หญิงอยู่ตลอดเวลา" และเมื่อเป็นผู้หญิงก็ต้องเสียเปรียบผู้ชายอยู่ร่ำไป ดังนั้น ประสานกับแนวคิดเรื่องการละทิ้งความเป็นผู้หญิงไปเสีย ทำให้ผู้หญิงกลุ่มที่เชื่อแนวทางนี้พากันละทิ้งงานบ้านออกไปหางานทำข้างนอก โดยหาระบบอื่น ๆ มาเสริมแทน เช่น การจ้างคนใช้มาทำความสะอาด การใช้บริการซักรีดจากร้าน การผูกปิ่นโต เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่าจะมีผู้หญิงกลุ่มใดบ้างที่สามารถจะเลือกใช้แนวทางนี้ได้ และจะใช้ได้เมื่อเธออยู่ในสถานภาพใด คำตอบก็คือ คงมีแต่ผู้หญิงชนชั้นกลางและชนชั้นสูงเท่านั้นที่จะสามารถเลือกแนวทางนี้ แต่ผู้หญิงชนชั้นล่างส่วนใหญ่จะเลือกแนวทางนี้ไม่ได้ และก็คงมีผู้หญิงที่เป็นโสดเป็นส่วนใหญ่ที่จะเลือกแนวทางนี้ได้ แต่ทว่าเมื่อเธอก้าวเข้าสู่ชีวิตครอบครัวของตัวเองในฐานะเมียและแม่ ทางเลือกนี้ก็เริ่มตีบตันมากขึ้น

- **รูปแบบการขยายชีวิตของผู้หญิงให้กว้างขวางออกไป** อันเนื่องมาจากการวิเคราะห์ตั้งแต่ต้นมาแล้ว ขอบเขตที่จำกัดอยู่แต่ภายในบ้านทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดบทบาทตามไปด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเรียกร้องสร้างกระแสให้ผู้หญิงขยายขอบเขตขยายบทบาทตัวเองออกไปให้กว้างขวาง โดยเฉพาะต้องรุกคืบเข้าไปในปริมนทลสาธารณะ ปริมนทลที่มองเห็นได้ชัดที่สุดและเข้าถึงได้ยากที่สุดสำหรับผู้หญิงก็คือมิติด้านการเมืองและการบริหารปกครองประเทศ ดังที่เราจะเห็นกระแสการเรียกร้องให้ผู้หญิงสนใจการเมืองให้มากขึ้น ให้

ผู้หญิงลงสมัครรับเลือกตั้งสส. สว. ให้มากขึ้น ให้ผู้หญิงออกไปใช้สิทธิใช้เสียงอย่างเป็นทางการเป็นของตัวเองให้มากขึ้น ฯลฯ จากการเพิ่มขึ้นในแง่ปริมาณในระยะแรก ๆ ก็ได้มีข้อเสนอในชั้นต่อมา ให้ปริมาณของผู้หญิงที่เข้าสู่ปริมณฑลสาธารณะนั้นต้องเพียบพร้อมไปด้วยคุณภาพด้วย เช่น เมื่อเป็นสส. ก็มีใช้เพียงแคเป็นดอกไม้ประดับสภาเท่านั้น เป็นต้น

มีข้อน่าสังเกตว่า การเปลี่ยนแปลงจากมุมมองของผู้หญิงนี้ อาจจะทำให้ผู้หญิงบางคนที่ใช้แนวทางละทิ้งงานบ้านสามารถเอาตัวรอดได้ หรือกลุ่มผู้หญิงที่ขยายขอบเขตชีวิตของตนเองให้กว้างขวางขึ้นก็สามารถจะเพิ่มบทบาทในชีวิตสาธารณะได้มากขึ้น กล่าวคือ "ผู้หญิงสามารถจะเอาตัวรอดได้" แต่ปัญหาที่ยังหลงเหลืออยู่ก็คือ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากมุมมองของผู้หญิงนั้น ไม่ได้แต่ต้องเปลี่ยนแปลงเรื่องงานบ้านเลย ดังนั้น ก็คงมีแต่ "ผู้หญิงเท่านั้นที่รอดตัวไปได้" แต่สถานการณ์ของงานบ้านนั้นยังคงตกต่ำเหมือนเดิม"

(2) มุมมองจากงานบ้าน ในทิศทางที่แตกต่างจากการเคลื่อนไหวเรื่องผู้หญิงยังมีอีกทิศทางหนึ่งที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเรื่องงานบ้าน ดังนี้

- **การลดความคาดหวังเกี่ยวกับงานบ้าน** เราได้วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้งานบ้านในสังคมสมัยใหม่ กลายเป็นงานที่ทำได้ยากลำบาก ดังนั้น การแก้ไขจึงต้องแก้ที่สาเหตุนี้ คือ ต้องลดระดับความคาดหวังเกี่ยวกับงานบ้านลงมา ซึ่งจะเกี่ยวโยงไปกับทุกส่วน เช่น การออกแบบบ้านต้องคำนึงถึงความสะดวกในการทำความสะดวก (เช่น เลือกใช้วัสดุที่จะสร้างบ้าน) การสร้างค่านิยมและสร้างทัศนคติว่า บ้านไม่จำเป็นต้องสะอาดเอี่ยมอยู่ตลอดเวลา การแสวงหาวิธีการทำงานบ้านให้ง่ายขึ้น แบ่งงานบ้านให้มีผู้เข้ามาช่วยเหลือได้มากขึ้น เป็นต้น

- **การทำ "งานบ้าน" ให้มีลักษณะ "สาธารณะ"** ในกรณีของประเทศสังคมนิยมที่ต้องการปลดปล่อยผู้หญิงออกจากงานบ้าน วิธีการที่จะทำได้ทั่วทั้งสังคมก็คือ ต้องมีการสร้างสถาบันอื่น ๆ ขึ้นมารองรับเพื่อทำให้ "งานบ้าน" กลายเป็น "งานสาธารณะ" ไปเสีย เช่น การสร้างสถานเลี้ยงดูเด็กส่วนรวมที่เป็นบริการของรัฐ สถานทำอาหาร สถานซักผ้า ฯลฯ (เป็นที่น่าสังเกตว่า ในระบบทุนนิยมเช่นสังคมไทยก็ดำเนินการเช่นนี้อยู่ คือ ทำงานบ้านให้เป็นกิจการสาธารณะ แต่ทว่าบริการในสังคมไทยนั้นมีลักษณะเป็น "สินค้า" ซึ่งต้องเสียเงินซื้อ แต่

ในประเทศสังคมนิยม บริการเหล่านี้จะเป็น "สวัสดิการสังคม" ทำให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้)

● **การต่อสู้เพื่อความหมายและให้คุณค่าใหม่แก่งานบ้าน** แนวทางนี้

วิเคราะห์ว่า สาเหตุหลักของปัญหาทั้งหมดอยู่ที่การแบ่งแยกพื้นที่ทางวัฒนธรรมแล้วก็ให้คุณค่าไม่เท่ากับดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น (separate but unequal) ดังนั้น หากจะแก้ปัญหาให้ถึงรากเหง้าก็ต้องมีการให้ความหมายใหม่และให้คุณค่าใหม่แก่ "ที่บ้าน" ซึ่งหมายรวมถึงบรรดาเพื่อนพ้องของ "ที่บ้าน" อันได้แก่ โลกส่วนตัว ชีวิตครอบครัว ในทางปฏิบัติ เราจะเห็นวิธีการให้คำอธิบายถึงความสำคัญของการเป็นแม่ การเรียกร้องให้มีการนับมูลค่าทางเศรษฐกิจสตรีให้แก่งานบ้าน (ซึ่งเคยเป็นงานที่ไม่มีมูลค่าเพราะไม่มีค่าจ้าง) ตลอดจนถึงการสร้างกระแสว่า "เรื่องส่วนตัวคือการเมือง" (Personal is politic) ซึ่งหมายความว่า ประเด็นปัญหาของผู้หญิงที่ถูกผูกติดอยู่กับที่บ้าน โลกส่วนตัวและชีวิตครอบครัวนั้นเป็นเรื่องของการใช้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจมาจัดการให้เป็นอย่างที่เราเห็นอยู่ และหากจะเปลี่ยนแปลงก็ต้องใช้อำนาจมาเปลี่ยนแปลงเช่นกัน รวมทั้งการเปิดเผยให้เห็นเส้นลากต่อระหว่าง "ที่บ้าน" กับ "ที่สาธารณะ" ว่ามีลักษณะเช่นใดดังที่ได้แสดงเอาไว้ในภาพที่อยู่ข้างหน้า

กระแสการต่อสู้จากมุมมองของงานบ้านนี้ โดยส่วนใหญ่แล้วอาจจะยังไม่ได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงเพศของคนทำงาน กล่าวคือยังเป็นผู้หญิงที่ยังทำงานบ้านอยู่ แต่ทว่า จะต้องให้ผู้หญิงทำงานบ้านด้วยความเข้าใจใหม่ อารมณ์ความรู้สึกใหม่ และรวมทั้งต้องสร้างทัศนคติใหม่ ๆ ของสังคมจะมีต่องานที่ผู้หญิงทำไปด้วยพร้อม ๆ กัน

(3) **จากสองมุมมอง** แนวทางสุดท้ายมีความเห็นว่า ปัญหาเรื่อง "ผู้หญิง/ผู้ชายกับที่บ้านที่สาธารณะ" นั้น เป็นปัญหาที่ผูกปมจากสองปลาย ดังนั้น หากแก้เพียงปลายใดปลายหนึ่ง ก็ยังคงเหลือปมอยู่อีกข้างหนึ่งเสมอ ดังนั้น วิธีการแก้ไขปัญหานี้ให้ทะลุแจ้งแทงตลอดจึงต้องแก้จากทั้งสองปม แนวทางนี้มีการวิเคราะห์ว่า รากฐานของปัญหานี้เกิดมาจากการนำเอาเรื่องเพศมาผูกติดกับพื้นที่ แล้วก็ให้คุณค่าที่ต่างกัน ให้อำนาจที่ต่างกัน ดังนั้น การแก้ปมปัญหาดังกล่าวก็ต้องสลายหลักการดังกล่าวคือ ต้องแก้การผูกเรื่องเพศออกจากเรื่องพื้นที่เสีย

ในทางปฏิบัติ เมื่อเริ่มมองจาก**ด้านผู้ชาย** ก็ต้องเปิดโอกาสให้ผู้ชายที่เคยถูกจับวาง อยู่ในโลกสาธารณะให้เข้ามามีส่วนร่วมในที่บ้านให้มากขึ้น ตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วก็เช่นการเปลี่ยนแปลงกฎหมายของบางประเทศว่า หลังจากที่ภรรยาคลอดบุตรแล้ว ฝ่ายสามีหรือภรรยาสามารถจะเลือกลาคลอดบุตรเพื่อมาใช้เวลาดูแลลูกอ่อนได้ หรือกระแสการรณรงค์ก็เรียกให้ผู้ชายเข้ามาช่วยทำงานบ้านให้มากขึ้น เพื่อแก้ไขสภาพเสียสมดุลย์ของผู้หญิงซึ่งปัจจุบันนี้ตกอยู่ในภาวะ "งานหลวงไม่ให้ขาด งานราษฎร์ไม่ให้เว้น" ในประเทศเยอรมัน เคยมีการทดลองให้ผู้ชายเลือกเป็นฝ่ายอยู่ทำงานบ้าน โดยให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายออกไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว แม้แต่ในประเทศญี่ปุ่นซึ่งเป็นสังคมที่มีการแบ่งแยกผู้หญิงกับผู้ชาย และที่บ้านที่ทำงานอย่างเฉียบขาดมากที่สุดสังคมหนึ่ง ก็มีข่าวปรากฏว่า ผู้ชายญี่ปุ่นต้องเริ่มหัดช่วยทำงานบ้านบ้าง เพราะมีฉะนั้น เมื่อตัวเองแก่ตัวลง ภรรยาก็มักจะทิ้งหนีสามีเอาไวคนเดียวเนื่องจากเบื่อหน่ายกับภาระงานบ้านที่ต้องรับผิดชอบคนเดียวมานานแสนนาน

การเปิดโอกาสให้ผู้ชายเข้ามามีชีวิตอยู่ในที่บ้าน มาทำงานบ้าน มาเล่นบทเป็นพ่อ และพ่อบ้านในชีวิตครอบครัวบ้างนั้น นอกจากจะเป็นกระบวนการสลายเรื่องการผูกเพศเอาไว้กับพื้นที่แล้ว ก็ยังมีผลดีต่อการเสริมความสมบูรณ์ในชีวิตให้กับผู้ชายเอง เนื่องจากการทำงานบ้านและการเลี้ยงลูกจะทำให้ผู้ชายได้สัมผัสกับความละเอียดอ่อนของชีวิต ได้รู้จักกับเด็กเล็กๆ ได้มีมิติด้านอารมณ์หลาย ๆ ประเภท ซึ่งเท่ากับเป็นการทำให้ผู้ชายเป็นคนที่มีสมบูรณ์พร้อมมากขึ้น

ในส่วนของ**ผู้หญิง**นั้น ก็มีข้อเสนอแนะให้มีทิศทางไปในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้ชายเข้ามาช่วยเกลี้ยภาระงานในบ้านให้น้อยลง ผู้หญิงก็จะมีโอกาสออกไปใช้ชีวิตในที่สาธารณะได้มากขึ้น และเมื่อผู้หญิงเข้าแทนที่ผู้ชายมากขึ้นในโลกสาธารณะ ก็จะมีผลดีทั้งต่อตัวผู้หญิงเองและต่อตัวสังคมโดยรวมดังที่กล่าวมาแล้ว ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้หญิงเข้าสู่เวทีสาธารณะมากขึ้น โลกเราจะมีทางเลือกแบบใหม่ ๆ ที่เป็นแบบผู้หญิงมากขึ้น ในกรณีของเมืองไทยก็เช่น เมื่อมีปลัดอำเภอเป็นผู้หญิง วิธีการจับผู้ร้ายที่เคยใช้ความรุนแรงใช้อาวุธ (ซึ่งผู้หญิงอาจจะไม่ถนัด) ก็มีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น คือการพูดเกลี้ยกล่อมให้ผู้ร้ายคิดถึงครอบครัว ผู้เขียนเคยมีประสบการณ์การทำงานพัฒนา และพบว่า เวลาคณะกรรมการมีแต่ผู้นำผู้ชาย หลังจาก

ประชุมกันเสร็จแล้ว ก็มักจะมีการตั้งวงกินเหล้าเป็นการสังสรรค์แบบผู้ชาย แต่ทว่าเมื่อมีผู้หญิงเข้าไปเป็นกรรมการด้วย ผู้หญิงจะกังวลว่ากลุ่มงานพัฒนาเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ต้องการปลูกสำนักสมาชิกให้รู้จักการประหยัด แต่คณะกรรมการมาเป็นตัวอย่างกินเหล้าอย่างฟุ่มเฟือยเสียเอง แล้วไปอบรมสมาชิก ใครจะเชื่อฟัง นับตั้งแต่นั้นมา คณะกรรมการก็หยุดเรื่องการกินเหล้าไปเลย เป็นต้น

สำหรับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 แนวทางนี้คงจะคลี่คลายขยายตัวต่อไปในอนาคต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริงของสังคม นักอนาคตวิทยาเช่น ทอฟเฟเลอร์ หรือโนฮิบิทได้วาดภาพสังคมที่กำลังเป็นอยู่และจะเป็นในอนาคตคือสังคมข่าวสาร (Information society) ในสังคมดังกล่าวนี้ วัฒนธรรมการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่าง "ที่บ้าน" กับ "ที่ทำงาน" จะต้องมีการปรับกระบวนท่าครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากในสังคมดังกล่าวจะมีความก้าวหน้าด้านการติดต่อสื่อสาร และมีการทำงานด้านข้อมูลข่าวสารโดยใช้คอมพิวเตอร์เป็นหลักซึ่งสามารถจะนั่งทำที่ไหนก็ได้ เพียงแต่มีการเชื่อมต่อเครือข่ายเท่านั้น เพราะฉะนั้น "ที่ทำงาน" กับ "ที่บ้าน" ก็จะเริ่มหลอมเข้ามารวมกันอีกครั้งเหมือนยุคสมัยก่อนระบบทุนนิยม เมื่อผู้ชายกลับมาทำงานที่บ้านใหม่อีกครั้งหนึ่ง ก็ต้องมีผลกระทบต่อเรื่องความหมายของ "ที่บ้าน" และต่อเรื่อง "ผู้หญิง" อย่างแน่นอน ปรัชญาการณีนี้นชวนให้ผู้ที่สนใจเรื่องเพศและวัฒนธรรมด้านพื้นที่ต้องติดตามดูอย่างระทึกใจ

เอกสารประกอบการค้นคว้า

กาญจนา แก้วเทพ (2537)

"ผู้หญิง(ใน)สาธารณะกับภารกิจของสื่อมวลชน" วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์ 17:1
(ก.ค.-ธ.ค. 2537) สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

ปรานี วงษ์เทศ (2534)

เพศและวัฒนธรรม, คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Bose Christine "Dual spheres" in **Analyzing Gender**, Beth B. Hess & Myra Marx
Ferrece (eds), Sage Publication, 1987.

Donovan J, (1993)

Feminist Theory, The Continuum Publishing Company..

Evans Edith (1995)

Feminist Theory, Sage Publication.

Frissen Valerie "Trapped in Electronic cages", **Media, Culture and Society**, Vol14
(1992).

Mitchell Juliet (1971)

Woman's Estate, Penguin Books.

Oakley Ann (1974)

Housewife: High Value-Low cost, Penguin Books.

Rosenberg Rosalind (1982)

Beyond Separate Spheres, Yale University Press.

Schaef Anne Wilson (1992)

Women's Reality, Harper San Francisco.

Urry J., "Sociology of Time and Space" in **Social Theory**, B.S. Turner, Blackwell, (1996).

Zaretsky Eli (1980)

Capitalism, The Family and Personal Life, Pluto Press.